

Әділғазы ҚАЙЫРБЕК

НАЗҚОҢЫР

ЖЫР КІТАБЫ

АЛМАТЫ

2020

ӘОЖ 821.512.122

КБЖ 84. (5 Қаз)

Қ 23

Халықаралық Алаш әдеби сыйлығының лауреаты, көрнекті ақын Әділғазы Қайырбектің бұл жыр кітабына енген туындыларының табиғаты өзгеше. Кейде шағын оқиғаға, кейде буырқанған ой ағысына, кейде нәзік сыр бөлісуге бейім өлеңдері жылдар белесінде жоғалтқан асыл-ақиқатарыңды еске түсіреді, сағыныш сазына бөлейді, арман-аңсарыңды оятады, қиялыңды қозғайды және шынайы көркемдік әлемімен баурайды.

ҚАЙЫРБЕК Ә.

Қ 23 Назқоңыр. Жыр кітабы. – Алматы: 2020. – 176 бет.

ISBN 978-601-06-6229-2

ӘОЖ 821.512.122

КБЖ 84. (5 Қаз)

ISBN 978-601-06-6229-2

© Қайырбек Ә., 2020

**ӨНЕР ШЕРІ. МӘТКӘРІМ.
«ӘСЕМ ТОЛҒАУ»**

Мың тоғыз жүз алпысыншы жыл еді,
«Арпа ұны ас болған!..». Жұрт біледі!..
Алты жаста ат қып мініп шыбықты,
Ауыл маңын алты айналып жүремін...

Ескі сурет еміс-еміс есімде,
Киіз үйде, ірге түріп, бесінде...
Бебеулетіп домбырасын шертеді,
Беу, Мәткәрім, өмір-керуен көшінде.

Домбыраның қоңыр үні баурайды,
Жерошақта қызыл жалын лаулайды.
Сол Мәткәрім тәру-тәру күй тартып,
Көк жүзінде кешкі бұлттар аунайды...

Күн бесінге тайқып келе жатады,
Қой өрістен қайтып келе жатады.
Сауыншылар шелектері білекте
«Шилі өзенді» айтып келе жатады...

Әжем маған: «Жүрші, балам, күй тыңдап
Қайтайықшы!» – десе, ойын, ұйқым қап,
Мәткәрімнің үйін бетке аламыз,
Мама қаздай әжеме еріп, бипыңдап...

Әжем өктем: «Тәттімбеттен тарт!» дейді,
Беу, Мәткәрім домбырасын «ерттейді».
– «Тәттімбеттің күйлері де «тілсіз жау»,
«Сарыжайлау» – өзек жұлын дерт!» дейді.

Қазақ шертпе күйлерінің шебері,
Бөлек әсте қолтаңбасы, бедері,
Дәулеткерей, Тәттімбет пен Қазанғап
Шерлерінің қозғар аңыз-дерегін...

Жүрек сазып, әжем үнсіз жылайды,
Күйбең тірлік ысырылып былайғы,
Жайнап тұрған жасыл дүние сарғайып,
Жайлаудан көш ұбақ-шұбақ құлайды.

Деп тартады: «Байжігіттен, Тоқадан...»,
Дең күйлерден сезім алам, от алам.
Бірде – сәуір, бірде – тамыз сол күйлер,
Бірде – қазан, бірде – қаңтар қақаған.

Салтанат па, сағынышты сарын ба,
Жорға жарыс, аламанда арындап...
Шым-шым толқын жүрек қылын шертеді,
Мәткәрімнің саусақ ұшын дамылдап...

Беу, Мәткәрім – Қаракерей Қыржыдан,
Шер шерткенде бір жыла да, бір жұбан.
Бүкіл ауыл кешкіғұрым күй тыңдап,
Байқалмайтын ұшқыр уақыт жылжыған.

Жалпақ белбеу тағушы еді қайыстан,
Жанарынан күй толғаса жай ұшқан.
Бағаналы Саятөлек күйшімен
Түскен екен үш күн, үш түн сайысқа.

Бірін-бірі жеңе алмапты ырғасып,
Баһадүрлер көк тіреген тұлғасы.

Тағы үш күн, үш түн бойы сырласып,
Өткен екен өмір бойы сыйласып...

«Мәтекеңнің күйлері-ай!» – деп күрсініп,
Әжем бүгіп қалушы еді бір сырын...
Бес жасымда құлағыма құймаса,
Қайдан білем шертпе күйдің тылсымын!?

Қауқылдасып Жәнтікейдің шалдары:
«Мәткәрімнің көп болды ғой арманы, –
Десетін-ді: «Соңында не шәкірті,
Ізін жалғар не бір ұлы қалмады!..»

Шығыс күйін көп зерттеген бекемдеп,
Уәли, Мұрат, Таласбектер бөтен бе?!.
Айтып жүрді: «Түспей қапты нотаға...
Мәткәрімге обал болған екен!», –деп...

... Ғасыр көшкен биігінен қараңыз,
Ғұмыр кешкен қарапайым әрі аңыз,
Тоқсан жаста Алматыға алдыртып,
Күй жаздырған Бағаналы бабамыз.

Мәткәрім ше, ұмыт қалды ол неге?!.
Кедергілер болғаны ғой әлдене...
Сүт тасушы болып жүріп кеңшарда
Кезігіпті кесапатқа көлденең...

Өнер, шіркін, өмірмен де өлшенер,
Тосын бейнет, мехнатты ер шегер...
Төрт саусағын темір бөшке жаныштап,
Молақ болып қалған екен сол шебер!..

Өнер шері домбырасын өтті аңсап,
Мәткәрім деп жыр толғасам көп тамсап:
Көз алдыма келер қанға боялып,
Топырақта тулап жатқан төрт саусақ!

Пырақ өнер жалынан бір ұстатып,
Түн ұйқысын қашырды ол түс қатып...
«Бізге жеткен жалғыз күйін жаңғыртып,
Тартып жүрмін!» – дейді Біләл Ысқақов.

Өнерпаздың өзегінде күйді арман,
Өмірінде тек иманға иланған,
Мәткәрімнің аңсарындай мәңгілік
«Әсем толғау» деген жалғыз күй қалған!..

2017 ж.

***

Мәткәрім Есенгұлов (1880–1967), күйші, домбырашы. Шығыс Қазақстандағы атақты Балқожа бибің немересі. Ол туралы деректер «Найман Мәмбетқұл және Ырғызбай әулие әулеттері» (Семей, 2004; Алматы, 2007) шежіре кітабына енген.

ХАУА АПА. ХИССА. ҚЫЗЫЛ ІЦІР

Ақ кимешек киген Хауа апамды,
Таба алмаспын шарласам да жаһанды.
Анда-санда түсіме де кіреді,
Арнап қоям іштей дұға-батамды...

Жіп иіріп, апам жүн де түтетін,
Шаруасы дөңгеленіп бітетін...
Пеш қасында отырып ап Хауа апам
Мен мектептен келуімді күтетін.

Қақаған қыс. Пеш гүрілдеп жанады,
Қызыл іңір. Ақпанның ақ бораны...
Апыл-ғұпыл кешкі асты ішкен соң,
Мен қолыма хисса-дастан аламын.

«Қобыланды батыр» жырын тауысып,
Аптығамын «Алпамысқа» ауысып,
«Ер Тарғынды» екпіндетіп оқимын...
Айлар, күндер өтіп жатты жарысып...

Алғашында апам үшін оқыдым,
Ақырындап өзім де ойға тоқыдым...
Тайбурылдың шабысына қызықтым,
Байшұбардың кептіремін тоқымын...

Қамбар болып қасқа атты жүгендеп,
Керқұлаға жем беремін үнемдеп...
Оң жағына, сол жағына шығамын
Қубас атқа қай жағынан мінем деп...

Жүдеу ауыл. Орындалды не тілек,
Қара нанға қаратқан кез өкімет...
Хауа апам кейде қолқа салады:
«Қыз Жібектің көшін қайта оқы!» деп.

Көркем сурет, керемет көш, бай ауыл,
Көзіне жас алатындай жаяу ұл...
Күрсінеді сонда апам: «Беу!» дейді,
Білдіргісі келмей көңіл қаяуын...

Осы шығар бастан дәурен ұшқаны,
Жеткізе ме бұл дүниенің ұшпағы...
«Орамалы – бес жүз жорға... Жібектің»,
Кимешектің суланады ұш жағы...

Жатқан шақты жаз жайлауын жайлап ел,
Көшіп-қонған заман деген ойға кел...
«Қайда, шіркін, – деп қояды Хауа апам, –
Үйрек ұшып, қаз қонатын айна көл!».

Далада қыс. Қар қылаулап... қансонар,
Көңіл шіркін көк теңіздей жар соғар...
«Айшылық жол күншілік боп көрінген
Тайбурылдың шабысы-ай!» деп тамсанар...

Қапез ағам шаршап келіп жұмыстан,
Ерте жатып, алсам дейді тыныстап...
«Ақырындап оқи бер!» – деп ымдайды,
Хауа апам кимешегін дұрыстап...

Қызыл іңір түнге ауып барады,
Хисса тыңдап апам рахат табады.
Физика мен химиядан ертеңгі
Сабақтарым дайындалмай қалады...

Ерлік жыры еліктірер өрт-елес,
Еркіндіктің тұсауын да ерте кес!
Шіркін, хисса-дастан оқып отырсаң,
Екі жерде екі деген – төрт емес!..

Жырға ұйып тұрар барлық тіршілік,
Мен дастанға берілемін құлшынып,
Анда-санда «Төһ, шіркін!» деп дыбыстап,
Хауа апам үйіреді ұршығын...

Күмбір әуен күлтеленіп шашағы,
Ұршық толып, бір бүйірге қашады...
Күні бойы тірәктірмен алысқан
Қапез ағам бір қорылға басады...

Күні бойы тірәктірмен алысқан,
Ұйықтап жатыр еңбекторы арыстан.
Кеудесінде Еңбек даңқы ордені
Оза шығып алған дүбір жарыстан...

Ол дастанға сирек құлақ түретін,
Қақ-соғы жоқ, шаруасын білетін...
«Оқымай-ақ адам болдық!» деп кейде,
Мені арқамнан қағып қойып күлетін.

Хауа апам: «Оқы! – дейтін, – ерінбе,
Мұратыңа сол жеткізер тегінде!»
Жұмбақ әлем сиқырымен баурады,
Темірқазық жанып тұрды көгімде!

Рух таптым ата-баба сазынан,
Бар арманым жатыр сонда, базынам.
Білім қуып бастағанда жолымды
Хисса шығар тапқан асыл қазынам!

Кеңіп сала берген екен байтағым,
Қияндарға барып-барып қайтамын.
Қызығы көп хисса-дастан оқытқан
Хауа апама мың сан алғыс айтамын!

2019 ж.

**ЖАРЛАУЫТ. «ӘНЕ, БАЛЫҚ!»
ҚҰНАН АҒА**

Ай тозып, жыл озады, сырғып мүлде,
Шартабақ, дөңгелек жүз күлдік Күнге.
Мөлшері бес-алтыда болсам керек,
Мекендеп отырғанбыз Кіндіктіде...

Қозғасам көне сырды әрі-бері,
Айтқан сөз ауылымның кәрілері.
Әйбәт жер Кіндіктіні ел мақтайды,
Әкем сол малды ауылдың дәрігері.

Кіндікті ең әсемі жер төсінің,
Мүйізі Ай секілді серкесінің.
Әй дейтін, беттен қағар бір адам жоқ,
Әжемнің бауырында еркесімін.

Ығады ауылдағы дауылға кім,
Ырысты аялаған қауымдамын.
Келбетін танығым кеп, білгім келіп,
Күніге жүз шарлаймын ауыл маңын.

Тамаша табиғатта жарасым бар,
Айып па айырмасам арасын дәл...
Қалың ши, қалың қамыс, қалың шілік,
Одан соң ойдым-ойдым қара сулар...

Бәрін де бала көзбен бағалаймын,
Көрінер шағын өзен маған айдын.
Оншақты қарасирақ балаларды
Ертіп ап қара суды жағалаймын.

Қай қазақ жаздыгүні бақша баптар,
Тек қана қиялымен ақша қаптар...
Бауыры Күн нұрына шағылысып,
Ойнайды қара суда ақ шабақтар...

Ойынға бала құмар тарқамапты,
Ол кезде арманды кім арқалыпты.
Оншақты жүгермекті ертіп алып,
Бір күні жағаладым жарқабақты.

Ғұмырда аш күнім бар, тоқ күнім бар,
Мен білем деген сонда екпінім бар.
Бар ойым: ақ шабақты көрсе деймін,
Өмірде түк көрмеген боқмұрындар.

Заңына табиғаттың жүгінеміз,
Ойнаймыз асыр салып, жүгіреміз.
Бәріміз жарқабаққа жақын келіп,
Тұңғиық қара суға үңілеміз.

Бүгін бір атқан екен таң нұрлана,
Сіркіреп жауып өткен жаңбыр мана.
Түбінде қара судың тылсым ұйып,
Бетінде жүзіп жүрді балдыр ғана...

Танымда не даналық, не балалық,
Тамырың табиғатта деген анық.
Көріп қап ақ шабақты су түбінен,
Деп тұрғам: “Әне, балық!”, “Әне, балық!”.

Бала да құштарлықты бөгемейді,
Төнсе де қауіп-қатер елемейді...
Тұрып ап жарқабақта бір топ бала
Шуылдап “Кәне, балық?!”, “Кәне?!” дейді.

Баланың көрсем, білсем – бар құмары,
Қиялдың алып-ұшып арғымағы...
Сол кезде мен тұрған жер опырылып,
Қас қағым... қара суға жар құлады!

Көргісі келген құқай бір көреді,
Бұл-дағы дүниенің дүрбелені.
Балалар тұра қашты, қорыққаннан,
Ауылға, бір шақырым іргедегі.

Сол шақта алаңғасар, аңғалмын ба,
Құладым қолмен ауа қармандым да.
Қай сезім баурағаны есімде жоқ,
Білмеймін, қорықтым ба, таң қалдым ба?!

Қасымда әжем де жоқ ақылшы құт,
Қалайда күтетінім жақыншылық...
Қолымды создым қайта жағалауға
Жандәрмен қара суға батып-шығып.

Мен-дағы армандамын, армандамын,
Достарым, қалай кетіп қалғандарың?..
Бір кезде саусағыма шөп ілікті,
Бір кезде Құдай оңдап тал қармадым!..

Өтеді бұл уақыт зулап оқтай,
Бәйгеде бірін-бірі қуған аттай.
Бұтағын көк шіліктің көмек көріп,
Тұрыппын ажал аузы... суға батпай...

Осыдан ұғатын жан ой аңдайды,
Даусыма менің дала оянбайды...
Балалар бара сала үйлеріне
Бәрі де болған жайды баяндайды.

Тырналар тыраулайды тізбектеліп,
Күдерін менен әжем үзбек пе еді!
Уақыт сүт пісірім өткеннен соң
Шығады бүкіл ауыл іздеп мені.

... Ісі жоқ айғайменен, ұранменен,
Не дауыс шықты деген күмәнменен,
Суатқа келіп қалып кездейсоқта,
Көршіміз құтқарады Құнан деген.

Жаратқан хикметіне мына қара,
Жарық күн бұйырыпты сыбағама.
Ажалдан алған мені арашалап,
Алдыңда қарыздармын, Құнан аға!!!

АЛПЫС БҰЗАУ. САЯХАТ. АҚ ТҮН

Бір белгі естелік боп барша күннен,
Ойыма оралады таңсәріден...
Әкеміз мал дәрігері болғандықтан,
Көшеміз біз де бірге малшы ауылмен.

Төбеден жаз аунапты, күз аунапты,
Оңай ма балалықтан ұзау қатты...
Бір жылы сауын сиыр фермасында,
Он үшке толғанымда, бұзау бақтым.

Аңызак шілдедегі өткір, тегі,
Төбемде лапылдап Күн от бүркеді.
Астымда құнаным бар құла қасқа,
Алдымда алпыс бұзау, жоқ бір кемі.

Жанассаң жақсыларға деген қайық,
Жарасам қолғабысқа менен бе айып,
Сауынға әкелгенше сиырларды
Жүремін бұзауларды бөлек жайып.

Далада тербетсе де бір күй мені,
Баламын, ат үстінде ұйқым келді.
Біртүрлі маңғазданып қарайтұғын,
Бұзаулар алғашқыда сүйкімді еді.

Жел соқса қалың қияқ желбірейді
Жігерге жеңдіремін мен үрейді.
Ән салсам аңырады ала бұзау,
Бір жақта қара бұзау мөңірейді...

Жазықта сөз ұғардай, құдауанда,
Не керек дейтін-сынды бұл адамға...
Қайтадан жинай алмай бір қиналам
Өзенге алпыс бұзау құлағанда...

Өріске шығарсам да мен ертелеп,
Күтпеймін ешкімнен де кенен көмек.
Су ішіп алғаннан соң бұзауларым
Шықпайды әр ағашты көлеңкелеп.

Не дерсің басса аяғын соқыр ағат,
Тұтқиыл сынға адам тоқырамақ.
Талтүсте, ең қиыны, қашады ғой
Алпысы алпыс жаққа оқыралап.

Көңілдің көлбеп ұшып көбелегі,
Табысты күреп тапсам деген еді...
Оқыра тиген кезде бұзау біткен
Құйрығын тік шаншып ап жөнеледі.

Қуамын анасын да, мынасын да,
Сынаса тағдыр өстіп сынасын да.
Ыстықта өкпең өшіп, тіл салақтап,
Жылайсың жапа-жалғыз тұрасың да.

Құнаным да шаршайды құла қасқа,
Бейнетті берді Құдай мына басқа.
Кененнің “Көкшолағын” көп айтушы ем,
Шара жоқ енді өкіріп жыламасқа.

Қателік жасағандай қия басып,
Қалайша осыдан соң сый аласың.
“Бақпаймын бұзауыңды, қайтып ал!” деп,
Айтуға сиыршыдан ұяласың.

Шиырлап сиыр соқпақ түз-аумақты,
Парағы күнтізбенің жүз аунапты.
Осылай каникулда үш ай бойы,
Азапқа төзіп алпыс бұзау бақтым!..

Шыдадым. «Аруаққа сиыншы да,—
Деген соң,— не болса да биыл шыда!».
Ыриза еңбегіме әке-шешем,
Ыриза төзіміме сиыршы да.

Үш айда ерте тұрып, кеш құладым,
Бұзадан оңай шығар ешкі бағу.
Жоспарын сиыр ферма орындады,
Күздеуге шұбатылып көш құлады.

Болсам да әлі бала барды салдым,
Үніне құлақ аспай жан құсамның.
Үш айда тоқсан сомнан табыс тауып,
Мұқатай сиыршыдан алғыс алдым.

Құнаным болар әлі-ақ дөнен қасқа,
Жаз бойы бозторғайға өлең қосқам.
Кластас достарымның арасында
Ешкім жоқ табыс тапқан менен басқа.

... Адамзат арман қуып алға асығар,
Олжалы болсаң, көршің сауға сұрар.
Осымен аяқтауға болар еді,
Бірақ бұл әңгіменің жалғасы бар...

Тосын жай айтты бір күн үй қонағы,
Кеудеме жаңалықтан күй қонады.
Мектептен Ленинградқа оншақты жан,
Баруға саяхаттап жиналады...

Жер түбі аяқ-асты кім ерсін көп,
Шешем тұр: «Жөнін қайдан білерсің?» деп.
Директор сәлем айтты әкеме де:
“Баласын табыс тапқан жіберсін!” деп.

Аспанды бұлт құрсап түнеруде,
Басымда мың сан ойлар үдеруде.
Үй іші ақылдасып, ойласып кеп,
Келісті мені алысқа жіберуге!..

Алақай! Алып-ұшқан көңілім-ай!
Аспандағы бұлттардың жеңілін-ай!
Ешқашан ойламаппын арман қала,
Сапарға шақырар деп мені бұлай!

Болады олай деуге, былай деуге,
Не деген ұшқалақ деп сынай көрме.
Сұлутал құшағынан суырылып
Мен кеттім ақ қанатты лайнерде.

Бұл енді өңім емес, түсім шығар,
Көрмеген қиялдап та ісім шығар.
Неваның жағасында бұл қалада
Ғаламат сәулетші бар, мүсінші бар...

Көрмеген бөтен әлем, көңіл алаң,
Көздерден күлімдеген сенім алам.
Тұрғанда шығарып сап Совет ағай
“Бір дәптер күнделік жаз!” деді маған.

Сол сөзді құйып алдым құлағыма,
Өмірдің бұл да маған сынағы ма.
Көргенім, білгенімді жаза бердім,
Үн қосып су бұрқағы, бұлағына.

Адамдар мұнда қандай шат күледі,
Бауырға тартып бәрі, бақ тіледі.
Арманға астасқандай алабөтен
Қалада сол бір жазда Ақ түн еді!

“Бөлме бар Эрмитажда мыңнан аса,
Жүзіне бас сұқпадық тым болмаса,
Қайтеміз, уақыт тар!” – деп жазыппын,
Сырымды ақтарамын жырмен қоса.

Ақ сарай, Патша сарай алтындаған,
Айналам нұр шашады жалтылдаған.
Ақ кептер жем шоқиды қолымыздан,
Саялап субұрқақты салқындаған.

Киевтен келген сары Света қыз...
Балмұздақ жеуді бірге ұнатамыз.
... Ол кезде оқытпады, қайдан білем,
Днепрге ат суарған ұлы атамыз!

Тарихтан талай сырды үзіп алғам,
Қиырға жол шектірген қызық арман,
Шоқанның, Марғұланның, Әуезовтің
Қала бұл әр жылдарда ізі қалған.

Астасқан ақ түнменен таңды ұнатам,
Естіліп тұратындай мәңгі мақам!
Қоршауда қалған кезде тоғыз жүз күн
Қала бұл жыр арнаған Жамбыл атам.

Не керек, өте шықты азғана күн,
Азғана күнде жанды сазға малдым.
Білмеймін, сонша неге қуанамын,
Білмеймін, неге сонша мәз боламын!

Оралдық он үш күнде отбасына,
Уақыт зымырайды, тоқтасын ба.
Шегініп барғандаймыз бағзы күнге,
Ілгері кеткендейміз көп ғасырға!

Көзтаныс кітаптан тек аян қала,
Сырына құлағың тос, аялда да...
Кеңшардың клубына жиналған жұрт
Алдында жасап тұрдым баяндама!..

Ғибрат болар, бәлкім, мен үшін де,
Ғибрат болар , бәлкім, сен үшін де,
Жадымда жаңғырады енді бүгін
Басымнан кешкен дәурен он үшімде!

**АҚ ДАЛА. АТ-ШАНА.
БІР ҚҰШАҚ ШӨП**

Оқыдық әр тоқсаннан жүлде сұрай,
Таныта бермес тағдыр күнде сыңай.
Онжылдық мектебіміз «Сұлуталда» –
Кеңшардың орталығы іргесі бай.

Ауыр жүк жеңілдемей арқаңдағы,
Мектепке бастайды жол әр таңдағы.
Еңсеріп оқуын да жетіншінің,
Күтеміз каникулды қаңтардағы.

Білімнен көшет егіп бақшама мен,
Баптадым өз бойыма шақ шамамен.
Алдында каникулдың орталыққа,
Ауылдан әкем келді ат-шанамен.

Демеймін ерке едім, еріншек ем,
Қаққанда қисаймайтын менің шегем!
– Ауданға баратын бір шаруам бар,
Қайта бер, – деді әкем, – бөлімшеге!

Божыны білем қалай ұстауын да,
Қиялым құс боп сонда ұшты ауылға.
Бесінде ат-шанамен шығып кеттім,
Бөлімше – «Қожагелді» қыстауында.

Ән салсам даусым сонда қарлыға ма,
Ақбоз ат сар желістен барлыға ма.
Аязы шымшылайды мұрынымнан,
Айналам аппақ әлем, қарлы дала.

Болмайды қысқы жолда адасуға,
Бір үрей ақ қасқыр боп жанасуда...
Орталық пен бөлімше аралығы
Он сегіздей шақырым шамасында.

Арманшыл жүрек іздеп дос табады,
Сағыныш баурап көзден жас тамады.
Шамалы күшейгендей кешкі аяз,
Шананың қар сызады қос табаны.

Қар биыл түскен екен тауға қалың,
Көрсен ғой қарға түлкі аунағанын.
Шанадан түсіп кейде жүгірсем де
Бойымды суық алды, жаурағаным...

Балалық, балғын дәурен, шақ қой асыл,
Бұзам деп бөгесінді, шарт қоясың.
Оншалық қашық емес жол шетінен
Көрінді қоршаулаған шөп маясы.

Қуанып кеттім соны көзім шалып,
Тербетіп келе жатқам сезім-шабыт:
«Шанаға бір құшақ шөп салып алсам,
Тоңбаймын, жаурамаймын осыншалық!».

Демеймін оң-солымды танығанмын,
Бассауға іздері хақ жаны бардың...
Иісі мұрын жарған бір құшақ шөп,
Шанама ойланбастан салып алдым.

Шіркін-ай, қарлы дала, шөпті шана,
Шыңылтыр аязға да жетті шама.
Бақыттың бұрқырайды буы менен,
Шалқалап, тоңазытқан көкті шола...

Қиялым тізгін қақты, тежемедім,
Бір ойым тұра қашқан көжек еді...
Батырлар жырын жатқа оқысам да
Мен үшін асқар тауым – әжем еді!

Ақ дала алақанда тербетеді,
Жас ұлан туған жерде ержетеді.
Ақ көбік бұрқырайды сауырынан
Ақбоз ат өршеленіп өрге, тегі.

Шөп исі, таза ауа, ұлан дала,
Бір тәтті ой ұшқыны қылаңдаған...
Сәл қалғып кетсем керек, қос салт атты
Тоқтатты, маған жекіп, мынаң қара!

“Оқисың нешіншіде?!”, “Пәмилең кім!”,
“Кімдерден, шөп ұрлауды, сен үйрендің?!”,
“Мектептен қуу керек мұндайларды!..”
...Сөз ұғар деген сенім кеми берді...

Зоотехник Зәріпхан зіркілдеді,
Бастық та қасындағы күркілдеді:
“Қазір бұл шөп ұрласа, есейген соң,
Кеңшардан мал ұрлауы мүмкін!” деді.

“Тоңған соң...” деп бастап ем, тыңдамады,
Маңайды бірте-бірте түн қамады.
“Балақай, шөпті түсір!” ...Зоотехник
Аузынан көбік шашып жынданады.

Баламын, таласуға шама қайда,
Үлкендер сөз тыңдауға жарамайды, ә?!.
Амал не, қалды содан бір құшақ шөп,
Шашылып, жол шетінде, анадайда...

«Баукеспе ұрлықшыны тауып менен,
Мектепке хабарлайды-ау!..» Қауіптенем.
Өзегім өкініш боп өртенемін,
Жанартау боп ішімнен жанып келем.

Естісе, ұят болды-ау, достарымнан,
Сынғандай, кіржиемін, қос қабырғам.
Жазықсыз жалалымын деп күйінем,
Бәрінен, болдым-ау деп босқа “құрбан”.

... Арада жылдар өтті жайыменен,
Мен кудым қара өлең, қайым өлең.
“Алматы қайдасың?!” деп алыс кеттім,
Арбады сиқырымен сайын әлем.

... Әкемнің дауысына шап-шақ әуен,
Ойымда жүрген ылғи оқшау өлең!
Оралған Алматыдан ұлын әкем,
Қаңтарда қарсы алды ат-шанамен.

Бұл өмір сеніңше ме, меніңше ме,
Әкемнен аумайтұғын едім шебер.
Екеуміз жылы тонға оранып ап,
Бесінде тартып кеттік бөлімшеге.

Сұрадым көршілерді, таныстарды,
Сұрадым бәйгелерді, жарыстарды...
“Шал болып қалыпсыз ғой!” деген едім,
Бұл сөзге әкем аздап намыстанды.

Әкемнің әр сөзінен ой аңдадым:
“Бұл қыста қасқырлар аз, қоян қалың!”
...Бір кезде еске түсіп бір құшақ шөп,
Барлығын бастан-аяқ баяндадым.

Көп сөздің бірі қаяу, бірі медет,
Біреу күліп, ал біреу күңіренед.
Содан соң, сөз сыралғы, сұрай салдым,
“Сол кісі – зоотехник тірі ме?” деп.

Біразға дейін әкем үндемеді,
Молаға қарап қойып іргедегі...
“Мал басын көп кемітіп, істі болып,
Сабаздың тапқан жері – түрме!” деді.

Елестеп көз алдыма қарлы дала,
Жәутендеп тұрды сонда арлы бала!
Біртүрлі жаны ашып қарайтындай,
Балалық дәуреніме барлық адам!..

БӨРТОСТАҒАН

- *Бөртостаған – Күн мен жел қақтаған
жұмбақ тас...*
  - *Бөртостаған – бір планетаның үзіліп
түскен сынығы.*
- (Екеудің әңгімесінен)*

Ақ селеу жапқан түз мынау,
Ат байлар бұта табылмас.
Ақ табан жолдар жүз бұрау,
Ақ шаңдақ күйден арылмас.

Бөріктей болып бір алып,
Бөгелтіп назар бұрасың.
Бұлғақты жырға сұранып,
Бұлдырап ылғи тұрасың.

Жұмбақсың және тым қиын,
Жаралдың екен сен неден.
Жапанда жортып жүр құйын,
Жаһаннан дерек бермеген.

Айналып ұшқан бөктергі,
Айтпайды ол да сыр бөтен.
Аймақты көзден өткерді,
Айрықша шығар бұл мекен.

Дүркірей қашқан топ елік,
Даланың сәні дәл мынау.
Дүбірге елтіп, бөгеліп,
Дүдәмал күйде қалдым-ау.

Жалғыздық саған жарасқан,
Жазыққа қойған нүктедей.
Жаныңда тау жоқ таласқан,
Жөңкілді бұлттар түк демей.

Мұраты жолдың өтелсін,
Мазасыз тірлік жаңғырып.
Мұң артқан маңғаз екенсің,
Мұнартып тұрған мәңгілік!..

АУЫЛДАН КӨШІП ЖАТЫР...

Ауылдан көшіп жатыр, кетіп жатыр,
Аспан асты аңызғақ жел еседі.
Өтпелі дейтін кезең өтіп жатыр,
Қазақтың соры қалың, не кеселі?!.

Бірге көшкен секілді дүйім қызық,
Шолақ дауыс естілді кешкі уақта:
“Колхоздың кеңсесінің үйін бұзып,
Қора салып алындар ешкі-лаққа!..”

Ауыстырып жатқанда астанамды,
Айлаққа шығармақ боп дәу кемеңі...
Ауылды ұры кезді.

Тас қараңғы.

Тым болмаса бір төбет мәу демеді!

1997 ж.

ҚҰДЫШ. ТҰРСЫН. БЕЛЕСЕБЕТ

Бала кезде әр балада бір арман:
Белесебет теуіп, шығу құмардан!
Құдышта бар, Тұрсында бар, менде жоқ,
Үміт бейне өшіп-жанған шырағдан.

Бесіншіні бітірген соң үздікке,
Көк аспаннан шұға жауды біз күткен,
Әкем жаңа белесебет әперді,
Әлем жайнап, түрленді ғой түз біткен.

«Орленек» деп аталатын көк темір,
Шешем айтты: абайлап жүр, ептеп жүр.
Фарлары бар қызыл, сары, көк түсті,
Ершігі бар доп секілді теп-теңбіл.

Құйғытамын қара жолмен, шаң өріп,
Түнде ғана тынығамын «шөгеріп».
Тауға, тасқа, сайға, дөңге саламын,
Танытамын неше түрлі шеберлік.

«Орленегім» үлкен емес, шақ қана,
Достарыма көрсетемін мақтана.
Құдыш пенен Тұрсын қатты қызықты,
Қарап тұрды үлкен-кіші, топ бала.

Белбеуіне іліп алған жанторсық:
«Қоңырауы күшті!» – деді паң Тұрсын.
«Жарылғында кәмірі сен маған кел,
Жамап берем!» – деді Құдыш қамқорсып.

Жаз жайлаудан төмен түсті ел көшіп,
Қыстауға кеп қонып жатыр тең шешіп.
«Сұлуталдан» «Қожагелді» қашықтау,
Күн көрген жұрт бір-бірімен селбесіп.

«Сұлуталда» – оқып жатқан мектебім,
Мектебімде өткізгем жоқ текке күн.
Сабақ жақсы. Қарашада – каникул,
Алып-ұшып ауылыма жеткемін.

Су суыған. Қар қылаулай бастады,
Бозарып тұр балалық шақ аспаны.
Жуып, сүртіп, төбесіне кілеттің
«Орленекті» шандып байлап тастадым.

Біздің жақта қыс ұзақ та, көп қой күн,
Жаз шыққанша белесебет теппеймін.
«Мұның не?» деп сұрағанда әкеме:
«Доңғалағы шірімейді!» – деп қойдым.

Орталыққа келді әкем бір күні,
Қабағы пәс, өңі жүдеу біртүрлі...
Қысқы қысқа каникулым басталған,
«Алып қайтам!» – деді де әкем іркілді.

Қар сызады шананың қос табаны,
Аяз күшін байқатардай шамалы.
Кеш қараймай жетіп алсақ дей ме екен,
Тор төбелді сар желіске салады.

«Бір ай бұрын қотанды өрт жалмады,
Қора-қопсы, кілет те сырт қалмады.
Тек, әйтеуір, баспананың басы аман,
Күлге айналып кетті бәрі, қалғаны!»

Қарасы да өшеді ғой сабырдың,
Мына қара қылған ісін тағдырдың:
«Белесебет!.. Менің белесебетім?..
Ол да өртеніп кетті ме?!» – деп аңырдым.

...Күлі жатыр қора-қопсы, кілеттің,
Мына қара дүрсілдеуін жүректің.
«Орленегім» отқа қалай балқыған,
Бір-ақ уыс темір жатыр, дір еттім!..

Сол темірге қарап тұрып, егілдім.
«Өрт – тілсіз жау!». Одан өзге не білдім...
Белесебет ондай енді табылмас,
Емі қайсы алай-дүлей көңілдің?!

Әжем өлген кезде қатты жылағам,
Жыламай-ақ қояр едім мынаған,
Белесебет – саудыраған темір ме,
Белесебет – сұлу қыз ба ұнаған?!.

Өмір сырын түсіндік пе біз ұғып,
Ай туады баяғыдай сызылып,
Сол балқыған темірменен жанымның
Бір бөлшегі түскен-сынды үзіліп!

Білгір болсаң, бұл дертімнің айт емін,
Бір қымбатым ғайып болды, қайтемін.
Сол өртенген белесебет болмаса,
Балалық шақ қызық еді, әй, тегі!

* * *

Жылы жаңбыр жауған жаздың түні еді,
Жауған сайын үдеді.
Шелектеді.
Бір қолшатыр мұндайда керек пе еді,
Су-су болдық малмандай,
Паналайтын қалқа таппай қалғандай
Мәз боламыз неге біз?

Бір себебі бар шығар,
Уысымыз толса дейміз тамшыға!
Жылы жаңбыр жауған жаздың түні еді,
Жауған сайын үдеді,
Басылмады.
Құлын мүше қалқатай қасымдағы,
Ойнақтаған он сегіз жасындағы,
Қаламады аспанның ашылғанын.

Найзағай жарығымен көріп қалдым
Шашылған моншақтарды шашыңдағы,
Шаттықты жүзіндегі...
“... шешеміз де көйлекті – кептіреміз...”
деп күлеміз!..

КИІКТЕР

Үстірттің үсті құба дүз,
Үргедек киік жосыған.
Үркітіп алып тұрамыз,
Үздіге қарап осыған.

Бауырын жазып көсіле,
Барады киік шығандап.
Бұйырғын дала төсінде
Бұйырған шығар бұған бақ.

Жерсінбеген соң тал, ағаш,
Желдеуіт сағым ойнаған.
Жасырары жоқ жалаңаш
Жапанға сор ма айдаған?

Боратып шаңды бүйірден,
Боларын зауал байқастап,
Бір ақсақ киік үйірден
Бөліне қашты ойқастап.

Ерте ме деп ем соңынан,
Елемей тіпті жараны,
Екпіндей ұзап тобынан,
Елсізге сілтеп барады.

Тұяқтан ұшқан тозаңдай
Тұмса жыр буын сезіндім.
Тұрдым да қойдым көз алмай,
Таусылып шыдам, төзімім.

Кенеттен бұған қайран қап,
Кеткендей дала дүбірлеп.
“Киіктер!” дедім, жайрандап,
“Киелі!” дедім, күбірлеп.

Саятшыл ниет жаман ба,
Сейілді жаным сүйеді.
Сонда да болса, санамда –
Сұлулық біткен киелі!

АЙДАБОЛ. ШЕТЕН ШАРБАҚ. ШЕТИН ӨНЕР

Жылт еткен жаңалықты бөтен көрмен,
Жанынан өтем әрмен, өтем бермен,
Ауылда Айдаболдың шөп қорасы
Қоршалған керегекөз шетендермен.

Шетеннің кісі бойы биіктігі,
Өзгеше көзге, тіпті, күйік-тұғын.
Әкем де “шөп қорамды қоршап бер” деп,
Мазалап жүрген жиі сүйікті ұлын.

Сөзімді бермесем де құрақ ұшып,
Әкемді қуантуға бұрады ішім...
Ауылда Айдаболдың шөп қорасы
Көз тартып анадайдан тұрады шын.

Басыма түрлі-түрлі ой қонақтап,
Бозаңнан ойын қумай жәй далақтап,
Айдабол шетен тоқып жатқан кезде
Қасында жүрдім талай айналақтап.

Боғастың бойын құлдап гүл кешемін,
Іздеймін іскерліктің ілгешегін.
Саусақтың саласындай шілік-талды
Сұрыптап қидым содан бірнеше күн.

Каникул, жаз маусымы, жабағат күн,
Зымырап өтіп жатыр, санамаппын...
Тасыдым ат-арбамен қиған талды,
“Ал, шетен тоқимын!” деп қада қақтым.

Ақылын үлкендердің талай тыңдай,
Есейдік қолғабысқа жарайтындай.
Байқаймын, бұрын шетен тоқымағам,
Басқалар маған күле қарайтындай.

Есімде Бақты шалдың қағытқаны,
Біртүрлі аяушылық танытқаны...
Солқылдақ шілік-талды бұрап иіп,
Шетенді тоқыдым мен шабыттанып.

Өр намыс сол бір шақта қанда ойнапты,
Ыңылдап айтып қоям “Балқаймақты”.
Бір күні Құдайберген кұрдасым кеп,
“Сен нағыз шеберсің!” деп таңдай қақты.

Шыбықты иіп, тоқып, өргенімде,
Келтірдім құс қанатты өрнегін де.
Айдабол басын шайқап ұзақ тұрды
Азанда арнайы кеп көргенінде!..

Керейхан, Оразбай мен Жеңіс, Кеней,
Мақтады, мына жерің кеміс демей...
Бәйкен шал, Сексен, Бейсен, Түсіпхан да,
Қолпаштап қойды мені келіскендей.

Базарбай, Назарбай мен Тәңірберген,
Мәнсия, Жаңыл, Күләш – бәрі көрген...
Бәрі де бірауыздан берді баға:
«Етікші болады деп ерінбеген!»

Лензат пен Дию Кеңес, Шағамбайдың,
Көздері түсті маған, бағамдаймын.
Он қанат шетен тоқу ойымда бар,
Тезірек бітірсем деп алаңдаймын.

Әкеме жарадым деп қолғабысқа,
Әрдайым жүрем іштей толғаныста.
Сол кезде әкем соғыс мүгедегі
Көрмеді айыр, күрек қолға ұстап.

Жақсылық – әкем аты, тұйық кісі,
Сонда да малшы ауылдың ұйытқысы.
Жарықтық жалғыз өзі отыратын
Маңайға күле қарап, биік түсіп!..

Сол жазда көктен жұлдыз сорғалаттым,
Тәңірім танытқандай оң қабақты.
Тамсанып көршілерім көрді дейсің
Тоқыған шетенімді он қанатты.

Ұл жарап ат ұстарға, ту ұстарға,
Бұл да той қызық, думан қуысқанға.
“Шөп қора мәселесі шешілді!” деп,
Әкем де, әй, мақтанды, туыстарға.

Қайтпайды алған беттен бекіген ер,
Айдабол, айтсам енді реті келер:

“Апырай, саңылау жоқ арасында
Шыраққа қонған, – депті, – шетін өнер!”

Жас талды майыстырып өремін ғой,
Өрнегін үйлестіріп көремін ғой.
Сол шетен – өз қолыммен, ең алғашқы,
Ұйқасқа түскен менің өлеңім ғой!

Жетеді қуған адам шын арманға,
Ұқсайды арман, шіркін, шырағданға.
Сол шетен – шабытымның ақ бастауы,
Алғашқы жазған менің шығармам да!

Жіп есер қалаған жан жібекпен де,
Дүрсілдеп соғар асау жүрек менде.
Не керек, әке-шешем дән ыриза,
Қалаға кеттім өзім жыл өткенде.

...Білімнен нәр алуға ерік бердім,
Жастық шақ жайлауында зеріккен кім.
Арада бесеу, алтау, он жыл өтті,
Шетенім шетінепті, келіп көрдім...

Әкем де жерге төсеп жауырынын,
Естімей кетті жаңа дәуір үнін.
Шалдары сиреп қапты қауқылдасқан,
Шап-шағын «Қожакелді» ауылының.

Бұл ауыл аттандырған небір саңлақ,
Талай ел алыс-жақын көрдім шарлап...
... Ауласын айналдыра қоршап жатты
Жас жігіт алып келіп темір шарбақ!

БІЗ – КЕШЕГІ КӨШПЕЛІ ЕЛМІЗ...

Ойдан қырға көшкен елміз,
Қырдан ойға көшкен елміз,
Көшпелі елміз.
Садақ ұстап аң қашырған,
Найза ұстап жау қашырған,
Бастан бәрін кешкен елміз,
Көшпелі елміз.
Шөбі шүйгін жайлауында,
Өріс бөліп қойлы ауылға,
Би алдында сөзге тоқтап,
Барлық дауды шешкен елміз.
Көшпелі елміз.
Көкпар тартып, жамбы атып,
Құс қанатты әнді ұнатып,
Тәңірден деп таңғы бақыт,
Қонағына құлдық ұрған.
Ай астында алтыбақан
Тербетіліп, құрды думан.
Еркін желдей ескен елміз.
Бұлттай ауып көшкен елміз,
Көшпелі елміз.
Көшіп, көшіп болған елміз,
Қыстауға кеп қонған елміз.
Егін егіп, қала салып,
Аттан түсіп, аласарып...
Ғылым қуып, ғарышқа ұшып,
Ғарыштан да алысқа ұшып,
Өркениетті өскен елміз.
Көк байрақты Қазақия,
Біз – кешегі көшпелі елміз!..

БЕЙУАҚ. «ОТ ШАРЛАР». ОПЫНУ

Жүгермектер он екі-он үштегі,
Ермек үшін шағады шемішкені...
Шатырларды адақтап кептер жинап,
... Кешкіғұрым бір іске келіскені...

Келіскенде, шешкен іс жоспар құрып,
Есті кісі емес бұл қостар қылық...
Әуелгіде әуестік жеңе қарап,
Шошынасың соңынан астар ұғып...

Аузын буған қапқа сап кептерлерді,
Алып шықты ауылдан бөктердегі...
Көл жағалап, жарлауыт қабақ іздеп,
Жүгермектер жінікті бетперделі...

Қызыл іңір ұзарып, қас қарайған,
Адам қуат алады асқақ ойдан ...
Ал мыналар сұмдық бір іс соңында,
Баба сөзін ұмытқан тасқа ойған ...

Жүгермектер он екі, он үштегі,
Ақыл-есі, білмеймін, кеміс пе еді...
Әлі күнге бір сауал миым тесер:
«Әумесерлер осыны неге істеді?!».

Бір қап кептер, бір шелек керосин бар...
Елестетіп “қызықтың”елесін дәл ...
Жарқабаққа шықты олар көлге төнген,
Қорықпады Құдайдан неге сұмдар?!
Қорықпады Құдайдан неге сұмдар?!

Батырып ап шелекте керосинге,
Кептерлерге от қойды!.. Сенесің бе?!
“Қызыл шарлар” ұшады көл үстінде,
Лаулаған от ойнайды төбесінде!..

Көзді ашып-жұмғанша пенде ғаріп,
Лаулаған от құлайды көлге барып.
“Қызыл шарға” айналған көк кептерлер,
Қиналамын, обалы менде қалып...

Жүгермектер, зэнталақ, бэтшағарлар,
Өздері жас емес пе, отша лаулар.
Отқа орап бейкүнә кептерлерді,
Күйінбессің қалайша, жатса олар!..

Отқа оранған кептерлер көлге құлап,
Ауыл үнсіз, естімей елде құлақ...
Түнгі аспанды тілгілеп “қызыл шарлар”,
Арашашы табылмай емге, бірақ...

Есіреді мәз болып жарыместер,
Жарыместер барында зарың өскен ...
Отқа оранып үміт пен сенім өлген,
Есіңе тұт, ертең де бәрің ескер...

Отқа орап лақтырған кептерлерге,
Кептер болып өртеніп кеткендерге,
Терек дұға оқиды басын иіп,
Түнгі сарын аңырап Көк пен Жерде...

Соңғы кептер тыпырлап қап түбінде,
Бір жүгермек қолына ап күбірлеп:
“Тірі шарға айнал!” –деп от қойғанда,
Ауыл жақта айғай-шу, ат дүбірлеп...

Әлгі «кептер–зымыран» самғады тік,
Қызыл қанат кеткендей жанға бітіп...
Көлге емес, құлдилап ауыл жаққа,
Есі шыққан адамдар қалған күтіп...

Жаратқанға табынып жиын-халық,
Әр кәллаға үймелеп дүйім қауіп...
... Отқа орады от-кептер ақырында
Он үштегі кешенің үйін тауып!..

ЕКІҰДАЙ КҮЙ КЕШІП...

Жазмышқа бұл фәниде кім көнбейді,
Жел ұрар қамсауы жоқ іргем кей күн.
Мен ылғи қосар өмір сүргендеймін,
Мен ылғи жар жағалап жүргендеймін!

Бұйрыққа бір бағынып, бір бағынбай,
Баурамай ешбір әлем жыр бағындай,
Түнектен соң тап болып нұрға мұндай,
Күй кешіп екіұдай тұрғанымды-ай!..

КӨҢІЛ

Жауы қайдан адамның, досы қайдан,
Ғұмыр кешпес құмырсқа тасымай дән.
Атам қазақ айтқан ғой баяғыда-ақ:
“Көңіл қалар бір атым насыбайдан!”

Нәзіктігі жаныма туыс еді...
Құмырада өскен гүл бүріседі...

Атам қазақ айтқан ғой баяғыда-ақ:
“Көңіл ғана көңілден су ішеді!”

“Теңге-теңге, тіршілік, теңге” деген,
Өзеурейсің озды деп өңге неден ...
Атам қазақ айтқан ғой баяғыда-ақ:
Көңіл жүйрік екенін көк дөненнен ...

Түңілесің қашқаннан, құшқаннан да,
Бармағыңды шайнайсың іш жанғанда...
Абай атам айтқан ғой баяғыда-ақ:
“Көңілім қалды достан да, дұшпаннан да...”

Елім дейді ет жүрек, жерім дейді,
Кемпірқосақ кездейсоқ керілмейді.
Мағжан ақын айтқан ғой баяғыда-ақ:
“Көңіл көзге ешқашан көрінбейді!”

Қисаймасын дауылда қосың, үйің,
Жылытпаса дененді несі киім...
Атам қазақ айтқан ғой баяғыда-ақ:
«Қалған көңіл – шыққан жан!»,
Осы – қиын!..

БАЛАЛЫҚ ШАҚТАН БІР БЕЛГІ...

Алдамшы фәни үлдемен және бүлдемен,
Тіршілік мәні емес қой бірақ бұл деген.
Балалық шақты сағынам, сонша аңсаймын,
“Қыймайтын нең бар?” дейтін де шығар
білмеген.

Балалық шақта бізге тым қымбат күлкі бар,
Жұлдызды түнде, жусаған шақта жылқылар,
Алтыбақанда... ақ сүйек ойнап, адастық,
Адасып жүріп табысу салты, ғұрпы бар.

Балалық шақта естіген қызық ертегі,
Бал-шырын сезім жандырды сонда, өртеді,
Ертеді қиял елсізге, шетке, қиянға,
Ерекше күйді, ғажайып сырды шертеді.

Балалық шақта... біз үшін қымбат пәк сана,
Ақылын айтқан аяулы еді жақсы аға.
Тәттіге құмар болдық қой, жалғыз кінәміз,
Біз ұрлық жасап түссек те талай бақшаға.

Балалық шақтың түндері мақпал, күні ыстық,
Болсақ та бала қас пенен көзден ұғыстық.
Ойнағанда біз: қыз алып қашып ойнадық,
Соғысқанда біз: ақ таяқтарды қылыш қып.

Балалық шақта естіген есті әңгіме,
Есіңнен шықпай қояды екен мәңгіге.
Ыңылдап іштей жүресің дәйім қайталап,
Сызылтып салған тойларда әсем әнді де.

Балалық шақта хат жазушы едік қыздарға,
Сөйлесу қайда соткамен сонда ызвандап...
Хатыңа жауап күту ғой дүние қызығы,
Айналаң жанған сырғалдақ пенен қызғалдақ.

Балалық шақтың бір күні мыңға татымақ,
Көршінің қызын көзбенен жүрдік бақылап.
Бұрымнан тартып жылатушы едім қыздарды,
Әй, аңғал басым, әй, аңқау басым, ақымақ!

Балалық шақта біз бағаламаған бақыт бар,
Бұтарлап-талдап беруге қазір уақыт тар.
Көп жылдар бойы жаныма маза бермейді,
Жарқ ете қалып жоғалған лағыл, жақұттар.

Балалық шақта біз аялаған үміт бар,
Табылса кілті ашылар барлық құлыптар.
Күліп бар дейтін жұмсаса әжем бір жаққа,
Ешкімге бірақ болмағын дейтін кіріптар.

Балалық шақта таулар да биік, дала кең,
Жаңбырдан кейін ашады ауыл жаңа өң.
Бірақ та біздер ойлаған жоқпыз сол кезде,
Сағынамыз деп, сарғаямыз деп санамен.

Балалық шақта арманың асқақ, өр кеудең.
Қашпайсың ешбір талқыдан яки тергеуден.
Қолыңда барды шашасың досқа алғаусыз,
Тұрасың даяр ал деуге және бер деуге.

Балалық шақта ойламайды адам өш-қастық,
Өңмеңдеп саған өткізбес сөзін еш бастық.
Білмеймін, қалай, қай күні және қай жерде,
Балалық шақпен, базарлы шақпен қоштастық.

Балалық шақтың ауылы енді жырақта,
Жадыңнан мүлде шықпайды екен бірақ та.
Сұраққа жауап табасың қазір қиналып,
Ғасырдай ұзақ көрініп кейде бір апта.

Балалық шақтың ауылы енді қалды алыс,
Сатулы көңіл, саудагер өмір, жанбағыс.
Арзандап, сірә, кетпесе дейсің ар-намыс,
Қазаққа қазақ жасаса дейсің қолғабыс!

Балалық шақтан бір белгі болса қалатын,
Ол – арман шығар күйдіріп алған қанатын,
Ол – ансар шығар, көзінде құрбыларымның,
Кездескен кезде жарқ ете қалып жанатын!..

ТАРБАҒАТАЙ

Көне сарын, шежіре күй баурайды,
Тарбағатай басында бұлт аунайды.
Қара бұлтты қақ айырған найзағай,
Қабанбайдың қылышынан аумайды.

Сынық семсер тауып алып сайынан,
Көңілге шер толады екен уайымнан.
Тарбағатай қос қапталы қалың ел –
Қыйлы заман қыймасынан айырған.

Тарбағатай желі тынбай соғады,
Шыңдарына қыран ғана қонады.
Жартастағы жазуларға үңілсем,
Ата-бабам тіл қатқандай болады...

БАТҚАН КҮННІҢ БОЯУЫ БҰЛТҚА ТИП...

Уа, таңырат, жаңа күн, таң арайлы,
Нұрлы шуақ жаһанды аралайды.
Пенделерден қашам да, пәруардігер,
Мұң шағамын құшақтап қарағайды.

Кейбір кезде елеусіз, ұмыт қалдым,
Ұлықталдым демеймін, құлыпталдым.
Шуылдасқан тобырдан шеттедім де,
Ынтымағын шерткемін шілік, талдың.

«Ат біледі батқанын артқы айылдың»,
Ақиқатты айтқанда шалт қайырдым.
Аяулымды көргендей күй кешемін,
Ақ білегін ұстасам ақ қайыңның.

Бауырында отырмын көлеңкелеп,
Басқаға сөз, ал, маған өлең керек.
Ағаларым секілді асқақтайды,
Көкке қарай ұмтылған емен, терек.

Туған жерге тағзым ет тусаң дара,
Көңіл кірі кете ме жусаң ғана...
Бұлдыраған сағымның ар жағында –
Бұрқыраған иісі жусан дала!..

Жазықсыз да ет жүрек жараланбақ,
Жүзден озып, шын жүйрік дараланбақ.
Сездіреді тірліктің баянсызын
Сайға қарай домалап қара қаңбақ.

«Мың күн жанған шырағың бір күн сөнер»,
Жаратқанмен оңаша кім тілдесер.
Ұйқың шайдай ашылып кетері хақ,
Үй шатырын ұрғанда түнгі нөсер.

Бәрі жұмбақ бұл өмір, бәрі күмән.
Тау шыңдарын бүркейді сары тұман.
Өкініштің өксігі естілгендей
Сарқырама өзеннің сарынынан.

Жапырақты жынды жел ала қашты,
Қуанышқа қайғы-мұң араласты.
Белгісіз құс сайрайды не жайында,
Бұтағына қонып ап қара ағаштың.

Қылыш пенен қамшыны қойдым бірге,
Домбыра тұр шанақта ой күмбірлеп.
Әлі күнге келеді тамсандырып,
Тіл үйірген дәмімен қой бүлдірген.

Ғұмыр жалға, жолыңды сызып ал да,
Қызыл-жасыл тіршілік қызығы алда.
Қыз анары секілді құпия ғой,
Уысымды толтырған қызыл алма.

Табиғатта тылсым көп жырға нұсқа,
Қыз қолыма су құйды құмған ұстап.
Көмек күтіп тұр ма деп қарайладым,
Басын иген шартабақ күнбағысқа.

Ойын соғып, қайтушы ек мәз боп үйге,
Сурет салып содан соң сөзбен ирек.
Ұшып-қонған қиялдың құсы екен ғой,
Көлге келген кешқұрым қаз бен үйрек.

Жар жағалап, құм кешіп, торға түстім,
Жыққан жоқпын ақ туын ар-намыстың.
Сыбызғыма қосылып, саздаудағы,
Сыңсығанын көрсең ғой нар қамыстың.

Құба белде жүйткіді құртқа киік,
Көрінердей кей төбе жұртқа биік.
Абайсызда ақ мақта тұтанғандай
Батқан күннің бояуы бұлтқа тиіп...

НҮРБИСА АПА. БІР КЕСЕ СҮТ. КЛАСТАСТАР

Ойын қуған балада уақыт тапшы,
Ойды қуған адамда бақыт тапшы...
Балалық шақ ойынға жарытпаса,
Өмір қатал сабағын оқытпақшы.

Біз ойнадық, доп қудық, күн батыра,
Сол ойынның қызығы қымбатырақ.
Дайындалар сабаққа бар уақытты
Ойын қуып, өкіндік, ұрлатып ап.

Ауылымның шетінде доп алаңы,
Доп-домалақ көп күндер домалады.
Ақ, көк ала жейделі көп баланың
Доптан басқа жоқ еді көп алаңы.

Кедергіден кез емес тосылатын,
Дос жүрегін тек қана дос ұғатын.
Қайтқан малдың өрістен қою шаңы
Доп алаңы шаңына қосылатын.

Әрі қуып бір допты, бері қуып,
Қызыл арай батыста керіп уық,
Әбден қатып сілеміз, шаршасақ та,
Бір жеңістің ауылы еді жуық!

Содан үйге келгенде әлім құрып,
Қалың жауды жайратып, бағындырып,
Тастағандай төңкеріп Толағайды,
Нұрбиса апам қарайтын халімді ұғып.

Алғаннан соң азырақ тамақтанып,
Отырамын ойланып сабақ қамын.
Әдебиет әлемін шарлап шығып,
Физика, химияны парақтадым...

Түңгі сағат он екі, әлде, бір ме,
Өлең сөздің қызығып өрнегіне,
«Қыз Жібекті» түгесіп бір тоқтаймын,
Ғажап әуен жанымды тербеді де.

«Көзің талды көп оқып, қарағым-ай!»,
Нұрбиса апам қамқоршы маған ұдай.
Дәу кесемен ыстық сүт ұсынады,
Мейірімнің сол саумал самалын-ай!

Ыстық сүттің дәмі қап тандайымда,
Ықыластың табы қап маңдайымда.
Нұрбиса апам жайында мен өмірден,
Өтсем дедім өшпейтін ән дайындап!

Нұрбиса апам. Ыстық сүт. Кәрлен кесе.
Елеңдеймін бір адам елден келсе.
Айтқым келіп тұрады ыстық сүтті,
«Таза ауада, – дәрігер, – емдел!» – десе.

Доп қуғаннан шықты ғой бұл әңгіме,
Дос іздеген қалпымда тұрам кілең.
Кластастар бейнесі тізбектеліп,
Көз алдымнан өтеді бұлаң дүние!

Нұрбиса апам, еске алдым, сүт бергенін,
Ыстық сүтті бойыма күт көргемін.
Доп ойнаған кластас достар еді –
Тағы да бір әңгімем діттер менің.

Б.Серік, Біржан, Саябек, Тілеубектер,
Біреу ақ тер болғанда, біреу көк тер,
Сайыпқыран футболшы еді бәрі
Санамалап ал енді түгендеп көр.

Кенжеғұл мен Мейрамхан, Ұзын Серік,
Сөзін дәмдеп сөйлейтін, тұзын сеуіп,
Әнін әсем айтатын үзілдіріп,
Сапқа тұрса секілді қызыл шерік.

Құдыш, Арғын, Қазыкен, Сайболат бар,
Алатынын білмейсің қайдан ақпар,
Жаңалығын әлемнің жарыса айтып,
Төс қағысып тұратын «бай-манаптар».

Қадылбек пен Қонысбек, Төлегенді,
Еске алудың жөні де бөлек енді.
Осылардың барлығын ойлағанда
От-жалын боп түсіме өлең енді.

Қабыршақ пен Еркінбек, Талғат, Мекен,
Бәрімізге ортақ қой ардақ мекен.
Кір жуып, кіндік кескен жерді ойлап,
Қиялыммен қиянға самғап кетем.

Кәдірбек, Иван, Тұрсын, Жұматайдың,
Есімдерін ішімнен мың атаймын.
Асық атып, доп қуып, ләңгі теуіп,
Ащы терін алғанбыз құла тайдың.

Теміржанов, Аданов, Бақалай бар,
Қайрат, Дәулет...кез емес атақ ойлар,
Қос команда болып біз доп ойнадық,
Санамызда бір сазды мақам ойнар.

Қ.Серік пен Д.Серік, Ақат, Сайда,
Жар жағалап жүруші ек, тақап сайға.
Бірімізге біріміз құрақ ұшып,
Хан көтеріп қоюшы ек атап-сайлап.

Бекен, Совет, Әби мен Төлеуғазы,
Еске аламын сендерді өлең жазып.
Артта қалып кетіпті алпыс асу,
Қолын бұлғап жазира, белең, жазық.

Махаббатқа жасымнан қаталадым,
Мен неге бостан босқа мат аламын...
Доп ойнап, біз сияқты гол соққан жоқ,,
Қыздардың есімдерін атамадым...

Жеті бояу құбылған түрге сенем,
Күнге, Айға, Тұңғиық Түнге сенем!
Біз бәріміз, не керек, сүт ішіп ек
«Жәнтікей» дейтін үлкен бір кеседен!

2016 ж.

ОН БАЛА. ТАУҒА САЯХАТ. ОҢ САПАР

Саяхаттап тауға бардық он бала,
Сықыр сезім баурап еді онда да.
Көгілдір тау көркем еді көлбеген,
Жүрексінбей шығып едік жолға да.

Күдіс жондар күнге маңдай төсеген,
Күбірлейтін көгерсін деп көсеген.
Ойын қуған он баланы ойлантқан,
Сол сапардың сыры бөлек не себеп?

Түйемойнақ көркін көріп тамсандық,
Текшеленген тастар бейне қолсандық.
Түніменен алаулатып от жақтық,
Отты қоршай отыра қап ән салдық.

Жаңғырықты даусымызға тау, дала,
Он жүректің лүпілімен лаулаған,
Сол бір отты сөндіргем жоқ мен әлі,
Сол бір әнмен қыз жүрегін баурағам.

Онда біздер от жүректі он едік,
Одан кейін не болады демедік.
Он тарау жол бөлді бізді, ол рас.
Оған енді айтсын Уақыт төрелік.

Он баланы шын сағындым, жайымды ұқ,
Оралмайтын көктемімді уайым ғып,
Өкінбеймін.

Он бала да сол жолы
Оң сапарға жасағанбыз дайындық...

ҚОҢЫР АУЫЛ. ШИЛІ ӨЗЕН. САҒЫНЫШ

Қоңыр ауыл,
Бүйірдегі бөлімше,
Біреулерге қиян шет боп көрінсе,
Ылғи соған бұрып тұрар бүйрегім,
Ыстық нүкте сол әлемде, меніңше.

Қоңыр ауыл,
Балалық шақ өткен жер,
Базарлы шақ, балауса, гүл-көктемдер.
Қалалардың қанатында жүріп мен,
Жырақ кетсем,
Оған айып етпендер.

Қоңыр ауыл,
Жұлдыз тамған аспаны,
Ұмытпаймын,
Ұмытсам да басқаны.
Кеше ғана шаңдатып ек көшенде,
Қаншама жыл өте шыққан қас қағым.

Қоңыр ауыл,
Жүрегіме жақынсың,
Бір түкпірде бұйығып-ақ жатырсың,
Бәрібір сен
Сыздатасың сағыныш,
Жаңа шаһар,
Шақырымдар шақырсын.

Қоңыр ауыл,
Ашық еді ақ таңың,
Мархабатым,

Мәртебем де мақтаным.
Адамдарың аңқылдаған ақ жүрек,
Мейірімнің
Маздақ оты жаққаның.

Қоңыр ауыл,
Шилі өзенің іргеңде,
Бақытты едік балық аулап жүргенде,
Білгендей-ақ,
Ұзақ жолдың азабын,
Біз есейіп кетіппіз ғой бір демде.

Қоңыр ауыл,
Жанған ошақ түнімен,
Бекер жазып отырғам жоқ мұны мен.
Алтыбақан, асық ату, ақсүйек,
Ақ қайыңның айтқан сырын ұғып ем.

Қоңыр ауыл,
Арманымның бастауы,
Айтсам бүгін түсінер ме жас қауым.
Ақ әжемнің ертегісі есімде,
Алдына алып айтқан тесік астауын.

Қоңыр ауыл,
Қой күзеткен түн есте.
Кемпір-шалдар ұмтылады күнеске.
Азаматы алты қадам ұзаса,
Амандығын,
Есендігін тілескен.

Қоңыр ауыл,
Ағайынның ортасы,
Ақ мектептің

Атым қалған партасы,
Қазақстан картасында жоқ ауыл,
Бәрібір сен мені өзіңе тартасың.

Қоңыр ауыл,
Құрдастардың құшағы,
Құшақтардан ұштым талай күш алып.
Сары қымыз,
Ақ ірімшік,
Бауырсақ –
Айқындайтын ажарын сол үш анық!

Қоңыр ауыл,
Сырнай сазды кештері,
Сол кештердің жаққан оты өшпеді.
Байқамаппыз,
Жаз бенен қыс алмасып,
Басымыздан
Талай дәурен көшкенін.

Қоңыр ауыл,
Аязды қыс. Ат-шана...
Бәрін тізіп еске алуға жоқ шама.
Алма бет қыз қар лақтырды бақшама,
Алма сатып алдым алғаш ақшама..

Қоңыр ауыл,
Бөртостаған бүйірде,
Отыз шақты үй. Қой-ешкісін иірген.
Диірменге ұн тартады үлкендер,
Балқаймақтың дәмі тілді үйірген.

Қоңыр ауыл,
Жаһандағы жақыным,

Көп еді ғой батырың мен ақының,
Саған қайта бір оралу ойымда,
Соған әзер жетті, сірә, ақылым.

Қоңыр ауыл,
Күре жолдың бойында.
Осы күнде бір шықпайсың ойымнан.
Үлкен, үлкен қалаларда өтуде
Қуанышым,
Қызығым да,
Тойым да.

Қоңыр ауыл,
Көп көремін түсімде.
Жол түспеді. Өкпелісің. Түсінем.
Мен барғанда шығар ма екен алдымнан
Сол баяғы қасқа құлын кісінеп?!.

ҚОЙ БҮЛДІРГЕН ДЕП ҚАЛАМ...

Үйіріліп тұрамын үйлесімге,
Дүнияны үйлесім билесін де.
Үміт деген бір қыздың үлбіреген
Қара мең деп қаламын түймесін де.
Күн көзіне балаймын көрінгенін,
Күнде-күнде қараудан ерінбедім.
Үміт деген бір қыздың үлбіреген
Қой бүлдірген деп қалам еріндерін.
Сарышуақ сезсем де күздің лебін,
Сағыныштың тапқандай жүз бір емін,
Үміт деген бір қызды үлбіреген
Үр қызына ұқсатып, үздігемін...

ТАҒДЫР ЖАЗУЫ

Қараңғыны тіліп өткен жарықтай,
Қақыратқан тас қамалды алыптай,
Қылкөпірдің астындағы тамұқтай,
Қара теңіз түбіндегі балықтай,
Құпиянды ашсам дедім жалықпай!

Қас шебердің төгілдірген зеріндей,
Қазанаттың құмға басқан мөріндей,
Қыз жасауы тұрған үйдің төріндей,
Қамшыдағы тоғыз таспа өрімдей,
Жұмбағынды шешсем дедім ерінбей!

Бозбаланың басындағы бұлғақтай,
Боз даланы басып қалған сырғақтай,
Бесатарды бөлеп қойған құндақтай,
Қошқар мүйіз оюы бар сырмақтай,
Тылсымыңа батсам дедім тіл қатпай!

ЖАЛҒЫЗ

Жалғыз шықтым жолға,
Жаппар Ием, қолда!
Жолбарыстай жорттым,
Жолықтырма сорға...

Жалғыз екен Ай да,
Жалғыз Үміт қайда.
Жалғыз қайың тұрды
Жапырағын жайған.

Жан-жағыма қарап,
Жабырқадым дара.
Жүрегімде жалғыз
Жазылмайтын жара.

Жанымды кім ұғар,
Жаздым хатқа тұмар.
Жұтса-дағы мұнар,
Жығылармын сыңар...

Жолда жалғыз келем,
Жабырқадым неден...
Жалғыздықта жалғыз
Жазылды бұл өлең...

ҚАРАКӨЗ МҰҢ ҚАРШАДАЙ

Жадымызда тек елес,
Жаңғырады,
Өшеді.
Аз да емес,
Көп емес,
Кешкен бейнет кешегі.

Жадымызда көп елес,
Жаңғырады,
Өшеді.
Аз да емес,
Көп емес,
Көрген қызық кешегі.

Ғұмыр мәнін ұқпайды,
Барша адам,
Бақ сынар.
Жадымыздан шықпайды,
Жаны жайсаң
Жақсылар.

Қайран қалам,
Кейде, осы.
Жақының да алыстар.
Ұмытылар бейнесі
Бейтаныстар,
Таныстар.

Қайран қалам,
Кейде, мен.
Алыстағы жақындар.
Жанып,
Өшкен бейнелер,
Баяғы шок
Лапылдар.

Ұмытылды қаншама
Қайырым мен
Қолғабыс.
Қаракөз мұң қаршадай,
Тұтатады
Толғаныс.

Ұмытылды талайғы
Өштесу мен
Кектесу.

Енді көңіл қалайды
Болмағанын
Откешу.

Жатқызбайды жай, тегі,
Естеліктер
Жаңғырып.
Мұрсат берсе, қайтеді,
Оянғанша,
Таңғы үміт.

Зырылдайды дамылсыз
Уақыттың
Ұршығы.
Біздің сайран бақ үнсіз,
Жанардан жас
Ыршыды.

Өршеленіп соғады
Ғасырлардың
Дауылы.
Оған дауа жоқ әлі,
Қандай күйде
Ауылым?!.

Балалықтан бір белгі
Қалса деп ем,
Қалмады.
Кімдер кетті, кім келді,
Қу тіршілік
Алдады.

Бал дәуреннен баяғы
Бір үзік сыр
Жеткені.
Судың құрдым аяғы,
Бәрі өткінші,
Өтпелі.

Базарлы шақ тарқаған,
Қайта оралмас,
Не шара.
Орта шаруа.
Ортақ ән.
Орта көңіл, бейшара.

Үңгіріңнен қорқасың,
Кеудең – үңгір,
Көз – үңгір,
Тізгініңді тартасың,
Солып қалып,
Сезім – гүл.

Үңгіріңнен қорқасың,
Кеудең – үңгір,
Көз – үңгір.
Өмір, өлім ортасын
Өзің ойлан,
Өзің біл.

Ізі жатыр ескінің,
Көзі қалып
Көненің.
Ілкі әуен естідім,
Сол әуенді
Бөгедім.

Сары сандық, құс тілі,
Сыры қашып,
Сыны да.
Шолақ екен қысқы күн,
Кәрі қасқыр
Ұлыған.

Ерте деме,
Кеш деме,
Қызығы бар әр үйдің.
Жетпейді ғой ештеңе
Күлкісіне
Сәбидің.

Ерте деме,
Кеш деме,
Жөні бөлек жаңаның.
Жетпейді ғой ештеңе
Бақытына
Баланың.

Өмір сүрдім
Ғашық боп.
Өлең жаздым тыншымай.
Аспанымыз ашық боп,
Төбемізде
Тұрсын Ай.

Өтсем деп ем
Ғашық боп,
Өлең жаздым. Күрсіндім...
Аспанымыз ашық боп,
Төбемізде
Тұрсын Күн!

**ҚАБДЕН АҒА. ҚАСҚА ТАЙ.
ҚҰНАН ЖАРЫС**

Он бірден шыққан кезім он екіге,
Доп қуып, қыста шаңғы тебетін ем,
Үйретіп құла тайды, бас білгізіп,
Бәрінен соны артық көретін ем.

Құла тай тұлпар болар түбі деймін,
Тіл қатып оңашада, күбірлеймін.
Тай мініп, тойға барған бала едім,
Ұласты көктем жазға білінбей күн.

Сөз қозғап таңғы шайда Қабден ағам,
Қарата айтып отыр әлде маған:
«Шопандар тойы өтпек Кіндіктіде!»,
«Мен де барам!– деп қалдым,– мен де барам!».

«Мен саған дайындадым қасқа құнан,
Тайдан үлкен, әрине, жас жағынан.
Құла тайың жетілсін!», – деді көкем,
«Құп!» – дедім мән бермей сөз астарына...

Біраз күн өтті тағы құнан баптап,
Бір үміт шақырады қылаңдап қап.
Құнаным бас бәйгені алатындай
Дейтіндей біреу маған ұрандап бақ.

Бәйгеге түседі екен елу құнан,
Мәртебе бірінші боп келу бұдан.
Тәптіштеп түсіндірді Қабден аға
Жарыста не нәрсеге беруді мән.

«Тебінбе қос өкпеден баста!» – деді,
«Тізгінді кейін еркін таста!» – деді.
«Сүртіп қой орамалмен, құнаныңның
Толмасын қос жанары жасқа!» – деді.

«Ықтама, желге қарсы көсіл!» – деді,
«Дүбірлет кең даланың төсін!» – деді.
«Ең жасы қасқа құнан және өзің –
Аламан бұл бәйгенің көшіндегі!».

Белгісіз бап шаба ма, бақ шаба ма,
Жайлауда үйлер анау ақ шағала.
Қуырды жер танабын елу құнан,
Шабандоз елу арман деп шамала.

Қарамай белең жазық, еңіс, ойға,
Ұмтылдық, құлаперен, жеңіс ойда.
Ұшады бізбен бірге үміт-арман,
Ақ тілек тілеп ауыл, тегіс аймақ.

Дүбірге дүбір қосып, тебінемін,
Кетердей ерден ұшып емінемін,
Құнаным жын қаққандай парлап ұшты,
Жанардай бақ жұлдызым, тегі, менің!

Соңымда сары құнан жүйрік деген,
Қапталда қара құнан сүйрік деген.
Дүние қарсы ағады деген осы,
Көзіме түк көрінбей құйғып келем.

Айналдым, қасқа құнан, шабысыңнан,
Жаралған шығарсың сен намысымнан.

Бұл – бәйге, Өмір – жарыс бітпейтұғын,
Біреуге сор, біреуге бақ ұсынған.

Қылқұйрық соңымда көп ере жатыр,
Құнаным мойны озық келе жатыр.
Екпіні бәсең тартты неге деймін,
Сеземін, көз бұлдырап, сөре жақын...

Сөрені сызып өтті сары құнан,
Кірсемші бар болса жер жарығына.
Сыр берді жөпелдемде қасқа құнан,
Жетпейді көзім анық-қанығына.

Жайлауда өтіп жатты халық тойы,
Шопандар қауымының анық тойы.
Бәйгенің ең өшпейтін күйініші –
Бірінші келе жатып, қалып қою!..

Көзімнен жаңбыр болып жас парлады,
Кеткендей аласарып асқарларым.
...Мәз-мәйрам Қабден ағам, неменеге,
Қалып қойды бәйгеге қосқан малы:

– Басыңа бұйырады бақ-несібе..
Бауырым, жылап тұрсың, қой, несіне!
Қасқа тай озып келді, нансаңыздар,
Қатысып құнан жарыс бәйгесіне!

Қосып ем қасқа тайды сынайын деп,
Жарыста бір тамаша қылайын деп.
Қасқа тай озып келді, қараңыздар,
Қуаныштан тұрмын мен құлайын деп!

Күй болып домбыраның пернесіне,
Омырау төсеп сөре кермесіне,
Келер жыл қасқа тайым құнан болып,
Сенемін бәйге алдын бермесіне!

...Таң қалдым, тайым қалай құнан болды,
Қайтадан құзар шыңға қыран қонды.
Қасқа таймен қатысқан құнан жарыс,
Менің де еншілеген мұрам болды!

Өткеніме көз салып тұрам кейде,
Бұл көңіл құмарынан шығам дей ме!
Озып келе жатқанда опық жеген,
Ойымнан бір кетпейді құнан бәйге!

БАЛАУСА ДӘУРЕН. БАЛ КҮНІМ...

Балауса дәурен,
Балалық шағым,
Бал күнім.
Тау-тасты кезіп,
Табаным тозып қаңғыдым.
Жәудіреп көзім,
Жүретін кезім шапқылап,
Жадымда менің тұрады дәйім жаңғырып.

Ауылдың маңын,
Шилі өзен бойын,
Аңғарды,
Шарлап та жүріп,
Шолып та шығып бар маңды.
Алдандым таулар қол созым жерде екен деп,
Бұлбұлдың даусын естіген сәтте таң ғалдым.

Ауладық балық,
Ұстадық қоян,
Тұзақпен.
Қиянат жасай бастадық білмей, біз, әттең.
Құлшындық сонша дүние сырын ұғуға,
Күлімдеп көктем,
Жайдары жаз бен күз өткен.

Жайлауға шығу,
Бүлдірген теру,
Тай міну.
Балалық көңіл білмейді жасу, қаймығу.
Дүние түгел түрленіп тұрды, малынып,
Балаға бірақ оңай ма барлық жайды ұғу.

Күзеттік жылқы,
Жұлдызды санап,
Ай бағып.
Батырлар жырын жатқа оқып, қару сайладық.
“Болатын бала алысқа қарар!” дегенде,
Алысқа қарап, қалушы едік ойланып.

Қойлы ауыл кеші,
Шопандар тойы,
Ән-думан.
Көш-керуен болып өтеді көзім алдынан.
Балуан күрес, ат жарыс – бәрі қызық қой,
Ал мені сонда қыз қуу естен тандырған!

Ақбоз ат қандай,
Бозбала қандай,
Қыз қандай!

Қарайсың қалай қызықпай әрі қызғанбай.
Ойласам қазір, болмаса егер осы ойын,
Санамнан өшіп қалар ма ед бәрі із қалмай.

Содан соң, тағы,
Есімде қалды,
Апырым...
Ауылдан ұзап шыққанбыз бір-ер шақырым.
Қар басқан дала, сонадай жерден ит көрдім,
“Ит емес, Көкжал!” деді әкем сонда ақырын.

Қасқырға қарап,
Қорықтым, әлде,
Құмарттым.
Көзімнің алды буалдырланып, мұнартты.
Сол қасқыр менің түсіме кіріп жүреді,
Көкжалды көру айықпас маған мұң артты.

Көк бөрі десек,
Көк түрік десек,
Елердік.
Ұлт үшін рухпен сіңетін бойға өнер құт.
Көкшулан қасқыр көрінген шығар ырымға,
Күтетін шығар бабалар бізден көп ерлік.

Қуанған кезде,
Қайғырған кезде,
Қиналған.
Жанымды емдер құлағымда бір күй қалған.
Мәткәрім күйші домбыра шертсе іңірде,
Кәрісі-жасы ауылдың түгел жиналған.

Көне бір сарын,
Жаңа бір сарын,
Алмасқан.

Буыршындардың бұйдасын кескен алдаспан,
Селеулі дала үстімен өткен керуен,
Өнердің жолы – өмірдің жолы жалғасқан.

Күйдегі сарын,
Үйдегі сарын,
Түздегі.

Көктемнің лебі, жаздағы әуен, күз демі.
Мәткәрім күйші басымнан сипап қоятын,
Шер кеуде, бірақ, тек күйден медет іздеді.

Патефон тыңдап,
Радио тыңдап,
Күнде біз.

Көршілерменен жақындап кеткен іргеміз.
Балалар сонда жиналып алып басқа үйге,
«Үлкендер болып» ойнағанбыз да күлгенбіз...

Арбайтын сонда
Бір шуақ пенен
Бір арай.

Еске алсақ қазір езіліп жүрек тұрады-ай!
“Енесін атып, содан соң ұстап алдық” деп,
Аңшылар маған сыйлады жетім құралай!

Жаз бойы бақтым,
Еліктің жәудір
Ылағын.

Қамыстай сүйрік қайшылайды қос құлағын.
Құралайменен суды да бірге ішемін,
Құралайменен қырға да бірге шығамын.

Мойнына тақтым,
Арнайы өрген,
Жібек бау.
Жәудіреп үнсіз жанымды менің жүдетті-ау.
Құралайымды қорғаштап ит пен құстан да,
Ұйқымды ұрлап қаншама түн мен күн өтті-ау.

Шілдеде ыстық
Шалғында жаттым,
Шалқалап.
Аспаннан жерге от шашқан Күн де шартабақ.
«Құралай қайда?» –
Орнымнан атып тұрғанда,
Үрікті байғұс...
Алдында үлкен жарқабақ...

Қуып та келем,
Өкпем де өшіп,
“Тоқта!” – деп.
Құралайымды тоқтатар бір күш жоқ па деп.
Су ішкіздім ғой,
Жем де бердім ғой қолымнан,
Неге қашады?
Қайда қашады өкпелеп?!

Құралай, сонда,
Жарқабақ аса
Қарғыды.
Бұғаудан босау екен ғой оның бар мұңы.
Бостандық алып, боз дала кезіп ол кетті,
Ұқтырып маған басқа бір әлем барлығын.

Еңіреп келем,
Езіліп келем,
Енді не...
Жоғалтып алдым ең қымбатымды мәңгіге!
Сыбдырлап қамыс, сыңғырлап бұлақ сыр айтты:
«Сынына тағдыр көндіге бер,— деп, — көндіге!..»

БАЛА МЫСЫҚ ОЙНАЙДЫ СӘУЛЕМЕНЕН

Әсер алып әйтеуір әлденеден,
Бала мысық ойнайды сәулеменен.
Кейде мен де өзімді алдандырып,
Түкке тұрмас нәрсемен әуреленем.

Бала мысық ойнайды сәулеменен,
Осы сәуле әлде от, әлде өлең...
Сәуле қуып мен-дағы ержетіп ем,
Махаббатты оятып елге деген...

Мені ойға қалдырды бала мысық,
Өне бойым от болып барады ысып.
Жарық нұрға ұмтылған жандар қанша
Жан берісіп немесе жан алысып...

Бала мысық, әрине, қуады ермек,
Ермек қуған пенде де туа бермек...
Көрші қыздың көзінен бір от көрдім,
Содан бері маза жоқ мына менде....

Бала мысық алысты ақ нұрменен,
Жазу жазар маңдайға тағдыр деген...
Қызық, мені, қарадай бір мұң басты
Қызықтардан қаншама қалдым деген...

... Қылығына таңырқап қаласыз да,
(Ұстап алмақ сәулені, нанасыз ба?!)
Көлегейлеп жабасыз күн сынығын,
Терезеге жақындап барасыз да.

Міне, қызық, мысықты мұң басады,
Кенет тоқтап қалғандай тынбас әні.
Елемейді енді ол бөлмедегі
Ұшып жүрген ызындап сұр масаны.

Жазғыратын сияқты, тіпті, сені,
Жанарыңда жасыл от бітті сөніп.
Бар қызығын жоғалтып алған жандай,
Барады да бұрышқа бүк түседі.

Бала мысық, мен сені аядым ба,
Терезеге үн-түнсіз таядым да,
Қол айнаға түсірдім күн сәулесін,
Сосын сенің түсірдім аяғыңа.

Ненің күші, япыр-ай, тұрдың атып
Бір қызығып, біртүрлі, бір құмартып,
Белгісізбен ойнадың беріліп-ақ,
Сол белгісіз бәрінен, білдім, артық.

Дөп-дөңгелек сол сәуле дөңгеледі,
Соны ұстау – сен үшін ең керегі!
Қолымдағы айнаның құдіреті
Маған бір сәт өзгеше дем береді!

... Белгілі ғой, бұл ойын жалықтырды,
Терезенің пердесі жабық тұрды...
Енді өзім іздедім, елегізіп,
Дір-дір еткен жаңағы Жарық Нұрды!..

ӘЖЕМНІҢ КЕБЕЖЕСІ КЕРІМ ЕДІ...

Кебежесі әжемнің керім еді,
Қазір де көзіме ыстық көрінеді.
Келіндері шоланға шығарыпты,
Шаңын сүртіп қоюға ерінеді...

Қозғады ғой мұңымды мүлік мына,
Өткен шақты өзгелер ұмытты ма...
Есіме алдым сол көне кебежені,
Аузындағы сиқырлы құлыпты да.

Кейін тартып тұратын кегежені,
Қикар кылық, ашпаса кебежені,
Әлде, әлде, мәмпәси қат болды ма,
Құмарлығым соншалық неге женді?!

Бірде әжем кеңшарға тойға кетті,
Кебежесін ашсам деп ойға кеттім.
Қалтасынан қамзолдың кілтін алып,
Тіл үйірер тәттіден, ой, дәметтім...

Кебежесін әжемнің ашып көрдім,
Ашқанбыз ғой талайын жәшіктердің.
Сары мейіз, қатқан құрт, қағаз шай мен
Шақпақ қант түйірлерін шашып көрдім...

Бір-ақ уыс барбарис бар болғаны,
Батты жанға дәл бұлай алданғаным.
Алуан түрлі кәмпитім елес екен,
Айт та айтпа, күйреді армандарым...

Екі-үшеуін алдым да барбаристің,
Ізін жаптым өзімше болған істің.
Әжемді аяп қоямын қазір іштей,
Кілті осы бұл жолғы толғаныстың!..

Итермелеп құмарлық, сірә, сонда,
Өкінбес ем мен жардан құласам да.
Әжемді аяп қоямын қазір іштей,
Барбаристі берер ед сұрасам да...

Барбаристі достармен бөлістім мен,
Әжем байқап қалған-ау кеміс күнде...
«Кәмпит қалай таусылып қалды екен!» –
Деп күңкілдеп отырды шәй үстінде...

Тағдыр, шіркін, біз талай тезге түстік,
Уақытпен дос болдық, сөз бекістік...
«Кешегіден не қымбат?» десе біреу:
Кебежесі әжемнің көзге ыстық!..

Әжем өтті, кебеже, құлып қалды,
Бір бұрышта елеусіз ұмыт қалды.
«Көзден кетсе – көңілден кетеді ме?»,
Ұлылардың ойлары ұлықталды..

Сол кебеже әлі тұр қаусамаған,
Сөз кезегі айтамын ауса маған.
Кіп-кішкентай құлпы да бұзылыпты,
Кәдімгідей кезінде дәу санағам.

Табылмапты жоғалған кілті әлі,
Бұған, бірақ, белгісіз кім кінәлі...
Әлди-әлди әжемнің шөбересі,
Қолын созып құлыпқа, ұмтылады.

Ойыншық деп ойлайды, білем, бала,
Осы ойға бас иер кілең дана...
Құлып емес, кілт емес, жүрегіме,
Бар болғаны, керегі бір ем ғана:
Әже, сені сағындым!

КӨЗ АЛДЫМДА ҚАР ЖАУҒАН КҮН...

Көз алдымда – қар жауған күн,
Құлағымда – мұңды әуен...
Жиі-жиі еске аламын екеуіңді мұнда мен.
Жауған қарды тамашалап сендер бейқам
тұрған ең,
Жүрек дертін жазатұғын бар екен ғой бір ғана ем!..

Көз алдымда – қар жауған күн,
Құлағымда – мұңды әуен...
Ән салады әппақ нұрға бөккен мынау
сырлы әлем,
Әлденеге сендер жаққа мойынымды
бұрған ем,
Ақ мұнарға сіңіп бара жаттың сонда екеуің,
Екеуіңді еске аламын қар жауғанда жылда мен.

Көз алдымда – қар жауған күн,
Құлағымда – мұңды әуен...
Сол бір күнді ұмыта алман үшеуіміз кездескен,
Сол әсерді суреттеуге жетер емес сөз дестем...

«Бақыт жайлы өлең оқып берші!» – дедің өтініп,
«Бақыт деген – қар жауған күн!» екендігін
сезбестен.

Көз алдымда – қар жауған күн,
Құлағымда – мұнды әуен...
Кенет бізді баурап алған тылсым сырды ұғайық,
Сұлулыққа суықсың деп таға алмайсың түк айып.
Мен қуансам, бүршік жарған махаббатқа
қуандым,
Ал сен неге үнсіз қалдың екен сонда мұңайып?!.

Көз алдымда – қар жауған күн,
Құлағымда – мұнды әуен...
Жиырма бес, қолыңды сен бір көш жерден
бұлғап ең.

Бақытсыздау болсам да өзім,
Бақыттың не екенін –
Бұрынырақ сезініп ем, шын мойындап
тұрған ем...

Көз алдымда – қар жауған күн,
Құлағымда – мұнды әуен...

БҰЛ – ҚАРА СУ, БҰЛ – ТҮЙЫҚ СУ...

Арқыраған өзен емес арынды,
Алай-дүлей сарқырама сарынды,
Көл де емес, теңіз емес тұңғиық,
Ақ толқынын лақтырмайды тым биік.

Бұлақ емес қытықтаған жағаны,
Тоған емес темір-бетон табаны.

Ақ тұмамен туыспайды ежелден,
Бұл – тұйық су,
барар жолы тежелген,
Бұл – қара су,
сіңіп жатқан құрдымға,
Қорқынышты тіршілікті көрдім мен
Жарқабақтан төне қарап тұрдым да!

... СЕҢІҢ ҚАНДАЙ ХАҚЫҢ БАР?!

Өз ұлтының ар-иманы ақындар,
Ақындарда сезім де бар, ақыл бар.
Бір өлеңін жатқа білмей Абайдың
Сөз алуға сенің қандай хақың бар?!

Жөн сөз десе, мыңнан біреу мақұлдар,
Шоқ тұтанып, жалын шарпып лапылдар.
Қара сөзін ұқпай жүріп Абайдың
Ой айтуға сенің қандай хақың бар?!

«СҰРЖЕКЕЙ». ӘНШІ. ҚОҢЫР КЕШ

«Орта базда» төрт-бес қана отбасы,
Қыстаудағы қораларға шөп тасып,
Абыр-сабыр аяқталған тұста бір
Кешкігұрым бас қосады топтасып.

Қоңыр күзде қонақ келді Семейден,
Әнші десті ән саулатқан көмейден.
Мың тоғыз жүз алпыс бірдің күзі еді,
Қол да босап, жұрт аяғы кеңейген.

Бәрі есте, ойын қуған баламыз,
Жел үп етсе, соған да таң қаламыз.
Дауыл соқса, қаңбақ қуып кетеміз,
Жұлдыз санап, содан соң дем аламыз.

Балаларды бауырсаққа тойдырған,
Әнсіз өтпес ауылдағы той-думан.
Қыз-келіншек қосылып ән салғанда,
Бір сиқырлы сезім гүлдеп, ой буған.

Автоклуб келе қалса, қыстауға,
Аспандағы құсты болар ұстауға.
Ойын-сауық, кино көріп жырғаймыз,
Құпиясын ашып өмір мысқалдап.

Енді, міне, әнші келді, бір өзі,
Тұйықтау ма, ауырлау ма мінезі...
Қолындағы домбырасы қалақтай,
Құлақ күйін ұзақ шертіп түзеді.

Басындағы шашы бұйра, бақбақтай,
Бойы сұңғақ, жауырыны қақпақтай,
Құлағы үлкен, қыр мұрынды, ат жақты,
Көрмегені көрініп тұр көп қақпай.

Әңгімемен әнін отыр тұздықтап,
Қол соғамыз, тамсанамыз біз құптап.
«Елебеков мектебі!..» деп даралап,
Әнші жігіт сыр шертеді сыздықтап.

Дауысымды дегендей бір таптым ба,
Басты бір кез «Сұржекейге», «Аққұмға».

Баяндайды бір әннен соң бір әнмен
Баянсызын басқа қонған бақтың да...

Жап-жас әнші, дауыс қандай зор мұнда,
Ұшатындай қанат қомдап орнында.
Ұқтырады бір әннен соң бір әнмен
Баста мәңгі тұрмайтынын сордың да...

«Біржан, Ақан, Абай – ұстаз. Дегенмен,
Жетісулық тәлім алдым Кененнен,
Кенен десе көсілемін, бөгелмен,
Ән нәсері құйылады төбемнен!...»

Осылай деп «Бозторғайға» басады,
Малшы ауылдан сол түн ұйқы қашады.
«Өнеріңе нұр жаусын!» деп Ақ әжем,
Бата беріп, сонда шашу шашады.

«Көк шолақпен» іздеп көңіл пернесін,
Кәрі-жасты әндегі әзіл тербесін...
Қойлы ауылға таныс сурет бәрі де,
Балалардың баурап алар зердесін.

Өмірі өткен тор шолақпен тепеңдеп;
«Осы қойшың мен емес пе екем?!» – деп,
Шекесіне қисайтады шәпкісін
Бір бұрышта шынтақтаған Шекербек.

«Зары бөлек Кенекеңнің әні» деп,
Әнші жігіт елеусіздеу мәлімдеп,
Көмекейден күйіп-жанған үн ұшты,
«Әнді тыңдап, ұғарсындар мәнін!» деп.

«Маңырайсың ақ ешкі, лағыңа, ой, дүние-ай,
Тастан тасқа секірген шұнағыңа, ой, дүние-ай,
Кел екеуміз қосылып зарланайық, ой, дүние-ай,
Жетер ме екен Тәңірдің құлағына, ой, дүние-ай!
Ойхой, дүние-ай,
Салдың күйге-ай.
Омырауымнан үзіліп түсті екі ақ түйме-ай,
Ой-дүние-ай!
Базарым-ай, Назарым-ай!
Көк шешектен болды-ау сенің ажалың-ай,
Ой, дүние-ай!».

Өксік кеулеп, зар кемірді құлақты,
Жел өшірді жанып тұрған шырақты.
Қара түнек басып түгел маңайды,
Әнші жігіт кәрі-жасты жылатты...

«Базар, Назар...» – деген әнде зар қандай,
Тасты үгітіп, жартасты қақ жарғандай.
Ең асылын, ең қымбатын жоғалтқан,
Бұл қазақта адам аз ба сормандай!...

Көз алдыма келіп орман өртенген,
Төнеді бір жендет тура желкемнен...
Ащы зарда жатыр мұңы қазақтың,
Аштық жалмап, оба жұтып, дерт емген!..

Ертеңіне кетті аттанып сол әнші,
Ел шарлаған құс қанатты жолаушы.
Шағын ауыл қалды тілеп тілеуін,
Күбірледім: «Тағы да бір оралшы!..»

Асау өзен – ұқтық – өмір өтерін,
Арманына қуған адам жетерін.
Кейін білдік сол жас әнші – Атақты
Мәдинет Ешекеев екенін!

Хас өнерге өткен саңлақ бәс тігіп,
Ол – Сұржекей алқынбаған бастығып.
Алматыда еске алу кеші өтті
Шүкіманов Еркін ұйым-дастырып!

Әнмен, күймен әр кеудеде жанды үміт,
Өткен қандай өмірде із қалдырып.
Осы кеште мен де отырдым кең залда,
Ой-санамда көне сурет жаңғырып...

25.05.2017 ж.

* * *

Менің Патша Көңілім тақтан құлады,
Оның орны үңірейіп бос қалды...
Бұл кездейсоқ уақиға сақтандырады
Маған жақын, жанашыр достарды...

Менің Патша Көңілім құлап тағынан,
Басын жарды да көзін ісірді...
Мән бермей қойды бірақ та бұған
Барлық танысым! Жарым түсіңді.

Менің Патша Көңілім өліп қалған ба,
Пейіл Сарайы тұр ғой қаңырап...
Сөнбейтін шырақ сөніп қалған ба,
Жоқтау айтқан кім аңырап?!

Менің Патша Көңілім тақтан құлады!

«АБАЙ ЖОЛЫ». АУЫЛ. АҚИҚАТ

Мың тоғыз жүз алпысыншы жылдары,
Әуезов деп бүкіл дала жырлады...
Жас пен кәрі сұрап жүріп оқыды –
«Абай жолын» – ойдағы ел, қырдағы.

«Абай жолы» болып сапар басталып,
«Аһ, шіркін!» деп көздеріне жас та алып,
Ауылдағы тракторшы, сауыншы,
Мұғалімдер оқушы еді жастанып...

Жаңалықтан қалмау үшін кейіндеп,
Өзімізді жүрдік соған бейімдеп...
Құлжатайдан, Ілензат пен Мұраттан
Естігенді тоқып өстік зейінге...

Орта базда төрт-бес-ақ үй көршіміз,
Тату-тәтті бөлінбеген еншіміз...
«Абай жолын» оқушы еді алмасып,
Арасында пошташы боп көрші қыз...

Оқығанын таразылап, талдайтын,
Соған кейде күн мен түнін арнайтын.
Бес кластық білімдері болса да
Қазақ мұңы десе шеттеп қалмайтын...

Баламыз ғой, біз тыңдадық таласын,
Ажырата алмай ақ пен қарасын...
Ұқтырмақшы болды олар оп-оңай
Оспан менен Оразбайлар арасын...

«Дәркембайдың дәрмені...» деп бастайды,
«Құнанбайдың пәрмені...» деп бастайды,
Бөжей менен Тәкежанды тұқыртып.
Бәрін кейде шетке ысырып тастайды...

Анам сонда түсіндірер ептеп кеп:
«Оқыған жан арманына жетпек!» деп.
«Абай жолын» алдымен біз тыңдадық –
Ауызшадан – бармай тұрып мектепке!

Ай, сондағы көршілер-ай керемет,
Ауласына ұя салған дегелек.
Ақ тілектер ақ жаңбыр боп себелеп,
Арқа-жарқа сыйласатын, не керек!

Абай сырын тыңдаған жан ұғады,
Абай жырын оқыған жан ұғады.
Ауылдағы қарапайым жандардың
Айтқандары құлағымда тұр әлі...

Айту оңай анандай деп, мынандай,
Жүйрік қиял шығандайды құландай.
«Жайдақ су» деп айыптаған Абайды
Қателесіп кеткен дейді Құнанбай?!.

Үлкендерді құрметтейміз, сыйлаймыз,
Ақылынан дән тереміз, жыйнаймыз.
Тоғжан мұңын түсінеміз десек те
Әйгерімнің әнін тағы қимаймыз...

Қодар менен Қамқа келін «күнәсін»,
Түк түсінбей басың қатып тұрасың.
Көршілер де қызыл шеке дауласар
Кім айырар өтірік пен ырасын?!

Ауыл ыстық сүйсең де сол, күйсең де,
Айтқаныма бүгін құй сен, құй сенбе.
«Абай неге қазағым деп зарлады?!» –
Деп сұрайтын едік ұста Дүйсеннен.

Балалық шақ мереке ғой, ойын көп,
(Ержеткенде білдік енді уайым көп).

«Абай айтқан...» деп бастайтын ақылын,
Совет ағай, Тойғазы мен Тойымбек.

Қарауылға апарады қасқа жол,
Бастамайды бұл ауылға басқа жол...
Суын, шөбін, бұталарын суреттеп,
«Абай жолы» ашқан әлем асқақ ол!

Қарауылда ұрынамыз дауылға,
Жидебайда ұрынамыз жауынға...
«Сорлы Көкбай», Кәкітай мен Ерболды,
Күнде көріп жүргендейміз ауылда.

Біз ержеттік балық аулап, құс аулап,
Қасқа тайды үйретіп ап, тұсаулап...
Жас кездегі Абай, Ербол достығын
Анам ылғи отыратын мысалдап...

Тұтас шолып алыс-жақын маңайды,
Дал боламыз тағдыр танып талайғы...
Арқамызды дойыр қамшы тілетін
Оразбайлар сабағанда Абайды!..

Ауылдағы айтқыштар да айтады-ақ,
Аңдасаңыз, ақылыңды байқамақ...
Біз Абайды ұғу үшін, алдымен,
«Абай жолын» оқығанбыз қайталап!

Сәлемдеме – кітап толы қоржын бар,
Махаббат пен ғадауатты жол жырлар.
Ауыл болып «Абай жолын» оқыған
Енді қайта оралмайды-ау сол жылдар!..

Досқа адал дос көңілін дос ұқты,
Қиял ұштап қырда киік жосыпты...
Күләш тәте ұзатқанда кенжесін
Жасауына «Абай жолын» қосыпты!

25.06.2019

АЛТЫН ҚАЛАМ

*Ғабе, мен анда-санда Сізді көрем,
Сізді көрсем, жомарт бір күзді көрем...*

Мұқағали.

(Ғ. Мүсіреповке арнау өлеңінен).

Мұқағали мұң шаққан жоқ мұндарға,
Мұңсыз мұндар ұлы ақынды тындар ма.
Ғапыл дүние сырын кіммен бөліссін,
Ғабең сынды сөз зергері тұрғанда.

Өз үйінде Ғабең сырбаз қалпында,
Радиодан өлең тындап, ән тындап
Отырғанда, Мұқағали кіріп кеп,
Жыр оқыды алдаспандай жарқылдап.

Сәлем берді қара сөзге қанатты,
Қара сөз де қабакқа мұң қамапты.
Оңашада ой бөлісті қос алып,
Талант қана таниды ғой талантты.

Жыр оқыды толқын-толқын, тізбектеп,
Жыр оқыды Ғабеңді өзі іздеп кеп.
«Айналасы өлең сөзді ұқпаса,
Асыл сөзден ақын күдер үзбек» – деп.

Мұңын шақты Мұқағали Ғабеңе,
Онда тұрған құпия жоқ дәнеңе:
Сөз қадірін түсінгендер азайып,
Өлең сөзден өше ме деп өнеге...

Мұқағали өлеңдерін бағалап,
Ғабең ылғи сүйсінетін қабағат.
Дәл мынадай екеуара ой кешу,
Дидарғайып әлем ашты ғаламат.

«Үлкен ақын Мұқағали дау бар ма?
Уитменді қалай шебер аударған...
Қара өлеңнің қасиетін шын ұғып,
Дантеменен шыққан екен заңғарға...»

Ғабең жиі «Беломорды» тұтатты,
Өзі жонған қолына алып бұтақты...
«Аққулар... » – дың қолжазбасын парақтап,
Арасында «Браво!» деп тіл қатты...

Өлең оқып, Мұқағали өр, асыл,
Өрнек ашып өзгеше бір жарасым.
Ғұмыр мәнін өлшеп қойған ақынға,
Ғабең сонда ұзақ сынай қарасын.

Мұқағали сырын төгіп, жырын да,
Бата күтіп отыр, бәлкім, ырымдап.
Шым-шым ойға батты өзі, жүретін,
«Шалға келіп жолықсам» деп, бұрын да.

«Сөзден сарай соққан асыл қазынам,
Саған ауыр тимесе екен базынам.
Кештеу келіп, мазаласам, кешіргін,
Ғашық едім сиқыр сөздің сазына!...»

Екеуара ұғысқандай қабақтан,
Екеуін де Алла ерек жаратқан.
Сөзге сөздің көлеңкесін түсірмей,
Көздегенін мүлт жібермей, дәл атқан...

Сөйлер сөзін,
Андап басқан қадамын,
Көңілімен танитұғын адамын.
Ғабең сонда бір-ақ ауыз сөз айтты:
«Мұқағали, мұқалмасын қаламың!».

Түсінікті Мұқаңның да күй, халі,
Тіршілікте дүнияға сыймады.
Отты жырдың ордасы бол дегендей,
Ғабең оған Алтын қалам сыйлады!

Бұл баллада – жыр-тағзым деп санандар,
Ұлылардан ұлағат ал, жарандар.
Қарасазда – музейінде Мұқаңның
Жарық шашып тұрған Алтын қалам бар!

ШӘМШІ. «ҚАЙЫҚТА». СӘБЕННІҢ САУАЛЫ

Бірде Шәмші айдарынан жел есіп,
Асып-тасқан бұлақтармен кеңесіп,
Алматыны келе жатты аралап,
Ақ арманы ақ бұлттармен теңесіп.

Жаңа шыққан әнін шырқап жас өрен,
Жастық, шіркін, отты қолмен көсеген.
Жапырақтар шапалақтап алақан,
Жамырасып, жауып жатты көшеде.

Шәмші әнін тал, қарағай, жел айтты,
Әнге сусап қалған қалың ел айтты.
Әрбір әні жүректерді жаулады,
Әрбір күні үміт, сенім молайтты.

Келе жатқан гүл алаңын жағалап,
Емін-еркін демалуда жамағат.
Гүлдің исі, тау ауасы кеудеге
Жыр құяды, нұр құяды ғаламат.

Егде кісі қолында бар таяғы,
Тұр аялдап, бұл – Сәбең ғой баяғы.
Ақсақалға сәлем беру ниетпен,
Қалбалақтап бұл қасына таяды.

Сәлемін ап, Сәбең бұған қарады,
Ашық екен Аңыз адам қабағы.
Самайына түскен бурыл шаштарын,
Саусағымен кейін қарай тарады.

«Қай баласың?» – деді бұған бұрылып,
«Шәмшімін», – деп үні шықты құмығып.
Жазушының мысы басып барады,
Осы халін кім түсінер, кім ұғып?!

Сәбең сонда күлкі ойнап мұртында,
Сауал берді, Шәмші үнсіз тұр тыңдап:
«Отызында орда бұзбаған адам, –
Білесің бе, – қамал алмас қырқында!»

«Білем!» – деді Шәмші кенет қуанып,
Жауға тура шабатындай ту алып.
«Мен отызға толған жоқпын!» – деді ол,
Қандай іске тұрған жандай сұранып.

«Ә – ә! Солай де! ... Толмағаның айып па?!
Жұрт аузында жүрген бір ән – «Қайықта».
«Қайықтаны» сен жаздың ба?!» – деп Сәбең,
Бұған тағы қарап тұрды байыптап.

«Үлкен кісі сынамақ па, шынымен,
Осы әнмен бір биікке шығып ем...
Біреуге – ұнап, ұнамаса – біреуге,
Заңдылық деп қабылдаймын мұны мен!»

«Болсақ-тағы жаңа таныс,
Жүзсек те алғаш қайықта.
Ұшқыр қиял кетті-ау алыс,
Бұйырмашы айыпқа.

Ескегінді берші маған,
Мен есейін, сен еспе.
Су күлкісі сыңғырлаған,
Сенің күлкің емес пе?!»

«Ме-нің ә-нім!» – деді Шәмші тұтығып,
Осы жолы қалатындай ұтылып...
Зытсам деп тұр ебін тауып енді бір,
Сұрақ-жауап қыспағынан құтылып.

«Солай, Шәмші! Отызға да толмадың,
Осы жаста жастық жырын толғадың,
Сәлемінді болашаққа жолдадың,
Сен қақпасын бұздың, қалқам, Орданың!»

«Отызыңа толмай Орда бұзыпсың,
Қалқан құлақ, қара бала, қызықсың,
Қолыңды жай, бердім, міне, батамды,
Ғұмырыңның жолын ұзақ сызыпсың!»

«Әнің сенің жер мен көкті шарласын,
Жас пен кәрі саған алғыс арнасын!
Ақан, Біржан, Естай, Кенен көзіндей
Қазақ әні тапқан екен жалғасын!»

...Сәбең ойын дөп басыпты баршаның,
Өтті зулап қаншама жыл, қанша күн.
Тәуелсіздік алған кезде

Елінің
Әнұраны боп шырқалды Шәмші әні!

2016 ж.

НАУРЫЗДЫҢ НҰРЫ

Наурыздың нұры
Балқытып қара тасты да!
Бұлқынып қалып,
Көздерін ашты жас тұма.
Ақсақал Аяз
Асығыс тауға қашты да,
Нәурізек шықты
Қылтиып қардың астынан!

Наурыздың нұры
Жүрекке жылы ән құйды,
Көктемнің мына
Самалы саумал аңқиды.
Тербейді әуен
Табиғат тұмса балқиды,
Бойыңды билеп
Бейдауа сезім әрқилы...

Наурыздың нұры
Ерітіп көк мұз, ақ қарды,
Еріксіз еске
Оралтты науша шақтарды.
Жаңғырды орман,
Жырлатып бау мен бақтарды,
Шығарды сыртқа
Жетелеп жас пен қарттарды.

Наурыздың нұры
Толассыз көктен құйылды,
Бір жылы хабар
Естуге халық жиылды.
Мешітке барып
Аллаға шексіз сиынды,
Қалды деп артта
Қыстағы барлық қиындық!

Наурыздың нұры
Аралап қала, даланы,
Жарнама жасап
Жасару менен жаңаны,
Бозбала жігіт
Көзінде от боп жанады,
Бойжеткен сонда
Бұрыла қарап қалады...

Наурыздың нұры
Тамшы боп талдан тамады.
Әнші құс болып
Зау көкте ағып барады.
Елітіп самал,
Елегзіп көңіл шамалы,
Жан-жағың мейрам,
Жаның бір дауа табады.

Наурыздың нұры
Бойыңа қуат дарытты.
Бусанып жатыр
Қара Жер-дағы, жарықтық.
Көк өзендерді
Қардың суына қарық қып,

Жырлатты, шіркін,
Жылғалар менен арықты!

Наурыздың нұры
Ескінің бәрін ысырды,
Көңілдің құсын
Самғатып көкке ұшырды.
Көктемей тұрған
Кәрі ағаш сонда қуарды,
Кәрі ағаш мұңын
Кәрі шал ғана түсінді...

Наурыздың нұры
Төрт түлік малды төлдетті.
Көкжиек бойлай
Көгілдір сағым көлбетті.
Келіншек көктем
Түнімен бесік тербетті,
Құстардың әні
Жаулады түгел жер-көкті!

Наурыздың нұры
Баурады барша тіріні!
Орманға барсаң
Бұтаққа ескі сүрініп,
Қорбаңдап аю,
Қалбаңдап қоян жүгіріп,
Маужырап Күнге,
Масайрап отыр жылынып.

Наурыздың нұры
Лебімен жұмсақ желпіген.
Ағашқа қонған

Сайрайды құстар еркімен.
Көктегі Ай да
Көзіңді арбап көркімен,
Көп ғашық жандар
Шығатын кез бұл сертінен...

Наурыздың нұры
Ырғағы бөлек саз оар,
Ынтығып жүрек
Ылажсыз сонда жазалар.
Табиғат жырау
Таңырқап өзі сөз алар.
Көктеммен бірге
Жан сарайың да тазарар...

НЕГЕ МҰНША...

Бұл дертімнен емделем, бір сауығам,
Жүремін деп ем жүрек жұмсауына...
Қаншама жыл әлі де қан жылаймын,
Құлдық сана құтылмай құрсауынан?!.

Болат жүйке бекерге босамаған,
Қауіп-қатер тосады Қособадан ...
Өгей ұлы секілді өз елімнің,
Ана тілім сығалап босағадан!..

Маңдайымды көк тасқа соғып алып,
Талқысына тағдырдың жолығамын ...
Неге сонша халықпыз бағы биік,
Неге мұнша халықпыз соры қалың?!.

2006 ж.

ҰЛТ МҰРАТЫ

Аңыз деңіз ежелгі, ертеқ деңіз,
Ата-баба атымен ант еткенбіз.
Ұлттық намыс бәрінен биік тұрған,
Ұларақтай жер үшін қан төккенбіз.

Нағыз ерлік дастан боп мәңгі қалды,
Күй өрілді қаншама, ән тұтанды.
Ұлтым үшін сақтадық ар-намысты,
Ұрпақ үшін өсірдік сәмбі талды.

Сондықтан да, тәрбие кілтін ұста,
Тамыр-текті танытар түркі нұсқа.
Қадам басып тек қана ілгеріге,
Қалмау керек іркіліп ілкі тұста.

Азат күнді аңсаумен таң ұзарған,
Қанша үміт-қызғалдақ қауыз жарған.
Алмас кездік жатқан жоқ қын түбінде,
Ақиқатқа айналды аңыз-арман.

Айырмасын ұлтымды қаймағынан,
Айтсын үлгі шетінен бай, бағылан.
Қазақ енді ешқашан, қамықпасын,
Қай кезде де жел ессін айдарынан!

Қасіретті біз кешкен күй ұқтырсын,
Күйдіреді кеудені күйік күрсін.
Ұлттық мүдде тапталып қалмау керек,
Ұлт мұраты бәрінен биік тұрсын!

АНАМНЫҢ АҚ СҮТІ

Шешем Нұржамал Құлақайқызына

Аңсармын, сағынармын,
Алғаусыз ағылар күн.
Анамның ақ сүтінен
Адалдық нәрін алдым.

Қадірін ұғынармын,
Қағбама бұрылармын.
Анамның ақ сүтінен
Ақиқат нұрын алдым.

Арманды құрықтармын,
Сезімді құлыптармын.
Анамның ақ сүтінен
Адамдық рухты алдым.

Шырқармын, шарықтармын,
Ақ құстай қалықтармын.
Анамның ақ сүтінен
Ақындық шабытты алдым.

Сынасын қиын әр күн,
Сенерім, сыйынарым,
Анамның ақ сүтінен
Алланың сыйын алдым!

* * *

Адам аз ба ерте туып, кеш қалған,
Кеш қалғанның кеудесінде өшті арман.
Көк жайлау да құлазиды жаз өтсе,
Кеше ғана шұбатылып көш барған.

Жайлау сәні, салтанаты аз күндік,
Келте қызық үшін кімді жазғырдық.
Әр пенденің басына да бұйырған
Тек Тәңірге жарасатын жалғыздық.

Жұртта қалған жетім ой да жетілер,
Қамсыз, мұңсыз жүрген адам не тілер.
Қырық жамау көңіл күйдің жейдесі
Сабақты ине септемесе сетінер!

КЕШЕ... БҮГІН...

Кеше жақын арамыз, бүгін алыс,
Соншалықты емес бұл ұғынар іс.
Мұзды мұхит көңілді ерітетін,
Қайда кетті білмеймін жылы ағыс...

Кеше арман бір еді, бүгін бөлек,
Жәрдем сұрап қазыға жүгінбеп ек...
Сүрінгенде қасымнан табылмайсың,
Қисайғанда жүрмейсің жүгім демеп...

Кеше таныс әуен де, бүгін басқа,
Кісінейді аулақта құлын қасқа.
Екі айырық екеуміз жолға түстік,
Бекінгендей біржола бұрылмасқа...

Кеше нұрлы көздер де, бүгін өзге,
Барлығы да өзгерер түбі лезде.
Қасарысқан, қисайған, қыңырайған,
Бой алдырдық қалайша бұл мінезге?!

Кеше ғана жас едік, бүгін кәрі,
Табиғаттың заңы ғой мұның бәрі.
Сырылдайды кеудеміз, ентігіміз,
Әбден улап тастаған шылым, дәрі...

Кеше алмас қылыш ек, бүгін кетпен,
Жасып қалдық сөз естіп жүгірмектен...
Біз сияқты жабырқап, жүдегендер,
Жалғыз-жалғыз өмірден бұрын да өткен!..

* * *

Сен көшенің ар жағында,
Мен көшенің бер жағында,
Дәл осылай болады деп,
Болжадың ба, болжадың ба?!
Қара мысық, шара бар ма,
Кесіп өтті арамызды.
Қорқа қарап қара жолға,
Қан саулаған жарамызды,
Жасырамыз.

Жандалбаса!

Үзілген жіп жалғанбаса,
Жалғанбасын – жалғамайық,
Өмір мынау алмағайып,
Жеке-дара жан бағайық,
Жолың болсын, аялдама,
Кесіп өтпе қара жолды,
Қол бұлғама, қой, алдама,
Жарақатым – жара болды,
Жазылмайды енді, сірә,
Шын жалғыздық келді, сірә,

Жанашыр дос, жырақтасың,
Қол созым жер – айшылық боп,
Тұр. Өмірде қайшылық көп.
Жақын едің, жатсың бүгін,
Сенсіз неге батсын Күнім,
Тойым өтер ұлан-асыр
Тойлаттырса мына ғасыр.
Тек сол тойда бір орын бос
Тұратынын – елестетем!
Керек емес кеңес бөтен.
Қара көше – қара жыра,
Қара мысық қарғып өтті.
Жазылмайды-ау жара мына,
Арғы бетте қарғын өтті,
Сен жоқсың... Елессің...

МУЗЕЙ. ШОҚАННЫҢ БӘКІСІ. МҰРА

Тарих танып, рухани нәр емдім,
Таным кеңіп, рахатқа бөлендім...
Жолың түссе Алматыға, жолаушы,
Бір соға кет музейіне Сәбеңнің.

Халқын сүйген жазушы еді Мұқанов,
Қан қасапта кете жаздап бұталып,
Аман қалған батырақ боп тудым деп,
Қара сөзбен қамал соғып ұтады!

Көне бәкі музейде тұр, сабы ақ,
Өткенін жұрт зерттеп, біліп, танымақ.
«Мына бәкі кімдікі?» – деп сұрасаң,
Жөн нұсқаушы сыр шертеді жадырап.

«Бұл – Шоқанның бәкісі!» – деп бастайды,
Тыңдаушыға тосын сауал тастайды.
«Сол Мұқанов Шоқан жайлы не жазды?..» –
Дұрыс жауап бергендерді қостайды.

Абылай хан, Уәлі хан, Шыңғысты,
Атағанда талайлар бас шұлғысты.
Отыз-ақ жыл ғұмыр кешкен ер Шоқан,
Аққан жұлдыз аспанында Шығыстың!

Сөз өнері бұл-дағы бір дерт деген,
Ерінгенді өз соңынан ертпеген.
Отыз-ақ жыл ғұмыр кешкен Шоқанды,
Отыз жылдан аса Сәбең зерттеген.

Жазды пьеса – «Ариадна арқауын»,
Қабылдады ықыласпен бар қауым.
«Жарқын жұлдыз» – монография боп туды,
Өмір жолы, ғылым жолы тарқауы.

Ауыр жүкті арқаға сап апарған,
Қалып қоймау үшін емес қатардан.
«Қашқар қызы» пьесасын қалдырды,
Қашқарияға барып қайтқан сапардан.

Шоқан өмір сүрген заман тынысын,
Жеткізуге тар боп зерттеу жұмысы,
«Аққан жұлдыз» романына кірісті,
Жазбақ болды соның бәрін кім үшін?!

Ұрпақ жадын жаңғыртудың амалын
Шоқан жолын танытудан табады...
Бұза алмаған боздақ еді ол, қайтесің,
Империялық шырмауықтың қамалын.

Сәбит, Совет – секілденіп бір ұғым,
Ойларының содан тауып тұнығын.
Оңашада талай рет дал болған,
Ойлағанда отаршылдық құрығын.

«Азаттық пен білім керек халқыма!» –
Деген Шоқан қалай қарай талпынған?!
...Қазақтардың басын доптай ұшырды,
Казактардың қылыштары жарқылдап...

Әулиеата. Черняевтың қосыны...
Қазақтардың қаны судай жосыды...
«Түземдіктер». «жабайылар» деп қырған
Жендеттердің сұм ісінен шошыды!..

Соны көріп Шоқан өлді құсадан,
Сол тұсқа кеп Сәбең атын тұсаған.
Көз алдына елестейді Эрмитаж,
Шекараға саусақ созған Мыс адам.

Өзі сенген өкіметі неден кем,
Қайқы қылыш ұстап тұрған төбеңде...
Ол өзінің алданғанын аңғарды
Өмір бақи сол советке сенем деп...

«Шоқан жолы» оған соны ұқтырды,
Жетпіске кеп жанарына шық тұнды.
Оған дейін дәл осылай сезбеген,
Отаршылдық шырмауықты, жықпылды.

Ол түсінді: өрмекші тор құрғанын,
Ұлы Шоқан – отаршылдық құрбаны!
Әулиеата жерін қанға бояған
Черняевтың артында кім тұрғанын!..

«Аққан жұлдыз» аяқталмай, тоқтады.
Шоқан халық азаттығын жоқтады!
Отар елде орындалмас арман бұл,
Ол да қиял – білім шамын жаққаны!

Тоқтатты да романның дауылын,
Ол ойлады орыстанған ауылын...
Дәстүр-салтын, шежіресін білсін деп,
Шұғыл түрде жазды «Қазақ қауымын».

«Аққан жұлдыз» ағып түсті аспаннан,
Алғашында жаймашуақ басталған...
Аяқталмай қалды роман осылай
Аң-таң болып кәрі қалған, жас қалған!..

Астарлап та айтпақ болдық шындықты,
Өмір өзі айғақтады кім мықты...
Ұлы Шоқан – ұлы мұрат ұстанған,
Сәбең қалай құп көреді құлдықты!

Тағдыр сөйтіп дәу кемені шайқады,
Соңында қап қалың елі, байтағы,
Жетпіс үшке жасы ауған шағында
Қайран Сәбең бұ дүниядан қайтады...

...Мың тоғыз жүз жетпіс сегіз, қараша,
Мұқановқа музей ашып тамаша.
Елі, жұрты қуанғаны есімде,
Жазушыға мол құрметке жол аша!

Музейде кеш өтуші еді әртүрлі,
Мазмұны мен тақырыбы тартымды.

Ақын, ғалым, жазушылар қатысып,
Таразылап нарқың менен парқыңды.

Кезекті бір сондай «Сәбит сабағын»,
Анда-санда қырнап қойып тамағын.
Уәлихан әулетінің тұяғы –
Өткізгені есте Шота ағаның.

Деді Шота: «Қызмет етсе елге кім,
Сылдырымен өлшенбейді теңгенің.
Ұмытпайды Уәлихан әулеті
Марғұлан мен Мұқановтың еңбегін.

Елге қызмет – сұрамайтын ақысын,
Ерен еңбек – жақының мен жат үшін.
Мен музейге тапсырамын Мақының
жең түймесі мен Шоқанның бәкісін!

Ұлыларға тұрып тағзым қылайық,
Ұлы мақсат, мұраттарын ұғайық.
Шоқанның бұл ақ бәкісі, ағайын,
Бұл музейде тұруға әбден ылайық!»

Көресің де ойға қалып тұрасың,
Көнермейді, ескірмейді шын асыл!
Содан бері Шоқанның ақ бәкісі –
Музейдің ең қымбат мүлкі, мұрасы!

2016 ж.

ТОПАН СУ. ТАСҚЫН. 2010 ЖЫЛ

*«Шығыс Қазақстандағы «Жәнтікей» ауылы
топан судың астында қалды. Мал қырылды...*

Адам шығыны болған жоқ...»

Газеттен.

Ақ қардың, көк мұздың үстімен сырғыған,
Қызыл су шаяды іргесін үйлердің...
Ауылым ақырын батады құрдымға,
Ақыры жеттің бе ақ кебін киген күн?!.

Кемедей қисайған көп үйдің мұржасы,
Кеңірдек секілді көк жендет суырған...
Көлкіген су кешіп, таусылған мұршасы,
Көршімді көремін әл кеткен буыннан...

Боғастың арнасын бұзады көк тасқын,
Бауырдың басынан ұшады базары...
Топан су жалмаған бақытын жоқтастым,
Тағы да тағдырдың тәлкегі, мазағы...

Базардың арнасы көктемде толатын,
Байқамай қалуға сылтау да жоқ, жүдә...
Көл-көсір ырыстың мекені болатын,
Көк мұнар көтеріп тұратын Көкжыра!

Кетсем де жыраққа көл кешіп, тау асып,
Өзіңмен бір еді қуаныш, қайғым да!
Ақ қарға оранған Ақсуат даласы,
Айналып кеткендей ақ теңіз, айдынға!..

Елеусіз қараған талай дерт асқынған,
Енжарлық дендесе, жол қалай жалғанбақ!?
Тарбаға-тай-дағы топан су, тасқыннан,
Талайлар қалды аман тек қана тал қармап...

Әр пенде өмірден өлшеулі сый алған,
Түбіме бейғамдық жетумен келеді...
Жантікей... ауылым, ұшып ем ұяңнан,
Жаралы халіңе жәрдемім не менің?!.

Біз жүрген көшені көк тасқын шайыпты
Мектеп те, кеңсе де, дүкен де... құлаған.
Табиғат апаты десек те айыпты,
Қалайша жол бердің, жарандар, мынаған?!.

Бір басқа үміт те, күдік те сыймай ма,
Сан соғып қаламыз біз ылғи неге, осы?!.
Көк қақпа, сұр шатыр, ақ шаңқан үй қайда,
Жадымда жаңғырар бал дәурен елесі...

Тоқсанда қария... тастамай лашығын,
Тізеден су кешіп... еңкілдеп жылапты.
Ауылдас бауырлар айтады ашынып,
Тұтқиыл тап болған зор нәубет, сынақты...

Қырылды мал басы, қисапсыз шығын да,
Адамдар аман деп, келесің тәубеге...
Жетпейді санаға, сыймайды ұғымға,..
Қапыда қаламыз біз ылғи, беу неге?!.

Тарқата алмаспын жазып шер күйімді,
Ескерткіш орнатсам деуші ем мүсіндеп...
Мен өскен ауыл жоқ... орнында үйінді...
Көрем бе сонда тек... сонда тек... түсімде?!.

**АЛМАТУ –
АЛМАЛЫҚ –
АЛМАТЫ**

Алмату – Алмалық – Алматы,
Айбынды тарихта қалды аты!
Бұл қала сан мың жыл жасаған,
Басқанша орыстың солдатты...

Замандар алмасқан қаһарлы,
Базардан табасың баһарды.
Қытайлық шежіре шертер сыр,
Алмату деп атап шаһарды...

Жібек жол бойында гүлдеген,
Жібек жел соғатын іргеден,
Оғыландар ордасы еді ғой,
Оранған үлде мен бүлдеге!..

Самарқан, Тараз бен Шам-сынды,
Самала өткерген маусымды.
Қытай да, Жоңғар да, Қоқан да
Шаһарға көз сүзген тау-сынды...

Алмату – Алмалық – Алматы,
Айбынды тарихта қалды аты!
Дәуірлер алмасып жатқанда
Дәуірлеп тұратын зор даңқы!

Шыңғыс хан әскері жайпады,
Шындықты шежіре айтады.
Отырар секілді ойран боп,
Шаң қапты Алмалық, байтағым...

Жар асты қасірет жоқ деме,
Ғасырлар көшіпті көптеген...
Замана дауылы астында
Сағымға көмілді көк төбе...

Самогон, сыраға мәңгі мас,
Мұжықтар келді де қаңғыбас,
Бұрынғы Алматы үстіне
Верный деп бекініс салды, рас...

Казактар мұз қару асынды,
Тонады тауымды, тасымды.
Айнала ауылды ойрандап,
Қонақжай қазақты басынды...

Демеймін көнені әрлейін,
Танытқан отаршы тар пейіл...
Мәңгүрттер масайрап құптайды
Патшаның жымысқы дәргейін...

Өшпейтін өкініш болған іс,
Өртелді ну тоғай, нар қамыс.
Бекініс қазақты қорлады,
Тапталды аяққа ар-намыс.

Алмату – Алмалық – Алматы,
Айбынды тарихта қалды аты!
«Бекініс!» деп кеуде ұрғанға –
Бұрғанға шындықты бар датым!

Біреулер тас бітеп құлағын,
Байырғы халықтың тұрағын:
«Бекініс болғанға дейін бұл –
Не болған?» – деп қояр сұрағын...

Қорымды қазғанда жақтық ой,
Ғалымдар дерегі нақты ғой:
«Алматы» деп анық жазылған
Мың жылдық дирхамды тапты ғой!

Тегімді телісе жабайы,
Бұл нағыз надандық анайы...
Екі мың жыл бұрын шаһарда
Болыпты «Теңгенің сарайы»!

Болған ғой өндіріс, зауыт та,
Қызғанған жатжұрттық жауыққан...
Қозғайды көнеден көп сырды
Қыш көзе, темір жақ, сауыт та!

Алмату – Алмалық – Алматы,
Айбынды тарихта қалды аты –
Ардақты ұлдары қазақтың
Атағын аспанға самғатып!

Айналып қосамын өлеңге,
Арудай ақ нұрға бөленген,
Ақ бұлттар жүзеді төбемде,
Алматы тарихы тереңде!

Аңызға арқау ғой әр тасы,
Жасырған көп жұмбақ жартасы,
Дүр гауһар секілді нұр шашқан
Алматы – Алатау алқасы!

ЕСЕ КЕТКЕН

Қорлаған отар ел деп кеше бізді,
Қазақша атай алмай көшемізді.
Бармақты шайнадық қой талай рет,
Басқаға беріп қойып есемізді.

Кең қолтық, бек қонақжай десе бізді,
Күліпті миығынан “көсем ізгі”.
Кешегі кер заманда жатқа кеткен
Біз неге қайтармаймыз есемізді?!

Енді не, еншімізде егемендік,
Нарыққа демесек те кенен ендік.
Тәуелсіз ел болсақ та Ана тілдің
Есікте қалуына неге көндік?!

Тағы да мазақсың деп жылайды жел,
Азапты қазақ шеккен Құдай білер.
Қайтпады қаншеңгелдің тырнағынан
Отты жер, құйқалы жер, шұрайлы жер!

Ауылым шөл далада, сор далада,
Аш қазақ айналыпты қолбалаға.
Ешқашан пешенеме жазбаған ба,
Есемді қайтаруды сонда маған?!

Дегенде төрім жайлау, босағам құт,
Кетем бе қаңбақпенен қоса қаңғып.
Атаңның басын шапқан есауылға
Ескерткіш қою деген – есалаңдық!

Қымбаттап күнкөрістің төлеу құны,
Ескермей елім деген елеуліні.
Қарайды қаңғып келген қаймана деп,
Қаланың билікқұмар шенеунігі.

Енді не, есем кеткен, есем кеткен,
Ұрып тұр қара жаңбыр нөсерлеткен.
Білсем де бұлай болмау керектігін,
Бұтақты өзім қонған кесем көптен!..

АЛ ЕНДІ ТҮСПЕЙМІЗ БЕ АЛАМАНҒА?!

Азапқа да тек қазақ шыдайды анық,
Азаттықты алдық деп шырайланып.
Ноқтамызды сыпырып тастадық та,
Енді неге қазықты шыр айналдық?!

Жалғасса деп бір іске бір ісіміз,
Тасыса деп тіледік ырысымыз.
Аяғына жем түскен ат секілді,
Енді неге өнбейді жүрісіміз?!

Жәутендеген жалыныш түрімізде,
Жәрдемдеспей біріміз бірімізге.
Басы бүтін ұйымай дінімізге,
Бас бостандық әпермей тілімізге!

Ұлтымызға ұқтырып төс ұрмауын,
Ұпайларын түгендеп кесір қауым.
Шартараптан кеңесші шақырып ап,
Шеше алмай жер дауын, жесір дауын.

Бірі ойға тартады, бірі қырға,
Құрық салмай құркеуде құрығырға,
Талай рет арбамыз аударылды,
Кілт оңға не кілт солға бұрылудан ...

«Мал аман ба?» – дедік біз, – «жан аман ба?»,
Жазбайтұғын уақыт жара бар ма?!
Ноқтамызды сыпырып тастадық қой,
Ал енді түспейміз бе аламанға?!.

АҚБОЗ АТ МІНГЕН МАЙДАНГЕР

Әкем Жақсылықтың рухына

Жарты ғасырдан асыпты,
Күркіреп сұрапыл соғыс өткелі.
Қазақ қашаннан азат күнге асықты.
Жиырма бірінші ғасырдың алғашқы көктемі,
Бейбіт таң Шығысты нұрға бөледі,
Әне, шыққан Күннің астында,
Ақбоз ат мініп,
Менің майдангер әкем келеді.

“Шилі өзен, қамыс-ай!” еді
ыңылдап айтатын өлеңі,
Асқар тау санайтын
ауылдағы кішкентай төбені.
“Сендер енді алапат соғысты
көрмейсіңдер” дейтін,
Өзі соған сенеді.
Фашизмді Берлинге жерлеп қайтқан
Майдангер еді менің әкем, себебі!

Басынан және қолынан
жаралы болған майданда,
Қарулас достары есіне түскенде
қатты қабарып, қайғы алған,
“Олардың рухтары
туған жерге жыл сайын оралатын
Жыл құстарына айналған!” деп,
Көктемді күтетін зарыға.
Қара суға семіріп, қызыл сөзге арыған!
Қымбат нәрсе жоқ дейтін адам үшін арынан!

Менің майдангер әкемді
көрген адам бірден таныған,
Ол – қайрақ еді, қазақтың намысын жаныған,
Кеудеде бір ғана медалі болса да,
бір орден...

Қаһарман еді ғой елеусіз,
Майдангер әкемді сағынам!

Тағы да есіме түседі
өткен күн, жыл ескі,
Жаралы жауынгер бейбіт өмірде де күресті.
Маңдай тер тамшылап,
еңбектен іздеді несібе,
Бірақ та бір медаль таққан жоқ төсіне...

Тағы да түседі есіме:
Ұстара ұстатып қолыма:
“Ал, ұлым, алып бер шашымды!” – дейтін ол.
Сынай ма?!
Шаш алу дейтұғын шаруа оп-оңай былай да,
Ал мені бөгейтін тұзақ бар:

Қос қарлығаш сымға қонған
сыр қозғады арғы-бергі,
«Тұрмыс-халін білеміз, – деп, –
жер бетінде барлық елдің»,
Бірі бастап, екіншісі қостап
қойып көп отырды,
Ұқпай қалдым бір ел жайлы:
«Шынында да жарлы» деді.

Қос қарлығаш сымға қонған
сыр қозғады әлімсақтан,
«Құстар артық, – деді бірі –
адамдардан арын сатқан».
Қайдан білсін қарлығаштар
жер бетінде жүретінін,
Көлеңкелер тек әйтеуір
малын тауып, жанын сақтап.

Қос қарлығаш сымға қонған
сыр қозғады алабөтен,
Адамдардай құстар-дағы
бұл дүниеге қонақ екен!
Атар таң мен батар күннің
арасында алып-ұшып,
Аман болса деп тілейді
екен мынау дала-мекен!

Қос қарлығаш сымға қонған
сыр қозғады түйіндетіп,
Қаумалайды қырық сауал
үркек ойды үйірлетіп.
«Таң бозынан неге мұнша
тамсаңды ?!» – деп таң қалып ем,
Көк қауырсын қанаттарға
отыр екен Тіл үйретіп!!!

ДУЛАТ АҚЫН. ЗАМАН ЗАРЫ. ТАҒЫМ

Дулат Бабатайұлының рухына

Ұлыс қамын ойласа,
Ұлы іске сайланған.
Ұрпақ қамын ойласа,
Бас бармағы шайналған.
Ұлттың қамын ойласа,
“Ұйқы беріп, қайғы алған”.
Ұлан-байтақ даласын,
Шарқ ұрып, шыр айналған.
Ұлық мінез заманның,
Қазығына байланған...
Қайран, Дулат бабамыз!

Ортекедей ойнаған
Омақасып ұлы арман!
Оңы-солын қарманып,
Шықсам ба деп мұнардан.
Алыс қалып азат күн
Айды аспанға шығарған.
Қасіретке хабаршы –
Қарашекпен шұбалған.
Өткен өмір секілді
Өлімсіреп шырағдан...
Өлеңіне өксік пен
Заман зары сұранған...
Қайран, Дулат бабамыз!

Ақжайлау мен Сандықтас,
Хош-аман деп, хош-аман.
Біржолата түңіліп,

Бозбаладан бошалаң.
Жабысты деп балаққа
Жамандық боп ошаған.
Патшасына орыстың
Бәрін беріп қоныстың,
Бұзылды деп босаған,
Сонда көңілі босаған,
Қайран, Дулат бабамыз!

Ағыл-тегіл жырлары
Аякөздей арынды.
Тарбағатай тауынан
Тартқан көне сарынды.
“Ақтан жас!” деп аһ ұрып,
Жүрегі қақ жарылды.
Жырға қосты жылаған,
Қазақ, сенің халінді.
Қара бұлтқа айналды,
Қасынан кім табылды!?
Қайран, Дулат бабамыз!

Ақиқатты айтар сол
Қызыл тілді кім кескен.
Ақын ғана ашынып,
Тәңірімен тілдескен .
Исатайдан айрылған
Махамбетпен үндескен!
Бірін-бірі білместен,
Мұратымен бірлескен.
Арқалатқан аманат –
Бүйтіп өмір сүрмеске!..
Қайран, Дулат бабамыз!

Ұлағатын ұқсаңыз
Ұстазындай Абайдың.
Алты алашта ақын көп,
Абайға бөлек қараймын!
Ар жағында Дулат тұр,
“Заман-ай!” деп зар шегіп,
Мұңын қозғап талайдың.
Ұлы Тұран жұртында
Алдаспанға балаймын.
Ар тұтуға жараймын,
Қайран, Дулат бабамыз!

Сарыарқаның самалы –
Бізғырық емес, саумал-ды.
Ұрса да дауыл алапат
Ұрпағың, міне, сау қалды.
Берсек те бәрін – мал-жанды,
Бұйрықты ғұмыр – болжалды.
Үзілген үміт жалғанды,
Өзіңе дұғам арналды.
Тәуелсіз елің қаз тұрды,
Тірлікте мынау аз күндік,
Тәу еттік келіп басына,
Қайран, Дулат бабамыз!

ӘН ҒҰМЫР

Әлі күнге ғашықпын ән ғұмырға,
Әлі күнге ынтықпын таңғы нұрға.
Өзіңменен жүрсем ғой қол ұстасып,
Жайсаң жаздың жып-жылы жаңбырында.

Әлі күнге арбалам ән елеске,
Әлі күнге ескірген өлең есте.
Өлең болып, ән болып мазалайтын,
Сен бе, әлде, сол сұлу сен емес пе?!

Әлі күнге еремін ән сағымға,
Ауады да тұрады аңсарым да.
Әнге айналған махаббат екенсің ғой,
Әттең, даусым жетер ме жар салуға?!

КЕШКІҒҰРЫМ. КӨК ЕШКІ. ЕЛЕС

Кешкіғұрым ешкі көрдім. Көк ешкі.
Бұған дейін бұл ауылда жоқ ешкі.
Ішіп-жейді екен көзі кісіні,
Бір көргенде денем суып-ысыды.
Мүйізі бар, құлағы жоқ. Мүсіні –
Құмырысқа бел келіншектен аумайды.
Қимылымен, қылығымен баурайды,
Саусағының ұшында от жылтылдап,
Жанарында жұлдызды аспан аунайды.
Көрінбейді соңына ерген ылағы,
Тастан тасқа секіретін шұнағы.
“Қысыр қалған екен ғой” деп түйдім ой,
Қысыр қалған талай ойлар күйді ғой.

Көк ешкінің көзі де көк көрінді,
Көк көз көрсем білмеймін не дерімді,
Бояп апты жұқа қаймақ ерінін...
Кел деуге де, кет деуге де ыңғайсыз,
Бастан халді кештіңіз бе мұндай сіз?!
Жақындады маған енді көк ешкі,

Күн кешкірген. Қызыл іңір. Көмескі.
Иегімен нұсқап жақын дөңесті,
Әлдекіммен күбір-күбір кеңесті...
Сол белгісіз кеңескенде не десті...
Өң мен түстің арасында мен өстіп
Тұрғанымда, ештеңе де айта алмай,
Сол көк ешкі сықылықтап сайтандай
Күлді дейсің... Ішін басып күледі...
Күлген кезі күндіз емес, түн еді...

Мұның жайын, бәлкім, ешкім білмейді,
Мұның сырын, бәлкім, біреу біледі...
Өтіріктің мұнарасы шың емес,
Қараңғылық қамаса да түн емес.
Шырайы жүз құбылатын сол ешкі
Шыныменен болып шықты күлегеш.
...Кешкіғұрым көк ешкі боп көрінген.
Көршілерден сұрап көріп едім мен,
Ешкі де емес,
Ешкім емес,

Құр Елес!..

СЫҒАН КЕМПІР. БАЛ АШТЫРУ. БОЛЖАЛ

Өмір ұксап тұманға,
Көңіл толды күмәнға.
“Болам ба, – деп, – бақытты?” –
Бал аштырдым сығанға.

Сыған кемпір сырғалы,
Сонда тамақ қырнады.

Санамалай жөнелді
Ненің күтіп тұрғанын...

Сыған көзін қысады.
Даламның кең құшағы.
Текті ата-бабамнан
Жүреді екем күш алып!

Сыған қабақ түйеді,
Ақ таяққа сүйеніп.
Бойымдағы борышым –
Сақтай алсам киені!

Жолға жиі шығамын,
Берік төзім, шыдамым.
Көрем өмір қызығын
Сөнгенінше шырағым.

Оқ қағарым тағы бар,
Дос, дұшпаным табылар.
Толқымалы мінезім –
Тез жанып, тез жалығар!

Өліп-өшіп сүйгенмін,
Суынғанмын, күйгенмін...
Өзгелердей өлшеммен
Өмір сүруді үйрендім!

Анашым бар алаңдар,
Қос қанатым – балам бар.
Мені баурап алатын
Бір сиқырлы ғалам бар!

Алда жүрер жол қанша?
Тоқсанға жас толғанша!
Өмірсерік қара қыз –
Қара кемпір болғанша!

Тасып жүрген “бөрене”,
Құмырсқаны бөгеме.
Баста тұрса дәуренің,
Дәулет деген немене?!

Өмір екі келе ме,
Қиындықты елеме.
Баста тұрса дәуренің,
Байлық деген немене!?

Шүкіршілік бұған да,
Серпіледі тұман да!..
...Дем берер деп осылай
Бал аштырдым сығанға!...

ЖАҚСЫ ЖАР

Шеберміз тағдыр танып, бақ сынарға,
Шектеусіз жақын өстік жақсыларға.
Жігіттің жолы болар бұл өмірде
Жолыққан кезде ғана жақсы жарға!

Өмірді ылди екен, өр екен де,
Жақсы жар ырысың да, берекең де.
Ол сенің ажарың да, базарың да,
Мәңгілік тарқамайтын мерекең де.

Көп қамал жақсы жарсыз алынбады,
Жақсы жар – жанашырың жаныңдағы.
Ұстамды қылығына қызығасың,
Ұрпақты тәрбиелеу қамыңдағы.

Жылы сөз дәметеміз бәріміз де,
Жақсы жар сәніміз де, әніміз де.
Ұзақ жол шаршатқанда, шалдыққанда,
Жақсы жар жүрегiнен жалын iзде.

Жақсы жар махаббаттың маздағындай,
Абайдың арнап өлең жазғанындай.
Қатпарлы халық әні қозғауындай,
Сарыағаш бітеді деп сазға мұндай...

Жолығар жүзден біреу жақсы жарға,
Жориды жақсы түсті бақсылар да.
Қабағын шытпайды ғой шын асыл жар,
Қаншама қиындықтар тоссын алда.

Қолында жақсы жардың күміс кесе,
Ұйқысы ашылады жұмыс десе.
Кіріссе дөңгеленер бар шаруа,
Барлық іс тоқтап тұрар кіріспесе.

Жақсы жар ықыластың дәнекері,
Жақсы жар жоқтың өзін бар етеді.
Абысын тату болса, ақталады
Ағайын арасында нар өтемі.

Баурында жақсы жардың баласы бар,
Баласы жоқ пенделер аласұрар.

Жақсы жар бесік тербер әр жыл сайын,
Әрқайсысы перзенттің дара, сыңар.

Жақсы жар көбейтеді достарыңды,
Жауың да еңкейіп сол қосқа кірді.
Жаяды дастарханын жайраң қағып,
Алдыңа қояр дәйім тосқаныңды.

Жігіт те бағаласын жарын жақсы,
Қарасын қабағына қарындастың.
Қамқоры, зерделісі ауыл-үйдің,
Қасына жақсы жардың қауымдасты.

Танысың жақсы жарды әр ісінен,
Өкшесі қисаймаған кебісінен...
Жолықпай жақсы жарға жігіт оңбас,
Дегенге әуел-бастан келісіп ем.

Жақсы жар дүниядай құшағы ыстық,
Тұтынбас темір құрсау тұсағыш қып.
Жіберсе қиялыңа қанат байлап,
Кеудеңнен кептер емес, ұшақ ұшты.

Жақсы жар бала қамы, үй қамында,
Қою шәй ұйқы ашар құйғанында.
Саған ол бар өмірін арнады ғой,
Сен оған гүл-қуаныш сыйладың ба?!

Жаныңда жақсы жардың ары қымбат,
Талқанға жүгірмейді тары бұлдап.
Тап болсаң, қолын созар, қапияда,
Тағдырға тағы бұрқақ, тағы бұлғақ.

Жақсы жар жақсы әннің бұлағындай,
Тар бөлме патша сарай тұрағындай.
«Кемді күн, қызық дәурен» қысқа екен,
Керқұла қайшылаған құлағындай...

Бұл өмір бұлдыраған сағым шығар.
Ішінде көп жылқының қалың шұбар,
Арғымақ күміс жалды секілденген,
Жақсы жар жолықтырсаң, бағың шығар!

БҰРҚАҒАН ЖЫРДЫҢ БҰЛАҒЫ

Бұқар жырау дегенде –
Бұрқаған жырдың бұлағы,
Бұлқынған сезім пырағы,
Бұлағай дәурен тынысы,
“Бұтақты мүйіз бұғысы”.
Бұрылып ұшқан үйрегі,
Бозыда қалған түйнегі,
Бағзыдан ақыл тосқаны,
Байлардың басын қосқаны,
Батырдың қобыз тыңдауы,
Билердің шешкен күн дауы.
Бозторғай болған бақыты,
Базары көшкен уақыты,
Байдалы тудың иесі,
Басалқы сөздің жүйесі –
Бір елестер көзіме!

Бұқар жырау дегенде –
Буыршын мұзға тайғаны,
Баршынның ақтық айбары,

Бағаналы орда байсалы,
Боз үйдің жақсы, жайсаңы,
Береке берер беделі,
Белгітасқа ойған бедері,
Бегімсал бешпент, бөстегі,
Боталы інген көштегі,
Болжаусыз ғұмыр кешкені,
Болжағыш абыз, данасы.
Бітіспес билік таласы,
Бұғаудың үзген шынжырын,
Бурылдың ұстап шылбырын,
Бұлан сан оғлан мінгені,
Бүркіттің түлкі ілгені,
Барлығын көзбен баққаны,
Баянсыз тағдыр қақпаны –
Бір елестер көзіме!

Бұқар жырау дегенде –
Бұйдасыз асау қара нар,
Бұйырғын белді аралар,
Боз мойын құстың ұясы,
Боз жартас, құздың қиясы,
Боқырау түссе бұлданып,
Бас изер қамыс ырғалып,
Бірігу керек және де
Бөліну деген немене.
Бұл қауіп кетсе ұлғайып,
Байсынға қолды бұлғайық.
Бұдан да өткен қорлық жоқ,
Бауарға түспей зорлық жоқ.
Бекер ме бұлай болары,
Белгісіз қайда қонары.

Бұқпалап келіп бас салар,
Басына жастық жастанар,
Бауырың бүтін, бар күрес
Бостандық үшін басталар.

Бетеге, жусан белінде,
Береке болсын елінде,
Батырлар жортқан құба бел,
Барады көшіп шұбап ел –
Бір елестер көзіме!

Бұқар жырау дегенде –
Байсалды ойдың теңізі,
Бұқара мұңы негізі.
Бұзылған сендей жырлары,
Бұлғақты кезең ырғағы,
Бойсұнған ханы, қарасы,
Бір жұмбақ іште жарасы,
Белдеуде тұрған тұлпары,
Бейбарыс баба ұрпағы,
Балдақты тұғыр қонғаны,
Бір имек садақ жонғаны,
Боздақтар шері шерткені,
Бейдауа сағым ерткені,
Бидайық көлдің жағасы,
Бір сары өзен сағасы,
Барлық батырдың ағасы,
Барлық ақынның ағасы,
Басын бұлт шалмас Ақсеңгір –
Баба Жырау –
Бір елестер көзіме!

ТЕРІСКЕЙ». ШӘМШІ. САБЫРХАН

Кемпіршуақ. Сары күз. Сарыағашта,
Қиял да жоқ қиянға ала қашқан.
Қара ағашқа қонақтап бір топ торғай,
Арыз айтып сайрайды бар Алашқа.

Аспан ашық. Жел де жоқ. Желемік те.
Табиғат бұл жүгінбес төрелікке.
Жалт қараған ару қыз ұқсап кетті
Жәудір жанар бейкүнә сол елікке...

Әуелеткен ансамбль Шәмші әніне,
Ұмытасың елітіп, шаршаның не?!
Маңып кеткің келеді бұлтқа еріп,
Мағынасыз қол сілтеп барша күнге.

Әнші жігіт басқанда «Теріскейге»,
Әлеуметпен арманын бөліспей ме?!
Теріскей мен күнгейге Қазақ елі,
Түгел сыйып тұр десек, келіспей ме?!

Кәріні де, жасты да ән тербеді,
Ән-теңізде көтеріп желкендерін,
Ақ кемелер жүзгендей, би басталды,
Қыз-бозбала жұптасып көркем, керім.

«Теріскей, айналайын, келбетіңнен!»,
Талай жерде отырдым төрде кілең.
Кіндік қаның тамғаннан артық мекен
Іздесең де таппайсың жер бетінен.

Теріскейден күнгейге самғады ән,
Ән құтқарар тағдырдың қармағынан.
Өлең мен ән – өмірдің мағынасы,
Артық нәрсе ал енді бар ма бұдан?!

«Теріскей» ән тым ұзақ қалықтады,
Жұрт та ұйып тыңдаудан жалықпады.
Шәмші қалай сыйғызған осы әнге
Сағынғанын, сүйгенін, зарыққанын?!

Толқып-толқып басылды ән, ырықты алды,
Қашқан сезім қаншама құрықталды.
Жақын келіп әншіге бір кейуана
Алғыс-рахмет жаудырып тұрып қалды.

Әлеуметке содан соң бұрылды да:
«Көз жіберсем өткенге, бұрынғыға,
Бәрі кеше болғандай, күні кеше!...» -
Деді де бет сыйпады ырым қыла.

«Шәмшіні көзім көрді, тілдестім де,
Сабырханмен дос болды бір бес күнде.
Солар тірі болғанда осы қазір
Ортасында жайраңдап жүрмеспін бе?!

Сабырханның жарымын, шырақтарым,
Осы ән болды әлгінде ұнатқаным.
Сарыағаштың суынан шипа іздеп,
Кәріліктің аулына тұрақтадым.

Тұңғыыққа Ай батып, Күн шығады,
«Теріскейді» тыңдап ем, тыншымадым.

Тіпті қазір байқамай қалыппын ғой,
Тамшы жастың көзімнен ыршығанын.

Еске алдым оларды, бәлкім, жүдеп,
Әннің даңқы барады әр күн үдеп.
Қуанғанын көріп ем екеуінің:
«Халық айта жүретін ән туды!» – деп.

Арқалаумен өтті олар көп тілегін,
Бұл күнге де ғұмырым жетті менің.
«Теріскейде» Шәмші мен Сабырханның
Махаббаты теңдессіз деп білемін!

Шипалы су тәніңді емдер, бәлкім,
Шын талантты өмірге берген халқым.
Асылдардың соңында ән қалады,
Әкетпейді бақиға теңдеп алтын!».

Ауытқымай әңгіме желісінен,
Жаңылмаған жан екен өрісінен.
«Атыңыз кім, апа?» – деп сұрап біреу,
«Шолпан!» – деді бір адам топ ішінен.

Күз қоймайды алманың піспесіне,
Құлап келе жатыр-ау түс бесінге.
Сабырхан Асановтың бір томдығы
«Шолпан» деп аталғаны түсті есіме!

18.10. 2013 ж.

ҚҰС ТҰМАУЫ... ҚАРА ХАБАР

Қара суық өктем,
Қалай мына көктем.
Хабаршысы жылдың,
Құстар қайда кеткен?!

Таңдар атып бозаң,
Көкке қолым созам.
Қорқа қарап тұрмын,
“Құстың жолы” – тозаң!

Самал ессе майда,
Салар түрлі ойға.
Құрақ ұшқан көктем,
Құстар әні қайда?!

Құлақ тұнған шудан,
Қайда қызық, думан...
Құштарлығым өлген,
Құстарды кім қуған?!

Хаққа қиын ұнау,
Хакім сауал мынау:
Қысқан қандай зауал –
Құсқа тиген тұмау?!

Қалтыратып ызғар,
Арқа-жотам мұздар.
Құстар келмей күткен,
Қамкөңілді қыздар...

Халық естен танып,
Абыржулы анық.
Шалқар көлдер жетім,
Шекаралар жабық...

Тауып түрлі зиян,
Қалай, қайтіп қиям.
Қараторғай қонбай,
Қаңырап тұр ұям!

Аспанды бұлт торлай,
Ақырзаман орнай...
Аққу, қаздар көлге,
Қойса, қайтем, қонбай?!

Батырады зарға,
Басқа бір ем бар ма,
Сұңқылдаса байғыз,
Қарқылдаса қарға...

Қайран, уақыт, дүлділ,
Сынаптайын сырғыр.
Сайрамаса қайтем,
Бақтарға кеп бұлбұл?!

Қаңқу сөзге ермей,
Тарттым сырнай, керней...
Зарықтырса қайтем,
Қарлығаштар келмей?!

Бұлыңғыр бұл күнім,
Қапырық бұл түнім...
Бозаңдағы аңсап,
Бозторғайдың үнін!

Қара хабар ұшты,
Қалың тұмау құшты.
Қауіптенген елдер
Қырып жатыр құсты!
Қырып жатыр құсты!..

2005 ж.

МАҒЖАННЫҢ ЖЫР ДАУЫЛЫ

«Барады үдеп бұл боран...».
Мағжан.

Мен – Мағжанның мөрімін,
Мәрт көңілдің төрімін.
Түрік тегім тектесем –
Алтай, Тұран төлімін.
Алаш зарын толғасам,
Айға ұлыған бөрімін.
Қызыл қанға құныққан
Қорқаулардан жерідім.
Құлы болсам деп едім
Ұлы Қазақ Елінің!

Мен – Мағжанның мұңымын,
Жел тараған тұлымын,
Маң даланың ұлымын,
Жыр тербеген ұғымын.
Көзге бірден шалындым
Мүйізіндей бұғының.
Алаш десе үзілер
Тұтас жүйке, жұлыным!

Мен – Мағжандай зарлымын,
Ұқтым зарын арлының.
Сүйдім туған елімді,
Ұлан байтақ жерімді,
Күнін, түнін, таң нұрын,
Тауын, тасын – барлығын.
Айта-айта шерімді
Даусым қалды қарлығып!

Мен – Мағжандай жалқымын,
Бөліп алдым бояудан –
Батар күннің жалқынын!
Бостандық деп боздадым,
Бар қайғыны қозғадым.
Отар сана омалтып,
Құрып кете жаздадым...
Мен қайтадан ояндым,
От-жалындай маздадым!

Мен – Мағжандай беренмін,
Тұңғиықпын, тереңмін.
Ұлт мүддесін ұмытсаң –
Көрсоқырмын, кереңмін.
Санаменен сарғайсаң,
Сарыарқаның самалын
Саған сыйға берермін!
Ұрпақ үшін ұйыссаң
Күн боп, Ғүн боп келермін!

Мен – Мағжанға бауырмын,
Маржан жырмен «ауырдым».
Жусанымын Даламның,
Бөлшегімін Тауымның.
Жауы болса бақасқан

Қазақ дейтін қауымның,
Бәрін жайпап өтетін
Мағжан – Жырмын,
Дауылмын!

2017 ж.

АХМЕТ ЖҰБАНОВ. «ӘЛҚИССА».
НҮРҒИСА

Алматы. Вокзал маңы. Қызыл іңір,
Теміржол – көшіп жатқан ұлы дүбір.
Пойыздан түскен Ахмет Жұбановқа
Бәрі таныс қарбалас, дабыр-дүбір.

Дүбірден саз аулады, ой аулады,
Перроннан естіледі аяулы әні...
Тыныстап таза ауамен жүрейін деп,
Жаяулап көше бойлай аяңдады.

Шаршапты доңғалақтар дүрсілінен,
Күмбірлеп кеудесінде күлсін өлең,
Сыбдырлап жапырақтар сыр айтады,
Ырас-ау табиғатты жыршы деген.

Күй сазы құлағына шалынады,
Ақ қайың жақұт сырға тағынады.
Теректер тамылжытып ән шырқаса,
Тылсымнан жан дауасы табылады.

Аханды тағы да бір ой шырмады,
Қаланың құшақ ашып ойшыл бағы,
Соңынан қуып жеткен секілденді,
Сапарда бір тыңдаған қойшы әні...

Ғажайып бүкіл әлем әндетеді,
Ертеңге сәлем жолдап ән жетеді.
Бұл қазақ әнмен көңіл тербетеді,
Бұл қазақ күймен жанын емдетеді.

Кім болжап қояр дейсің күнді ілгері,
«Жазымыштан озымыш жоқ», бір білгені.
Дүние сыры осы дегендей-ақ,
Домбыра бір қапталдан күмбірледі.

Бүйірде жатаған үй, шолақ көше,
Үйлері келетіндей қорап десе,
Құлып жоқ есігінде ешбір үйдің,
Жатады айқара ашық қонақ келсе.

Домбыра бебеуіне құлақ түріп,
Селт етті күй шалысын сынап тұрып.
«Осы ғой іздегенің!», Жүр-жүрлейді
Шақырып дәл іргеде шырақты үміт.

«Көрейін кім де болса, тілдесейін,
Керемет күй әсерін бір кешейін.
Болжамын күймен өрген абыз шығар,
Белгісіз бар ғұмыры бізге шейін...».

Ахаң сол тоқал тамға жақындады,
Күй шалқып, лақылдады, лапылдады.
Көрді ол жатаған үй төбесінде
Сарбала қалқан құлақ отырғанын.

Таяу кеп тыңдап тұрды үй қасында,
Келтіріп иірімін, ұйқасын да...
Сарбала домбырасын бебеулетті,
Қос ішек түсті талай қидасынға...

Қарайды қалқан құлақ балақайға,
Үйретіп мінгендей-ақ ала тайға,
Домбыра құлағында ойнап отыр,
Қиқулап, дүбірлетіп, алақайлап.

Қарайды қалқан құлақ балақайға,
Балақай оңқай емес, солақай ма?
Қиюын қалай тауып жеткізеді
Түскенін тағдырдың хан-талапайға...

Келтіріп оң бұауын, сол бұрауын,
«Көрұғлы», «Қайран, шешем», «Балбырауын»,
«Би күйі», «Кісен ашқан»... төгілтеді,
Аулаға көрші-қолаң толды қауым.

Тұрғандай тай кезінен тұлпар танып,
Ахаң сол көршілерден сыр тартады.
«Аумаған әкесінен домбырашы!»,
«Пау, шіркін! Құмарымыз бір тарқады!».

«Шешесі елден асқан әнші мұның,
Төгетін тамағынан тамшы мұңын!»
«Әкесі мұратына жете алмады,
Шоп-шолақ шолтаң етіп қамшы-ғұмыр!».

«Бір белгі осы шығар қалған деген,
Таласқа түспесек те талғамменен,
Тартып жүр келістіріп Тілендінің
Бір күйін аһ ұрғызар «Арман» деген...».

Шешесі шықты үйден шелек ұстап,
Сөзге де болса керек зерек ұста:

«Түбінде әке жолын жалғар осы!»,
Тұрғаны аңғарылды неге нұсқап...

Ахаң сол анасынан сұрап білді,
Алдында Сарбаланың сынақ тұрды.
Он үште. Әкесі жоқ. Өнері бар,
Әлі жас. Ұстаз тұтар бірақ кімді?!

«Жас бала қол қусырып отыра ма,
Дарын да жол таппаса тоқыраған...»
«Баулып жүр жаттықтырып әр күн сайын,
«Боксшы боласың!» деп Шоқыр аға».

«Боксшы, домбырашы – бөлек ұғым,
Байлаймыз бағын ерте неге мұның?!.
Жігіттер жұдырықты қазақта көп,
Өнер деп құлшынып тұр ерек ұлың!».

«Көрсем деп осы ұлдың оқығанын,
Жадына ілім-білім тоқығанын,
Өмірден өтті әкесі жанып тұрып,
Жамылып жатыр әне топырағын!..»

Осының бәрін тыңдап салмақтады,
Айтады жылы сөзін арнап тағы.
Ахаңның жүрген кезі алдын-ала
Жастарды оркестрге таңдап, танып.

«Талантты танытуға тарынбаймыз,
Хас өнер қонған екен, жаңылмаймыз.
Музыкант болар түбі, балаңызды,
Музыка мектебіне қабылдаймыз!»

Жолаушы дәм татқан соң аттанған-ды,
Анасы мен баласы аң-таң қалды.
Уәдешіл адамға ұқсамайды,
Уәжіп қып тұрған жоқ мақтанғанды.

Бір үміт бұлаңдады, сағымданды,
Осы шығар дейтіні: «Бағың жанды!»
Сары бала қалқан құлақ көп ұзамай,
Музыка мектебіне қабылданды.

Тастүлек шаңқылдайды тұғырында,
Күй –керуен, көшпенділер ұғымында.
Сары бала өнеріне өріс ашқан
Ахаңды ұстаз тұтты ғұмырында.

Ақиқат өнер тандап қонатыны,
Ағашты шебер ғана жонатыны,
Ахаңнан бата алған сол сары бала –
Нұрғиса Тілендиев болатұғын!

Өрісін өнерпаздың халық танып,
Жас қыран зау биікте қалықтады.
Орынын өнерімен анықтады,
Әлқисса – Нұрғиса боп қалып қалды!

22.01.2017.

НАУРЫЗҒА ҒАШЫҚ ҚАҢТАРМЫН

Қабарып тұрсын аспаным,
Қызғанбан бағын басқаның.
Қаһарлы қыстан қорықпан,
Қаңтарда туған қасқамын.

Шаттанған шақта шалқармын,
Қарғыған құздан арқармын.
Бораннан тіпті ықпаймын,
Оранған қарға Қаңтармын.

Қаңтармын қары, мұзы бар,
Наурызға ғана қызығар.
Қызғалдақ қырға қаптаса,
Сірескен сеңім бұзылар.

Наурызға ғашық Қаңтармын,
Ғашықтық зарын тартармын.
Бусанып, еріп, мерт болам,
Лебінен Наурыз қалқамның.

Арқадан боран алғызған,
Боранмен жеткен жалғыз дән –
Нәурізек гүлін жарғызған,
Ажалым менің – Наурыздан!...

МҰҚАҒАЛИ. БІР СУРЕТ – БІР СЕРКЕШ

Көшкен сендей уақыттың ырғағы...
Мың тоғыз жүз сексенінші жылдары...
Телехабар дайындаушы ек тер төгіп,
Шешсек дедік өмірдің көп жұмбағын.

Жалындаған жаспыз әрі аңғыртпыз,
От пен суға түсіп кетер албыртпыз.
Құсман аға Игісінов – басшымыз,
Қарғы десе, құз-жартастан қарғыппыз.

Мерекеде сабыр басым, салмақты,
Нұртілеудің сөзі ұшқыр, жан-жақты.
Тілеуханның ойы терең, астарлы,
«Өлең-өзен» бағытын мен таңдаппын.

Хабарымыз мінезіміз тәрізді,
Сауал қозғап, жауап іздеп маңызды,
Төрт сарбазға Фатима апай көшбасшы,
Айналдырған ақиқатқа аңызды.

«Алтыбақан», «Арай»,»Дидар», «Әдептен
озбайық!» – деп жұрт жаңалық дәметкен.
Ашса дейміз телехабар шырайын
Журналистік әбжіл шешім кенеттен.

Өзіңді тап, өткел ізде, бақ сына,
Құсман аға қуанатын жақсыға:
«Мұқағали туралы бір «Арайды»
Дайында!» – деп берді маған тапсырма.

Мұқағали – мұзарт ақын, музамыз,
Мұнар кешіп, соңына ерген жүз аңыз...
Ең алдымен, хабарға кім қатыспақ,
Жоспар жасап, сценарий сызамыз.

Мұқағали иығында тұр Қасым,
Бастан кешкен өмірде көп бұрқасын...
Бір өшіріп, бір көшіріп ақыры,
Ыңғайладым сценарий сұлбасын.

Әбділда ақын – тайдан тұлпар таныған,
Лашын жары – ер намысын жаныған,
Фариза қыз – ақын өлең арнаған,
Әбдіке дос – балалық шақ жағынан.

«Өмірдастан» – оқитынбыз жастанып,
Отты өлеңмен біз хабарды бастадық.
Жатқа оқыды Мұқағали жырларын
Жібек және ақын Ерік Асқаров.

«Онда не тұр...» салғырт жандар ойынша,
Жұтып жатыр көк экран жайынша...
Фариза ақын хабарымды жүргізіп,
Таң қалдырды, «сценарий бойынша».

Бөліп жеген түйір шақпақ қантты,
Әбдікенің сөзі есімде қалыпты...
Қоңыр күзде Қарасазға бір күні
Фотограф жігіт келе қалыпты.

Жүдеу ауыл, жадау көңіл, жоқ-жітік,
Жылау-сықтау, арыстарын жер жұтып,
Соғыс сызы қалтыратқан ауыл бұл,
Боздақтары оралар деп, ел күтіп.

Иығында фотоаппарат дорбасы,
Мәстек аты, шикылдаған арбасы,
Сурет тартып фотограф ел кезді
Бала-шаға арбасына жармасып...

Сурет үшін біреу үйрек, қаз берді,
Біреу көптеу, енді бірі аз берді,
Қорапшасы толған сайын арбаның
Фотограф мың құбылып өзгерді...

Бар құдірет фотограф қолында,
Бар игілік төселеді жолында...
Мұқағали мен Әбдіке – екеуі
Күні бойы салпақтады соңында.

Бүлкілдейді Қарасаздың ояңы,
Білінбейді мәстек шобыр аяңы.
«Екеуіңді түсірем, – деп, – суретке!»
Фотограф емексітіп қояды...

Соныменен күн құлады бесінге,
Орынтақ қып бір дөңбекті кесілген:
«Үйлеріңде не бар, – деді, – ақыға?»
Фотограф алды-дағы есінеп...

«Бүгін қайтам, бір айдан соң келемін,
Ал, айтыңдар, болса менде керегің?!» –
Үйде тышқақ лағы жоқ Әбдіке
Күмілжиді білмей сонда не дерін...

Баста қиял көшкен бұлттай шұбалды,
Таусып, әбден, түгесті ме шыдамды:
«Біздің үйде көк серкеш бар!» деп сонда
Мұқағали Айды аспанға шығарды.

...Көк серкештің дауысы қалды құлақта,
Фотограф кетті аттанып жыраққа...
«Мына сурет содан қалған бір белгі!» –
Деп Әбдіке күліп отыр, сынап та!..

«Көрген талай қаңтар менен ақпанды,
Мұқағали мәрт еді!» – деп мақтанды.
Екі достың бала күнгі бейнесі
Экранды тұтас алып жатқан-ды.

Сарғыш сурет бір серкештік құны бар,
Жоқшылықтың зарын тартқан мұны ұғар,
Күрсіндіріп, көкіректе шер қозғап,
Көрермен де ой кешуге ұрынар...

Бұған жалғас бір ілмешек тағы бар,
Біткен іске сыншы да көп табылар.
Біреулердің қысастығын еске алсаң,
Қан қысымың көтеріліп, қағынар.

Бәрін біле бермейді ғой оқырман,
Жоғарыда біреулерді тоқ ұрған:
«Фариза, Фариза жан, Фариза қыз»...
Сол хабарда тұңғыш рет оқылған.

Ойлайды ма жұрттың бәрін соқыр деп,
Сызданыпты жоғарыда Көкірек:
«Бұл хабарда жүргізуші Фариза
Өзін-өзі жарнамалап отыр!» – деп.

Төменде біз жүргендей тек Ай қарап,
Жоғарыда отырғандар айтады-ақ!
Кеуде керіп депті сонда Көкірек:
«Бұл хабарды көрсетпендер қайталап!».

Жалт етті де жоқ болды сол хабарым,
Айтыңдаршы, білсеңдер бір хабарын.
Аялаған асылымды жоғалттым,
Енді оны қайдан, қайтіп табамын?!

Жалқы хабар еді қымбат, сынар жоқ,
Түйіп алар түймедейін тұмар жоқ.
Қазіргідей әлеуметтік желі жоқ,
Жазып алар көшіретін құрал жоқ.

Жалт етті де сол бір «Арай» сейілді,
Бәрін біле бермес ұрпақ кейінгі...
Мұқағали жыры шықты аспанға,
Кұл-парша ғып сондағы тар пейілді!

Кінәлама қозғады ой деп әр қайдан,
Көне сурет көп жайттарды салды ойға.
Ертегідей сол жылдардың куәсі –
Естелігім – сценарий сарғайған!

26.02.2018 ж.

ӨЛЕҢ ЖЫЛАП ҚАЛАДЫ, ӘТТЕГЕНЕ!..

Сен маған маза берші, тыным берші,
Бұл күнде арман араз, мұңым көрші.
Дос өлген, көңіл өлген, үміт өлген,
Бәрің де менен аулақ жүріндерші.

Сен маған у ұсыншы, бал ұсынба,
Түсінбес туысым да, танысым да.
Алысып-жұлысуға зауқым да жоқ,
Семсермін, екі жүзді, сабы сынған.

Сен маған иә деме, жоқ та деме,
Жалаңаш кеуде тостым оққа неге...
Өлуге болар еді, өкінбей-ақ,
Өлең жылап қалады, әттегене!..

**ҚАЛИ. «АНАШЫМНЫҢ АСЫЛ
ХАТТАРЫ-АЙ!...»**

Алаш ұлын қас-қабактан танымын,
Бақыты бар, базары бар әр үйдің...
Театрда, алпыс жасқа толғанда,
Мерейтойы өтіп жатты Қалидың.

Қазағымен қойындасқан тілегі,
Қошқарұлы Қалиды жұрт біледі.
Алпыс жасын арқа-жарқа тойлаған,
Алматыда ақжарылқап күн еді.

«Сөз сәулесі» деп атады ол кешін,
Ғұмыр мәнін өнермен жұрт өлшесін.
Өнер шіркін жолатпайды маңына
Өміріңді арнамасаң бел шешіп.

Данышпандар «Сөз өнері – дерт!» деген,
Өз еркінмен ойнау шығар өртпенен.
Өнерпаздар өмірінен сыр шертті
Қошқарұлы Қали сондай сертпенен.

Ағайындар кезіп кетсе базарды,
Ардақ тұтқан ғазал менен гөзалды –
Асанәлі, Ілия мен О.Сәбит –
Сахнада кезек-кезек сөз алды.

Наным, сенім – бір сүйеніш, бір тіреу,
Жазу, сызу – бір серпіліс, бір түлеу.
Жұрт күтпеген тосын сауал тастады
Кеш тізгінін қолына алған Нұртілеу:

«Бір басыңа жетіп жатыр мәртебең,
Ақындар да арнап жатыр мәрт өлең.
Өкінішің бар ма сенің, Қалеке,
Өмір-бақи өзегіңді өртеген?!»

Мадақ, қолпаш, жылы сөзге кенелте,
Жаңа ғана желпіп еді жел ерке...
Бір бүйірден қойған сауал тұтқиыл
Мерейтойға түсірмес пе көлеңке?!

Жылдар зулап өткен екен жосылып,
Басына бас, жасына жас қосылып.
Зал тым-тырыс. Қали маңғаз қалпында,
Тұрған-сынды жауап іздеп тосылып...

Сәттер есте сырнайлы да кернейлі,
Адам кейде өзін іштей тергейді...
Бұл өмірде өкінішін көп пенде,
Шыны керек, сыртқа жая бермейді.

«Өкінішім жоқ!» десе жұрт сенгендей,
Алла өзі бар керегін бергендей.
Немерелер «Ата» десе елжірер,
Бірін артық, ал біреуін кем көрмей.

«Бір өкініш бар ғой менде!..» дегенде,
Кәрі мен жас құлақ түрді елендеп...
Көрермендер көзін күмән шалады,
Көңілдегі көп сауалдар көлеңдеп...

Емес қой бұл ерікеннің ермегі,
«Өкініш бар... Өкінішім зор!» деді.
Тағы үнсіз тұрды Қали Сәрсенбай,
Жайлап қана басып көңіл пернені...

«... Адам, сірә, өкінбейді бекерге,
Көшіп-қонып жүрдік талай пәтерде,
Анам жазған арзу хаттар жоғалды,
Ат басындай алтын оған жетер ме?!

Хаттар еді тұнып тұрған сыр асыл,
Хал-ахуал, қам-қарекет сұрасу...
Ақ жарыла ақылын да айтатын –
Ардақта деп ата-баба мұрасын.

Қызыл-жасыл мереке ғой жас күнің,
Соны ойлап көңілім де пәс бүгін.
Әр хатында құлағыма құятын
Әспетте деп ата-баба дәстүрін.

Жарыс қуып, бәсеке деп жанықтық,
Заманды да көрдік мынау нарықтық.
Бос іздеме – байлық қолдың кірі ғой,
Дос ізде деп жазушы еді жарықтық!

Сол хаттарда жусан исі даламның,
Ауылды ойлап әлі күнге алаңмын.
Таңсұлуға жеке сәлем жолдайтын:
«Қарны ашып қалмасын деп баламның!»

Болашақты пенде ылғи болжап па,
Алдымызда тоқсан тарау жол жатқан.
Бір хатында ұрысқаны есімде –
«Жыл толды ғой, келмедің деп, ел жаққа!»

Біз қалаға елден келген елшіміз,
Көне бергіш қиындыққа көншіміз.
Бір хатында: «жұмыс та жоқ ауылда,
Көшіп кетті,– деп жазған-ды,– көршіміз!»

Айдан ұзақ көрінетін кей күнің,
Жұмыс, жұмыс бітпейтұғын, бейтыным.
Біз ауылдың құрт пен майын сағынсақ,
Анам ылғи «шәй салыңдар!» дейтұғын.

Ұрпақ өсті керегені кеңейтіп,
Кедергі аз жолымызды бөгейтін.
Уайымдап қалады деп ойлай ма,
Хаттарында «біз қартайдық!» демейтін.

Аңсар ауыл, құт қонысты мекендеп,
Әкем жұртты бөлмеуші еді бөтен деп.
Анам хатпен ақ тілегін жазатын:
«Ел іргесі аман болса екен!» деп.

Көктемдегі көк өзендей тасыдық,
Ғұмыр кештік ылғи алға асығып...
Анашымның жазған асыл хаттары-ай,
Қай бұрышта қалды екен шашылып!?

Өкінішім осы менің бітпеген,
Ойым еді сыр ғып айтар діттеген.
«Анаңыздың хатын тауып алдық!» деп,
Бір жолаушы келетіндей күтпеген...»

Шаршағандай болып кейде жолсоқты,
Танытамыз кей лебізге селсоқтық...
Мына сөзге шын толқыды тыңдаған,
Залдағылар ұзағынан қол соқты!..

Өзге мұңын өз мұңына теліген,
Жас перілер жазармандар елінен:
«Өкініші зор адам!» деп жалаулап,
Жазып жатты әлеуметтік желіде!..

29 сәуір 2019 ж.

МАМЫР МЫРЗА

Мақамы мың құбылған ән ырғағы,
Мазасыз тіршілік бұл тамырдағы.
Мысалы, теңеу іздеп әуре болма
Мәшурат махаббатқа мамырдағы.

Мақпал түн құшағы ыстық мамыр деген,
Мыңсайрам құстар үні дәл іргеден
Монтаны сиқырымен баурайды да,
Манар тау маужырайды сабырменен.

Мамығын бұрқыратып мама қаздар,
Маңайың қызғалдақтан жана жаздар.
Мамырда түлеп, көктеп, жасаратын
Маң дала мәпелеген жаңа наз бар.

Мейірім шуағы бар мамыр айда,
Мың бұлақ қозы-лақтай жамырай ма.
Мұнарға бөккен мынау бөктерлерді
Мойында қаларыңды танымай да.

Мереке әрбір күні тіршіліктің,
Мұраты ақталғандай жыршы үміттің.
Мөлдіреп тұрған өлең – ерке қызбен
Мамырда табысуға құлшыныппын.

Мұңдасып тау мен дала мамырда бұл,
Мың моншақ төгіледі дамыл-дамыл.
Мұңайып жүрген жоқ па балалығың,
Мойныңды шалғайдағы ауылға бұр.

Маңдайын күнге тосып мамыр келді,
Майысқан сәмбі талға тамыр берді.
Мұз-құрсау жойылсын деп бұдан былай,
Мамыр мырза маңызды әмір берді...

АҚ ҚАСҚЫР. КӨК БӨРІ. ӨР НАМЫС

Мөлшері сол алты-жеті жастамын,
Мөлдір кезі, ашық кезі аспаным...
Ауылымның ой-шұңқырын кеземін,
Сөйтіп жүріп әлем тани бастадым.

Мекендейміз Қорық деген қыстауды,
Кілетте ет мұрын жарар ыстаулы...
Әкем жыр ғып жеткізетін, жарықтық,
Қашағанды қалай, қайтіп ұстауды.

Екіндіге күн құлады, кешқұрым
Ерін алып жатқан көкбоз осқырды...
Төбесінде тұрып үйдің көрдім мен
Анадайдан бір ақшулан қасқырды.

Алғашында қалдым рас ит пе деп,
Мұрын жарып бара жатыр үйткен ет...
«Қасқыр! Қасқыр!» деп ем әкем жалт қарап,
Сес көрсетті саусағымен «үйтпе» деп!...

«Көкжал!» деді содан кейін күбірлеп,
Құнан бәйге құлағымда дүбірлеп.
Айырмасын ажырата алмадым,
Дүрс-дүрс соғып жүрек шіркін дігірлеп...

Кешкі шайда кеңге жайып құлашты,
Маңдай тершіп, әкем тағы сыр ашты:
Қойшы Марат тауып қасқыр апанын,
Қос бөлтірік алып кепті, шынашқы...

Ен салыпты, құлақтарын ойыпты,
Еміздікпен берген сүтке тойыпты,
Қос бөлтірік алынған соң «кепілге»
Қойға қасқыр шабуын да қойыпты!..

Жылда қыстап отырамыз Қорықты,
Бірақ әкем бір нәрсеге торықты...
Содан бері ауыл маңын бір қасқыр
Торуылдап жүретұғын болыпты...

Қақпанменен ұстап қоян – «қылиды»,
«Басқа – бөрік!» деп те әкем жымыды...
Күшіктерін іздейді ме сол қасқыр
Кей түндері ұзақ-ұзақ ұлыйды.

Бөлтірігін алып кеткен кісіге –
Қысастығын байқататын ісі ме...
Тайыншадай шолақ құйрық бір көкжал,
Кіретұғын болды ылғи түсіме!..

Алмасады сан шуақ пен сан ызғар,
Ақпаннан соң келер шілде, тамыз бар.
«Бабамызды емізіпті Көк бөрі!» –
Бізге жеткен сондай көне аңыз бар.

Басымыздан талай ғасыр өткеріп,
Туды міне Көк түріктің көктемі!..
Сезем іштей маған туыс екенін.
Көзі жанған ақ қасқыр мен көк бөрі!..

Ел болыппыз Көкте Тәңір қолдаған,
Он үшінші ғасыр бізге жолдаған
«Оғыз-наме» дастанында түркілік
«Ұранымыз – Көк бөрі!» деп толғаған.

Өлеңнің де алтыны бар, жезі бар,
Есті бала тез аңғарып, тез ұғар...
Сүйінбайдың «Бөрілі менің байрағым!..» –
Ел аузында қалған ғажап сөзі бар!

Өлең шығар асыл ойдың жүйесі,
Ата-бабам Алтай Таудың иесі...
Аян беріп жүретұғын түсімде
Бұл Көк бөрі – Ер Түріктің киесі!

Мекеніміз – Алтай таудың тек төрі,
Көк майсамен көмкерілген бөктері.
Рухым боп көкке қарап ұлыған,
Менің ием, менің кием – Көк бөрі!..

Бақа, шаян өріп кеткен заманда,
Сол Киемді, Рухымды табам ба?!
Тектілікті іздеп қазақ қанынан,
Көбінесе күн кешемін алаңдап!..

Келмей тұр ғой көңіл күйдің қошы да,
Құлағымда: «Ақсақ құлан. Жошы хан».
Тілі – шала, ділі – мәңгүрт, діні – жоқ,
«Жаңа қазақ» көрсем қатты шошынам!

Жалап жазған жіліншікте жарасын,
Қайсар бөрі рухты қайдан табасың?!
Барлық түркі халықтары бауырлас,
Қандас, жандас – бір атаның баласы!

Бостандық деп жан берісіп, алысып,
Тар кезеңде құшақ жайдық табысып.
Қалғымасын кеудесінде әр қазақтың
Көк бөрінің кейпіндегі Намысы!

04.05.2019

**ҚҰЙЫНДАТЫП, БОРАНДАТЫП,
ҚҰЙҒЫТЫП...**

Оң жағымда ауыл қалып барады,
Қараң-құраң көрінбейді.

Көшкен бе?!

Глесе алмай дауыл қалып барады,
Зымырадым тірліктен баз кешкендей.

Сол жағымда теңіз екен сырғыған,
Ақ кемелер көрінбейді айдында.
Ақ тұлпарым асулардан ырғыған,
Азайған жоқ уайым да, қайғым да.

Оң жағымда балалық шақ – бал күнім,
Сол жағымда жігіттік шақ – сал күнім.
Қатар сырғып, қатар қалып барады.
Қайда мені асықтырды тағдырым?!.

Неге сонша құмар болдым бәйгеге,
Неге сонша өршелендім жарысқа.
Кейбіреулер озбай-ақ та, әй, неге,
Жетеріне тым сенімді алысқа...

Құйындатып, борандатып, құйғытып,
Өтсем, шіркін, енді қайтып келмеуге.
Өмірғашық қалғанынша күй бітіп,
Күмбірлетіп кең сарайды кеудемде...

ҚАЙТСЕМ ЕКЕН...

Таңғажайып түстей жастық дәурені,
Тар кеудемді тас-талқан ғып тусын ән.
Қайтсем екен, ұстатпаған сәулені,
Уақытты уысымнан сусыған...

Шұғыладай түріп тастар түнекті,
Шамшырақтай шақыратын жырақтан...
Қайтсем екен, аласұрған жүректі,
Жер-көкте жоқ бояуларды ұнатқан.

Жарға соғып жынды сезім жеңілген,
Құшағында құндақтай ма кең дала.
Қайтсем екен, елегзіген көңілді,
Қапияда табылмайтын ем-дауа.

Қалың орман жас шыбықты жоқтап тұр,
Қоздатады қоңыр әуен, қоңыр мұң.
Қайтсем екен, құмға сіңген соқпақты,
Қалаларды жұтқан осы обыр құм...

Қайтпаса да қан қызылдан меселім,
Қармағыма ілінбейді ақ шабақ.
Қайтсем екен, сынып қалған кесені,
Құйған едім мөлтілдетіп от-шарап..

Қоңыр күз кеп жұтатса да маңайды,
Қартаюды жазбаған ғой ақынға.
Қайтсем екен, қырау шалған самайды,
Қар бораған қаңтар, ақпан жақын ба...

Өмір мынау асау өзен ағынды,
Адамдар аз қонған биік тұғырға.
Қайтсем екен, жеткізбеген сағымды,
Арманменен аяқталар ғұмыр ма?!.

Жетім жүрек дей алар кім жұбанды,
Ғасыр артық көрінер ме ғасырдан.
Қайтсем екен, тұмшалаған тұманды,
Таудың алып тұлғасын да жасырған.

Махаббаттың нүктесі жоқ сөйлемі,
Маған дейін жырлап өткен мың ақын.
Қайтсем екен, ұмытылмас бейнені,
Көз алдымда ылғи күліп тұратын.

Жел мүжиді қара жартас төзімді,
Қалай ғана күн кешемін сағынбай.
Қайтсем екен, қақ жарылған өзімді,
Жігіт сезім Шал ақылға бағынбай...

* * *

Мен сенбіге сенбеп едім,
Жексенбіге жұтылдым.
Сең соққандай сенделемін,
Ұтып тұрып, ұтылдым.

Көз жасындай шер еріген,
Күлкі болып бу ұшты.
Көңіл тасып кемерінен,
Сорлы жүрек у ішті.

Жырақ күндер шұғылалы,
Алыс күндер арайлы.
Ай шекеге шығып алып,
Аяп маған қарайды.

Қаз бермеді қауырсынын,
Хат жазбақ ем аманат.
Айтқанымды ауырсынып,
Жазғырмаңдар, жамағат.

Көк жүзінде шарықтағам,
Көріп аспан, жер бетін.
Келуші еді шабыт маған,
Нөсерлетіп, селдетіп.

Мен сенбіден секемденіп,
Жексенбіден жерінгем.
Күтіп тұрды бөтен көлік,
Көз ұшынан көрінген...

* * *

Күнмен бірге шығамын да батамын,
Ілестіріп әкетпесе жат ағын.
Қия беткей, құламадан жол тауып,
Саған қарай жүріп келе жатамын.

Ащы-тұщы тірлік дәмін татамын,
Қасымда сен болмағанға қапамын.
Аспандағы ақ бұлттардың үстімен,
Саған қарай ұшып келе жатамын.

ӨСКЕМЕН – СЕМЕЙ

Өзгеше үйлесімді хош көремін,
Өлеңмен өрген сырды дестеледім.
Ертістің омырауында жарқыраған,
Қос орден – Семейім мен Өскеменім.

Тапқанмын қиналғанда дос көмегін,
Табынып туған жерге өскен едім.
Ертістің бұрымына тағып қойған
Қос шолпы – Семейім мен Өскеменім.

Өмірдің сан жұмбағын шешкен едім,
Өкінгем тимеді-ау деп еш көмегім.
Шығыстан таң алдында көрінетін
Қос жұлдыз – Семейім мен Өскеменім.

Басымнан алуан дәурен кешкен едім,
Байсынға бар мұңымды кеш бөледім.
Алтай мен Тарбағатай қорған болған
Қос қамал – Семейім мен Өскеменім.

Өрлеген кездерім көп төске менің,
Өткенін өстіп жылдар ескеремін.
Бірінен бірі сұлу көрінетін
Қос ару – Семейім мен Өскеменім.

Көп жылдар ары-бері көшкен едім,
Көремін көштің ізі өшпегенін.
Біріне жетсең, бірі жеткізбейтін
Қос қиял – Семейім мен Өскеменім.

Бес күндік тірлікте бұл бес келемін,
Көремін өз көзіммен өскелеңін.
Шығыста таңсәріден оянатын
Қос қария – Семейім мен Өскеменім.

УАҚЫТ ЗУЛАП, ҰРУДА БАРАБАНЫН...

Уақыт зулап, ұруда барабанын,
Жырақ кетіп, жанымды жараладың...
Маған қазір бір нәрсе жетпей тұр ғой:
“Шәйің суып қалды...” деп, қарағаның...

Ойнатады сәулесін шатырда Күн,
Аспан бұлтсыз, найзағай шатырлады...
Маған қазір бір нәрсе жетпей тұр ғой:
“Шаршадың ғой, демал” деп, шақырғаның...

Табан асты келмейді шешімге кім,
Кейбір кезде ұқпасам, кешір мені...
Маған қазір бір нәрсе жетпей тұр ғой:
Айна алдында асықпай шешінгенің...

Мен бағзыдан бүгінге ораламын,
Қайда сенің ақ жібек орамалың...
Маған қазір бір нәрсе жетпей тұр ғой:
Ақ білекті мойныма орағаның...

Сөзбен шектеу қояды сезімге кім,
Өзімсініп құшасың өзің мені...
Маған қазір бір нәрсе жетпей тұр ғой:
Тар төсекте талықсып... көз ілгенің...

Қиял құдым, содан соң ой ауладым,
Қимайтын сен өмірде аяулы әнім...
Маған қазір бір нәрсе жетпей тұр ғой:
Иығымды жастанып ояңғаның...

БАРҚЫТБЕЛ

Тұмасы мен тұғылын артық көргем,
Туған жерге туғанмын тартып мен де.
Құлазысам Ай қала, Күн қалада
Құс боп ұшқым келеді Барқытбелге.

Сөздің майын жұтсам да шалқып төрде,
Сағынышты қайтемін сарқып берген .
Сыймағанда Ай қала, Күн қалаға
Жел боп жеткім келеді Барқытбелге.

Аққу-қаздар жүзеді қалқып көлде,
Қайда басы қалмаған қаңғып пенде.
Адасқанша Ай қала, Күн қалада
Тас боп жатқым келеді Барқытбелде.

АБАЙДЫҢ ӨЛЕҢІ

Қорғасын секілді құйылған,
Қазақтың бағына бұйырған,
Шап-шағын көлемі,
Қайрат-күш береді,
Жанымның қорегі,
Абайдың өлеңі!

Ғасырдан иығын асырған,
Ғаламдық құпия жасырған,
Тұңғиық тереңі,
Болжаусыз дерегі,
Табынтып келеді,
Абайдың өлеңі!

Тоғжанның тамсанған тұмасы,
Әйгерім әніндей ұнасым.

Жаңартып көнені,
Ақылмен өреді,
Жүрекке сенеді,
Абайдың өлеңі!

Өлеңнен өрілген мұнара,
Өлшемге сыймайды, сірә да!

Тәлімі келелі,
Табылмас төлемі,
Биіктей береді,
Абайдың өлеңі!

НӨСЕРДЕН СОҢ...

Күн күркіреп, күрсінді аспан,
Түн түнеріп, тылсым басқан.
Қарс айырып қара бұлтты,
От найзағай бір сырды ашқан...

Құйды нөсер, тасыды сай,
Сел боп ақты асы-мұсай.
Кешкен ғұмыр, көшкен сағым,
Аққан уақыт – асығысы-ай!..

Жер ылайсаң, қала тұман,
Жетті жарлық таң атынан.
Көк теректе құстар отыр
Су сорғалап қанатынан!..

ӨЛШЕУСІЗ БАҚЫТ ЕКЕН...

Бұзады көктем желі қар қорғанын,
Тілейміз Жаратқанның жар болғанын.
Өлшеусіз бақыт екен бір мен үшін
Өмірде мына сенің бар болғаның!

Мәңгілік махаббатты көктем жырлар,
Көктемнен күзге жетер өктем жыр бар.
Өлшеусіз бақыт екен, енді ойласам,
Өмірде өзіңменен өткен жылдар!

Жас болдым, ғашық болдым, жалындадым,
Соңынан ұқтым сиқыр сағым барын.
Өлшеусіз бақыт екен, түсінгенім,
Өмірде сені шексіз сағынғаным!

Аймалап сені күнде құшам-дағы,
Қырандай қомданамын ұшардағы.
Өлшеусіз бақыт екен, бағамдадым,
Өмірде сенен қуат, күш алғаным!

Жүрегім бұйырмаса бағынбадым,
Қасқайып тағдыр сыйын қабылдадым.
Өлшеусіз бақыт екен, енді ұқтым,
Өмірде сен қасымнан табылғаның!

СҮЙЕМІН СЕНІ, СЕМЕЙІМ!

Елгезек желге ерейін,
Ертіске сәлем берейін,
Жаныма дауа табам ба,
Жағасын кезіп келейін.

Мәртебем менің, мерейім,
Даналық дәнін терейін.
Сәмбі тал сұлу егейін,
Жүректен шуақ төгейін.

Ғажайып сәтке сенейін,
Заңғардан биік көрейін.
Сәруар таңда ақ бұлттан,
Сәукеле киген, Семейім.

Ием де сенсің, Семейім,
Киём де сенсің, Семейім,
Алаштың арда мекені,
Сүйемін сені, Семейім!

ҚАЗАҚ МҰҢЫ

Қазақ мұңы қашанғы қалыс қалмақ,
Желбезекте тұр әлі таныс қармақ.
Намыс қармап несіне илікпейміз,
Бірімізді біріміз алыс барлап...

Қазақ мұңы қайтадан қозғалады,
Бозғылт тұман бүркейді боз даланы.
Көз қамады жарнама алабажақ,
Өзіне жау қазақтың өз қамалы!

Айта-айта, шаршадық, қазақ мұңын,
Жаза-жаза, жалықтық, қазақ мұңын.
Ғажап күнің осы ма қол жеткізген,
Ата-бабаң арманы – азаттығың?!

Қас Сақ едік, өр едік, асқақ едік,
Ұлан байтақ жерде жау жасқап едік.
Таспен басып тастадық салт-дәстүрді,
Үш тіл білу болып па асқан ерлік?!

Қазақ мұңын тыңдайтын құлақ керек,
Қызық қуып жас қазақ жүр, әттеген!
Мұрат деген – ұлтыңның ар-намысы,
Мұны ешкім сұрамас бірақ менен!

Туған жерге тәу етсін сарбаз ұлан,
Өр қазаққа жетсеші зар базынам.
Байлық деген – жеріңе иелігің,
Талан-тараж болуда бар қазынаң!

Шонжарларың сұраса руыңды,
Шектемекші қай жерде тұруыңды...
Бұруына қарап-ақ бүйрегiнiң
Болжауыңа болады құруыңды...

Азаматтың қарап сол атасына,
Ақсақалдар қосады батасына.
Қазақ мұңы тағы да қалыңдады,
Құйылмады қорғасын сақасына!

Қазағымның басынан мұң арылмай,
Төбеме бұлт қонақтап тұрам ұдай.
Тәуелсіздік тізгінін ұстаған соң
Түсініксіз дағдарыс, сірә, бұлай!

Біз басында мән бермей бағалыға,
Тапталғанбыз бодандық табанында.
Бүгін, енді, алсаңшы аларыңды,
Біреу сенің қолыңды қағады ма?!

Боздағаның қалыпты тек есімде,
Бұқпантайлап әлі де келесің бе...
Бүгін, енді, жетсеңші арманыңа,
Біреу сенің жолыңа бөгесін бе?!

Байтағыңа аяқты көсіл енді,
Билеп-төсте туған жер төсін енді.
Қайран қазақ, қалайша, құр қаласың,
Беріп қойып басқаға несібеңді?!

Құшақ болып қазаққа ашыламын,
Қайда менің қашаннан ғашық әнім...
Қайран қазақ ұқпай ма қазақ мұңын,
Бәрінен де осыған ашынамын!

Қазақ мұңы – қазіргі шерім деймін,
Қарыс қадам кейінге шегінбеймін.
Білген едім бағасын бар мен жоқтың,
Бұл менің де ақырғы шебім деймін!

Бар күшінді ұлт үшін жұмса батыл,
Ұрпағыңнан күтесің тұмса ақыл...
Қаласың ба қазақ боп, қалмайсың ба,
Бұл сенің ең ақырғы сын сағатың!

КӨКТАЙҒАҚТА

Жөн сұрастық, тоқтай ғап,
Көше көк мұз, көктайғақ...
Бұл өмірде көп ғайбат,
Қапшылыста құт қонбақ,
Байқаусызда бақ таймақ!..

Оймен өлшеп, екшеңіз,
Көше тұтас көкше мұз.
Ауа қармап құлаймыз,
Көтерілсе өкшеміз...

Көгерсін деп көсеген,
Көлгірсуге не себеп?!
Мына тірлік не тірлік
Мұзға жамбас төсеген?!

Айтсам, Адам нанбайды,
Мұз үстінде жан қайғы...
Миымызды шайқадық,
Мұзға соғып маңдайды!..

Мақам төгіп мақпузға,
Масайраған жоқпыз ба?!
Талай адам құлапты
Тайғанақтап көк мұзда...

Түске кіріп сүрі қар,
Мұз ерімес түрі бар...
Жүрегімнің түгі бар
Табанымның бүрі бар!

Өнбес іске құрма дау,
Өкпе артып құр нарау.
Өмір өзі мұз айдын,
Өнер екен сырғанау!

* * *

Шіркін-ай, кеудем кеше толған арман,
Қиялым тау тұрғызып қолда бардан,
Көңілім қалмаған кез жүйріктерден,
Тақымым босамаған жорғалардан.

Арман-ай, жеткізердей қуған сағым,
Көретін бір ғажайып күнді аңсадым.
Бәрібір көндіруші ем бұлданса кім,
Бәрібір күлдіруші ем мұңданса кім.

Дәурен-ай, қызық қуған, қыз іздеген,
Қызара бөртіп татқан қымызбенен.
Ұзарып батқан күнді кім жоқтаған,
Қызарып піссе алма кім үзбеген...

Дүние-ай, дөңгеленген, шыр айналған,
Шырайлым қайда менің шырайланған.
“Өмірдің басы – сайран, соңы – ойран”,
Ойпырмай, осы сөзге шын ойланғам!..

Жалған-ай, аңғармадық жаз өткенін,
Жалаңбас, жалаңаяқ мәз еткенін...
Өртейді өкініш боп өзекте мұң,
Кететін кемедемін, кезектемін...

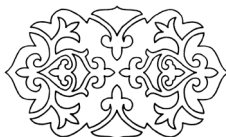
Әттең-ай, соңымда тек сөз қала ма,
Сөзіме көл толқып, тау қозғала ма?!
Ғұмырым шоп-шолақ па, қып-қысқа ма,
Татар дәм тәп-тәтті ме, азғана ма?!

* * *

Қапшағай. Тамыз. Жағажай.
Жағаға толқын соға жай...
Қасымда қалқа Қамажай,
Айтатын әні «Ағажай...».
Қапшағай. Тамыз. Жағажай.

Қапшағай. Теңіз. Шағала.
Құлаған толқын жағаға.
Артпассың кінә ағаңа,
Қамажай қалқа, қамықпа,
Жетпеспін, сірә, бағаңа!

Қапшағай. Қалқа. Ақ балық.
Жағажай құмын таптадық.
«Алтын құм» екен жағажай,
Ақ құмнан алтын таппадық,
Ақыры, кеттік аттанып,
Еш жанға кінә тақпадық...

ТАБИҒАТЫМ

Қаңтар менен ақпандай,
Айдыңға мұз қатқандай...
Сол мұзға кеп біреулер
Сүймен соғып жатқандай...

Сәуір менен мамырдай,
Бүлкілдеген тамырдай.
Бірақ қарай алмайсың
Айналаңа аңырмай...

Шілде менен тамыздай,
Ақиқат пен аңыздай.
Күн қақтаған күре жол
Созылады сағыздай...

Қазан менен қараша,
Қырға төсеп алаша...
Қайтқан қаздан сұрайсың
Қу жаныңа араша...

Алмасқан төрт маусымдай,
Айтарымыз таусылмай,
Бойды кернеп күш-қуат,
Қиындықты қаусырғай...

Табиғатпен туыстық,
Ата жолын қуыстық...
Қазақ болып туған соң
Қас-қабақтан ұғыстық...

Тамшы нұрдан жаралдық,
Түйір дәннен нәр алдық,
Аймен бірге ескірдік,
Жылмен бірге жаңардық!..

БЕЙІМБЕТТІҢ БАТАСЫ

Ғабит қатты қажып шықты жиыннан,
Қаралады-ау қиыстырып қиыннан...
«Бейімбет жау болса, мен да жаумын!» деп,
Айтар сөзін айтып кетті ұйымға!

Партия ұйымы Бейімбетті жау деді,
Жазушы еді жарығы мол, сәулелі.
Қара сөздің хас шеберін қорлады,
Халқы сүйген қаламгерге сенбеді...

Қарамұрттың жалмап-жұтып ылаңы,
Қазағымның арыстары сұлады...
«Қазақ қалай болды жапон тыңшысы?» –
Жауабы жоқ, бұл ғасырдың сұрағы!

Сыпырылды сүт бетінің қаймағы.
Әділеттің жолынан ол таймады.
«Бейімбет жау болса, мен де жаумын!» деп,
Ғабең сонда басын оққа байлады!..

... Бейімбетпен Орынборда танысқан,
Аға, іні болып қол да алысқан.
«Икемің бар, жазып көрші» деп алғаш,
Қайрақ болған өзі еді намысқа!

Орны бөлек ықылас пен ізеттің,
«Мақалаңның төрт-ақ сөзін түзеттім,
Үзбей жазып көрші!» – деді Биғаң,
Талабын да түсіндіріп газеттің.

Тұсау кесіп сол «Еңбекші қазақта»,
Қосқан өзі сөзді қуған азапқа.
Үлгі болып: өлең, очерк, әңгіме
Шығарады – бұрқыратып жазат та!

Бойындағы отты қалай сезбеген,
Бұған дейін қандай мақсат көздеген?!.
Қалғытпады, қамшылады Би-аған
Бір-ақ ауыз сөзіменен «Жаз!» деген.

Шимайлайтын, қырнайтын да жонатын,
Бір дүние шықты ойға қонатын:
Бұл – «Тулаған толқында» деп аталған
Ең алғашқы әңгімесі болатын!

Оқып шығып Үмітбай дос мақтады,
«Оң жамбасқа алғансың!» деп жақтады.
Алып барып, алып қайтты үш рет,
Биғаңа ұсынуға батпады!

Жүрексінді, қобалжыды, оңай ма,
Рабфактың газеті бар, алайда
Қағып алды туындысын алғашқы,
Қабырғаға ілінетін шарайна.

Міне, қызық! Күнді жылдай өткізді,
Кімдер елеп-ескереді деп бізді...

«Әңгіменді оқып тұр деп Биағаң!»
Жолдастары тосын хабар жеткізді.

Балапанды баптайтұғын ұядан,
Жас талантты танитұғын қиядан,
Бастан-аяқ әр сөзіне мән беріп,
Оқып тұрды әңгімесін Биағаң!

Шын әңгіме оқығанда ұнамақ,
Ұшпа мінез жоқ қой мұнда сұғанақ,
Биағаңа жақындауға дәрменсіз,
Бір бұрыштан қарап тұрды сығалап.

Бір үміт бар кеудесінде бітпеген,
Бір мақсат бар кеудесінде діттеген.
Жатақхана бөлмесіне кештетіп,
Биағаңның өзі келді күтпеген...

Үміт – шырақ, үрлеп қалсаң сөнетін,
Арман – төзім, азабына көнетін.
«Темекіні шегіпсіңдер өкіртіп!» –
Деп күлді де өзі ұсынды темекі.

Сірә, үркек көңіл сонда жайланды,
Шашын бұрап қойып аздап ойланды.
«Әңгіменді ұнаттым!» – деп Биағаң,
Өзі айтты ең ақырғы байламды.

Ешбір шәкірт күткен емес тап мұны,
Қонған екен басқа сол күн бақ күліп!
Бата берген, басқа емес, білсеңіз,
«Беу, «Шұғаның белгісінің» авторы!

Байсал мінез, салқын сабыр, бір қалып,
Аптықпайтын бір нәрседен құр қалып,
Жазушылық жолға түсті Ғабит те,
Бейімбеттің батасымен нұрланып!

Құдай өзі жолықтырды, расында.
Ол шындалды хас шебердің қасында.
Бейімбеттің батасына адал боп,
Өтті Ғабең ұзақ ғұмыр жасында!

МАЗМҰНЫ

БІРІНШІ БӨЛІМ

Өнер шері. Мәткәрім. «Әсем толғау»	4
Хауа апа. Хисса. Қызыл іңір.	8
Жарлауыт. «Әне балық!» Құнан аға	11
Алпыс бұзау. Саяхат. Ақ түн	14
Қаңбақтар қашып барады...	20
Ақ дала. Ат-шана. Бір құшақ шөп...	21
Бөртостаған	25
Ауылдан көшіп жатыр	26
Құдыш. Тұрсын. Белесебет...	27
«Жылы жаңбыр жауған жаздың түні еді...».	30
Киіктер	31
Айдабол. Шетен шарбақ. Шетін өнер...	32
«Біз – кешегі көшпелі елміз...»...	36
Бейуақ. «От шарлар». Опыну...	37
Екіұдай күй кешіп	39
Көңіл.	39
«Балалық шақтан бір белгі...»	41
Тарбағатай	43
Батқан күннің бояуы бұлтқа тиіп	44
Нұрбиса апа. Бір кесе сүт. Кластастар	46
Он бала...Тауға саяхат.	50
Қоңыр ауыл. Шилі өзен. Сағыныш...	51
Қойбүлдірген деп қалам	54
Тағдыр жазуы.	55
Жалғыз	55
Қаракөз мұң қаршадай	56
Қабден аға. Қасқа тай. Құнан жарыс.	61
Балауса дәурен. Бал күнім	64

Бала мысық ойнайды сәулеменен	69
Әжемнің кебежесі керім еді	71
Көз алдымда қар жауған күн	73
Бұл – кара су, бұл – тұйық су	74
...Сенің қандай хақың бар?!	75
«Сұржекей». Әнші. Қоңыр кеш	75
«Менің патша көңілім тақтан құлады...»	79
«Абай жолы». Ауыл. Ақиқат	80

ЕКІНШІ БӨЛІМ

Мұқағали. Ғабең. Алтын қалам	84
Шәмші. «Қайықта». Сәбеңнің сауалы.	86
Наурыздың нұры	89
Неге мұнша	92
Ұлт мұраты	93
Анамның ақ сүті	94
«Адам аз ба ерте туып, кеш қалған»	94
Кеше. Бүгін	95
Сен көшенің ар жағында	96
Музей. Шоқанның бәкісі. Мұра.	97
Топан су. Тасқын. 2010 жыл.	102
Алмату. Алмалық. Алматы.	104
Есе кеткен	107
«Ал енді түспейміз бе аламанға?!».	108
Ақбоз ат мінген майдангер әкем	109
Қос қарлығаш һәм тіл үйрету.	111
Дулат ақын. Заман зары. Тағзым	113
Ән ғұмыр	115
Кешкіғұрым. Көк ешкі. Елес	116
Сыған кемпір. Бал аштыру. Болжал	117
Жақсы жар	119

Бұрқаған жырдың бұлағы.	122
«Теріскей». Шәмші. Сабырхан	125
Құс тұмауы. Қара хабар	128
Мағжанның жыр дауылы	130
Ахмет Жұбанов. «Әлқисса». Нұрғиса.	132
Наурызға ғашық Қаңтармын	137
Мұқағали. Бір сурет – бір серкеш	138
«Өлең жылап қалады, әттегене!..».	142
Қали. «Анашымның асыл хаттары-ай!»	143
Мамыр мырза	147
Ақ қасқыр. Көк бөрі. Өр Намыс	148
«Құйындатып, борандатып, құйғытып...».	151
Қайтсем екен	152
Мен сенбіге сенбеп едім.	153
«Күнмен бірге шығамын да батамын...».	154
Өскемен – Семей.	155
«Уақыт зулап ұруда барабанын...»	156
Барқытбел	157
Абайдың өлеңі	157
Нөсерден соң	158
Өлшеусіз бақыт екен.	159
Сүйемін сені, Семейім!	159
Қазақ мұңы	160
Көктайғақта	163
«Шіркін-ай, кеудем кеше толған арман...»	164
Қапшағай. Тамыз. Жағажай	165
Табиғатым	166
Бейімбеттің батасы.	167

Әділғазы Қайырбек

НАЗҚОҢЫР

Редакторы *Г. Жетпісқызы*
Компьютерде беттеген *А. Куватова*

Басуға қол қойылған күні 5.03.2020.
Қалыбы 78 x 90 1/32. Офсеттік басылым.
Қаріп түрі «Таймс». Баспа табағы 11,0.
Таралымы 300 дана. Тапсырыс № 4999.

Тапсырыс берушінің файлдарынан
Қазақстан Республикасы
«Полиграфкомбинат» ЖШС-нде басылды.
050002, Алматы қаласы, М. Мақатаев көшесі, 41.

